

Översettelse av Roman Senčins novelle
«Pered snegom»
med kommentarer til översettelsen

av Christel Furmyr

RUS4490 – Masteroppgave i litterær översettelse
fra russisk til norsk

Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk
Det humanistiske fakultet
UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2012

Denne oppgaven er todelt.

Første del er en oversettelse av Roman Senčins novelle "Pered snegom".

Andre del er en kommentar til oversettelsen, hvor jeg belyser mine strategier med hensyn til noen av novellas stilistiske særtrekk og kulturspesifikke elementer, og diskuterer teoriene til blant andre Eugene Nida, Ernst-August Gutt og Lawrence Venuti.

Takk til Audun Mørch for veiledning og gode innspill.

Takk til Nataliia og Vera for hjelp med den russiske teksten der ordbøkene ikke strakk til.

Takk til Geir for at du villig har vært min prøvekanin, språkkonsulent og diskusjonspartner. Og takk ikke minst for at du har vært så tålmodig med meg når jeg til tider har vært stressa, fjern og sikkert irriterende enspora mens jeg holdt på med denne oppgava.

Innholdsfortegnelse

Del 1: "Før snøen" av Roman Senčín	1
Del 2: Kommentar til oversettelsen	34
1. Om forfatteren og teksten	34
2. Teoretisk bakgrunn	35
3. Formidling av kildetekstens stilistiske særpreg	38
3.1 Variasjon i stilistisk nivå	39
3.2 Språklig variasjon: Bruk av dialekt og sosiolekt	41
3.3 Miljøspesifikke ord og uttrykk	43
3.4 Bruk av historisk presens	44
4. Kulturell kontekst – fremmedgjøring og hjemliggjøring	45
4.1 Personnavn	45
4.2 Andre egennavn	46
4.3 Kulturspesifikke ord	48
4.4 Kulturell tilpasning	51
5. Oppsummering og avslutning	53
Litteraturliste	55
Vedlegg: Originalteksten	57

Del 1: Oversettelse

«Før snøen» av Roman Sentsjin

Hele september og den første uka i oktober var usedvanlig varme – faktisk forbløffende varme, for disse traktene. Barn og unge solte seg, noen lå til og med og plasket i innsjøen, de voksne hadde det travelt med å få unna alt som måtte gjøres før vinteren, og som ikke bare ville forsvinne av seg selv. Gamle damer som i sin tid hadde sett det meste, samlet seg på benken ved en en eller annens port, og der satt de og forkynnte sine profetier, dovent og med sedvanlig engstelse: ”Varsler ikke noe godt, dette, aiaiai, ikke noe godt. Vi kan nok vente oss en fryktelig vinter, åja...”

Men det lot ikke til at det skulle komme noen vinter. Ripsbuskene blomstret for annen gang, det hadde vokst opp en ny generasjon melde og nesle; de uttørkede agurkrankene, som hadde vært på nippet til å visne helt – også de hadde plutselig skutt friske skudd, og sto nå dekket av gule blomster.

Det var forbløffende.

Men like fullt kunne man, i denne uforutsette årets annen vår, ane noe illevarslende, en slags parodi på den sanne våren. Dagene var riktignok varme, men de ble kortere og kortere, og jorda hadde ikke nok saft til å gi plantene næring. Også menneskene var trette, og selv om de gledet seg over å ha fått enda en godværmorgen når de tok fatt på arbeidet, så ventet de innerst inne på frosten og snøen, som ville omslutte alt det uferdige, hylle skitten inn i hvitt, gi hvile.

Den niende oktober blåste det endelig fra Sajanfjellene – fra de allerede hvite, men fjerne høydene, som knapt kunne skjelnes med det blotte øye – en vind som luktet av snø; sola ble rett som det var gjemt bak tunge drivende skyer, det ble flere og flere av dem, til de med ett skjulte sola helt, hindret strålenes varme spydspisser i å trenge ned til jorda, fargela verden i brunt og grått...

Folk hadde fått fart på seg, løp ut på tunene og samlet inn filler og plagg, satte kasser, planker, spann og alskens ting og tang bort i skjulene; de grov opp resten av hvitløken og gulrøttene i kjøkkenhagene, hakket opp kålen. Det så ut til at skyene når som helst skulle sprekke, og snøen komme lavende ned.

Men igjen bløffet naturen. Trolig jaget vinden skyene unna altfor raskt, ga dem ikke tid til å formere seg over denne landsbyen, men førte dem sørover et sted, til steppene. Og her er himmelen atter liksom sommerlig blå, sola blander øynene, spurvene kvitrer; den ekstraordinære våren fortsetter. Men det er ikke lenger noe liv i lufta, den har stivnet i en velkjent krystallaktig ubevegelighet. Hver lyd ledsages av en knapt hørbar klirring, tingene fremstår underlig klart, i skarpt relieff. Så før vi vet ordet av det vil frosten dukke opp og fordrive duften av overmodent gress og jorddamp, lukta av surnede vannblomster i innsjøen. Det krystalliske vil bli forvandlet til et tykt glass av is.

Så er den altså på vei nå, vinteren, men mon snøen kommer i tide...

Erfarne gårdeiere er blitt urolige, har tatt til å bøye grenene på bringebærbuskene ned mot jorda og dekke dem til med høy, vikle sekkestrie rundt frukttrærne. Også viktoriajordbærene gjemmes under høy (løvet har nemlig ikke falt ennå, som på pur fandenskap). Slik ville snøen ha dekket til alt, på samme tid herdet og varmet, men når det er frost uten snø, kan de skjøre kulturplantene bli fullstendig frostskaðde. Men under beskyttelse vil de kanskje klare seg...

Ennå mens han sov hadde Viktor Borisovitsj forstått, der han lå under det tykke kamelhårsteppet, at det hadde hendt nå: Vinteren hadde grepet tak i jorda og knuget den, hadde tatt knekken på det halvmeterhøye gresset, tilintetgjort alle småkrypene som ikke hadde søkt tilflukt i trygge hull og sprekker. Det var slutt på den forbløffende, uventede varmen, nå skulle et nytt liv begynne – sommeren var forbi.

Det fristet ikke å stå opp, ved hver minste bevegelse der under teppet jóg det en stikkende stivhet i ham, det sved og kjentes som om en skokk maur pilte over huden hans.

Viktor Borisovitsj pakket seg tettere inn, gjemte seg i sin varme lille verden, døde av en liten stund, men kom etter hvert til å tenke på alt han hadde å gjøre, og beveget på seg igjen, forberedte seg på å stå opp... Omsider tok han seg sammen, satte seg opp i senga, fant vekkerklokka med blikket.

Halv åtte. Ojsann! Halvannen time senere enn rutinen var om sommeren. Organismen hadde visst omstilt seg selv over natta, hadde forstått at det ikke lenger var noen grunn til å skynde seg så veldig. Kunne ta det litt mer med ro...

– Hva er det? Hm? kom det urolig fra kona hans, som hadde våknet av at det knirket i sengefjærene.

Viktor Borisovitsj svarte beroligende:

– Bli liggende du, bare, alt er i orden.

– Ojoj, det er jo bikkjekaldt! Hun hutret med hele kroppen. – Brrrr!

– Vi slipper visst å vente lenger nå. Viktor Borisovitsj følte at det lå en slags dobbelthet i ordene hans – han var på en måte bedrøvet, men samtidig også tilfreds.

Han kledde på seg innetøyet, og fant deretter fram en fillete, tettstrikket genser fra kommoden; i stedet for gummistøvlelene han gikk i om sommeren, tok han på seg noen kraftige sko. Løftet losjakka ned fra knaggen, og trakk ei sportslue, som hadde mistet fargen av vask og svette, over hodet.

– Bare ligg så lenge, du, sa han til kona. – Ingen grunn til å få frosten i seg unødig... Går og fyrer opp ovnen, jeg.

Han slo på plata og så spiralsirkelene bli røde, satte over tekjelen. Så gikk han utenfor.

Først trodde han at det i løpet av natta ikke bare var kommet frost, men også snø. Nei, det var visst bare rim. Den hadde lagt seg som et tykt lag over gresset, plankene, vedkubbene og takskiferne. Og reflekterte blålige, ildrøde og gylne flekker som fløt sammen i de skjeve strålene fra sola. Det var en litt uhyggelig, livløs skjønnhet. Og flyktig: Snart ville sola stige litt høyere, samle krefter, smelte denne skjønnheten, slikke den bort så ingenting ble igjen av den. Jo, noe ville likevel bli igjen. Det ødelagte, visne gresset, de svarte bladene på piletrærne ved innsjøen, lukta av vinter ville bli igjen.

Viktor Borisovitsj ble stående litt på trammen, måtte bare nyte synet av denne forvandlede verdenen, pustet inn den rene, oppkvikkende lufta, slik at frosten kilte ham i neseborene.

Gamle, halvblinde Sjajtan hadde hørt husbonden, og kom krypende ut av huset sitt, det klirret jamrende i lenken. Hunden strekte seg, rettet ut den numne kroppen, ristet seg som etter et bad.

– Hva er det, broder, fryser du? spurte Viktor Borisovitsj, og la trøstende til: – Det går så bra, så, nå skal jeg ordne i stand suppe til deg, så får du nok i deg varmen.

Han gikk en liten runde over tunet, la merke til stampen under avløpet fra taket. Han hadde satt den der for en måneds tid siden, da regnet pøste ned, for at den skulle fylles med vann og trutne – i løpet av sommeren var den blitt så uttørket at tønnebåndene løsnet, men nå kunne isen når som helst få den til å revne.

Han stakk fingerknokkene borti den glassaktige og fargeløse skiva som dekket overflata, den knaste i kantene og sank, og svartlig vann steg opp på overflata. Det var ikke så farlig, altså, frosten hadde ikke tatt skikkelig tak. Men uansett måtte vannet helles ut – i morgen kunne det fryse til for alvor. Det var ingen spøk lenger nå.

Det første han gjorde var å fyre opp ovnen i sommerkjøkkenet og sette over kokekar og en stor kjele. Så bar han et fang ved inn i huset, fyrte opp der også.

Og svært raskt, som om den bare hadde stått og ventet, livnet lufta til, satte seg i bevegelse, fra å være stivfrossen ble den varm og myk. Den varme lufta tiltok i styrke, tvang den kalde lavere og lavere ned, og om bare arbeidet som pågikk i ovnen ikke fortok seg, ville den kalde lufta til syvende og sist bli presset utover gulvet, og innhentet i hver en bortgjemte krok.

Kona var oppe nå, hadde vasket seg i håndvasken og dekket på til te.

– Så var sommeren over, sukket hun, mens hun så ut av vinduet.

Viktor Borisovitsj slurpet den knapt sukrede teen, som var så sterk at det snerpet i den såre halsen, og svarte kjekt:

– Tja, det er da ikke så verst nå. Det er en synd å klage.

– Joda...

Om sommeren hadde både sønnen og dattera deres vært på besøk, med sine bedre halvdel og unger. Sønnens familie hadde tilbrakt nesten hele juli måned hos dem, datteras familie drøye to uker i slutten av juli- begynnelsen av august. Det hadde lyktes dem å samle alle i noen dager. Ni mennesker med smått og stort, det hadde vært trangt rundt bordet, knapt mulig å snu seg; dattera og mannen hennes hadde måttet overnatte på høyloftet. Like fullt hadde dette vært de aller beste, mest gledefylte dagene, om man da ikke skulle dvele ved

alskens små bagateller... Og de unge hadde vært til stor hjelp på gården – det var ikke ett overflødig strå i bedene, tomatene og agurkene var blitt bundet opp, viktoriajordbærene var plukket, skuddene klippet. Men så hadde de også fått ta med seg så mye de orket av skattene i kjøkkenhagen, de hadde tumlet omkring i skogen og på åkerne, hadde plukket både kaprifolium og sopp, og markjordbær – den kan overhodet ikke sammenlignes med hagejordbær, er bitteliten og liksom halvveis uttørket, men syltetøyet du får av den, altså... Ja, duften alene er nok til å gi deg vann i munnen.

I fjor var det bare sønnen som hadde sveipet innom en ukes tid, helt alene, alle hadde hatt så mye å gjøre, men denne gang hadde det altså vært fullt hus. Og det var fint; nå kunne de leve videre med minnet og forventningene, se fram til neste gang de ville få oppleve en sommer som denne.

Viktor Borisovitsj satte den tomme koppen fra seg på bordet og reiste seg:

– Tja, da får jeg vel gå og lage i stand for våre små venner. Tar du av litt brød til Sjajtan?

Kona skar en blings av brødet, og ymtet:

– Glem ikke å hive ut det gamle fettet der, da. Ikke godt å si hvor lenge det har ligget der allerede.

– Åja, sant det, bra du minnet meg på det!

Allerede i mai hadde de kjøpt tre liter industrifett for en billig penge, men de kunne ikke bruke det i matlagingen selv – det var som flytende plast, så nå pleide de å røre det inn i blandingen de fôret hunden med. Hunden kunne jo ikke holde det gående bare på brød og pellets.

Han trykket inn den røde knappen og ga seg til å skru på innstillingsknotten, prøvde å finne ”Radio Rossija”. I stedet fikk han bare spraking og piping, verken ”Radio Rossija” eller noen annen kanal.

– Nei, jeg har prøvd allerede, sa kona. – Kan de ha slått av relésenderen igjen, mon tro... Sett deg, du, ikke mas med det. Viktor Borisovitsj trykket på radioknappen igjen, den spratt ut, og sprakingen stilnet.

I naborommet står det et fjernsynsapparat – et digert et av merket ”Rubin” i kryssfiner, men det er gått i stykker. Sikkert et eller annet utbrent rør. De satte inn en notis i ”Håndverker søkes”-avisa som henger på butikken, allerede for et par måneder siden. Foreløpig har det vært bom stille, ikke så mye som et rykte om at TV-reparatøren har planer om å komme til landsbyen deres snart. Eller at han i det hele tatt har planer om å komme... Informasjon om hva som skjer der ute i den store verden, får de fra lokalavisa ”Nadezjda”. Den blir levert to ganger i uka, når postbilen kommer fra byen, tre nummer om gangen.

På bordet står det bokhvetegrøt tilsatt en terning ”Maggi” hønsebuljong, sylteagurk, rømme, noen piroger fra i går med løk og egg. De spiser langsomt, omhyggelig, for å holde sulten fra livet lengst mulig, så den ikke skal avlede oppmerksomheten deres, forstyrre dem i arbeidet.

– Hva tenker du å gjøre med kålen? spør Viktor Borisovitsj. – Skal du salte den? For i så fall heller jeg ut vannet fra stampen. Den må visst tømmes uansett, ellers skal du se den sprekke når isen kommer.

– Ja, det skal jeg, kan du skjønne, svarer kona. – Ikke noe å utsette det etter. Og det passer bra i dag – jeg har tid til overs.

De er pensjonister. Viktor Borisovitsj Tsjasjtsjev er sekstitre år gammel, kona femtini. Begge er opprinnelig fra Orlov, og de møttes på kulturakademiet der; Tsjasjtsjev studerte ved blåserlinjen, i klassen for fløyte, mens Jelena, hans framtidige hustru, gikk teaterlinjen.

I nittensekstito, etter å ha avsluttet akademiet og giftet seg, flyttet de til et nybrottsområde som fortsatt var udyrket og ubeboet. Deres respektive slektninger prøvde ikke videre å overtale dem til å bli; boligsituasjonen var så som så, de kunne ikke regne med å få en leilighet for seg selv i overskuelig framtid, og for øvrig var ikke slik overtaling skikken på den tida – hundretusener av unge mennesker brøt opp fra hjemstedene sine og dro nordover til Sibir, til nybrottsområder i Transbajkal, hvor de bygde nye byer. I løpet av tretti år hadde ekteparet Tsjasjtsjev bodd og arbeidet i Petropavlovsk, Tselinograd og Koksjetav. Viktor Borisovitsj hadde spilt i orkestre, ledet amatørensembler, kulturhus, klubber, og kona hans hadde organisert massetilstelninger, festligheter, ledet teateratelierer og teatergrupper.

I desember nittennittien befant de seg i Pavlodar, hvor de planla å tilbringe sine siste år stille og rolig etter å ha gått av med pensjon. Men plutselig ble Kasakhstan en selvstendig stat,

med tollstasjoner ved grenseovergangene, egen valuta, egen president. Det begynte å rulle inn bølger av innfødte sørfra, og russerne bega seg etter hvert nordover, til områder i Omsk, Tsjeljabinsk, Krasnojarsk og Altaj. De som var igjen snakket optimistisk om at de nordlige fylkene når som helst ville løsrive seg, siden de – ble det sagt – var så godt som russiske, og ikke kasakhstanske. Mannfolkene ble med i kosakkeskadrone og holdt massemøter. Noen av dem ble arrestert og dømt for ekstremisme, konspirasjon og oppvigleri.

Det var blitt utrivelig og farlig i det nye hjemlandet, de følte seg ikke lenger trygge der (eller nei – hvordan da, ”nye” – i tretti år hadde de bodd der!), så ekteparet Tsjasjtsjev besluttet omsider å vende tilbake til Russland. Sønnen og dattera deres hadde slått seg ned der for lenge siden, allerede mens de studerte, sønnen ved instituttet i Tomsk, dattera ved instituttet i Jekaterinburg. Og Russland lå jo like der borte, tohundre kilometer fra Pavlodar! Det var lenge siden Viktor Borisovitsj og kona hadde hatt kontakt med slektningene i Orlov, og dessuten var de blitt vant til Sibir; så de begynte å tenke over om det var et sted i nærheten hvor det kunne være aktuelt å slå seg ned.

I juni nittennittitre ble Viktor Borisovitsj arbeidsledig (kulturhuset han var leder for ble lagt ned), og etter å ha fått sin frihet, som sant å si ikke ga ham den minste glede, tok han med seg noen penger og dro til Krasnojardistriktet. I en liten landsby fant han et passende lite hus som det fulgte et stort jordstykke med, og en måned senere satte han seg på et godstog og reiste tilbake, sammen med kona og de mest uunnværlige eiendelene. Det hadde lyktes dem å få solgt en del av møblene, leiligheten og den lille datsjaen for et pent beløp; for disse pengene pusset de opp huset og fjøset, bygget om badstua og satte opp et nytt, solid gjerde.

Denne flyttingen sammenfalt med at de så smått tok til å bli gamle, og selv om det fortsatt fantes noen krefter igjen i dem, så var det nok ikke så altfor lenge til de ville begynne å bli skrale. De følte seg beroliget av vissheten om at de nå var trygt og sikkert bosatt her, at de hadde bruket, et velholdt stykke jord, pensjonen. Det var selvsagt blitt det en del flying hit og dit for å få utstedt papirer, de hadde vært tvunget til å vise fasthet og ha bein i nesa – de hadde til og med holdt vakt på tunet om natta med høygafler i hendene, for å lære det lokale tjuvpakket at de kunne vente seg motstand.

De skaffet seg venner og bekjentskaper, kona jobbet litt på skolen, underviste i musikk og tegning, og nå leder hun teatergruppa, uten betaling og på eget initiativ, mottar til og med æresdiplomer på mønstringer rundt i kommunen, og i år har to jenter fra gruppa kommet inn

på kunstsolen. Viktor Borisovitsj var direktør for den lokale klubben i tre år før han gikk av med pensjon, fikk skikk på arbeidet der (før det ble det bare vist filmer i klubben, og organisert dans om lørdagene), samlet et amatørkor, inngikk avtale om at byens teater skulle komme og vise oppsetninger, kjøpte inn nye bøker til biblioteket. Men så gikk han av med pensjon, sluttet i jobben, og på nytt er klubben lukket og låst mesteparten av tida. Bestyreren – nær sagt landsbyens sjef – har tilbudt ham å komme tilbake, men Viktor Borisovitsj føler selv at han ikke lenger har den samme energien som tidligere, noe har tatt slutt i ham: Nå går han bare ugjerne utenfor porten, foretrekker heller å grave i kjøkkenhagen, stelle for dyra.

I syv år har de bodd her. Har lagt seg til stedets talemåte, lært mye som de ikke kunne i sitt tidligere byliv, og det er sjelden de dveler ved fortida nå, opptatte som de er med de dagligdagse gjøremålene, problemene, arbeidet på gården.

– Vi skulle ikke kakke ei høne, hva? sier Viktor Borisovitsj spørrende. – Ja, den som har sluttet å verpe, du vet. Ingen vits å fø på henne til ingen nytte. Også så lenge siden vi spiste kjøtt...

Istedenfor kjøtt har de hele sommeren spist karuss, som det vrirler av i innsjøen. Viktor Borisovitsj var ute og fisket nesten hver morgen, og pleide å komme hjem med tjuetredve stykk. De stekte dem, kokte fiskesuppe, kona bakte fiskepiroger. Men i det siste, slik det pleier å være om høsten, har fisken begynt å bite dårlig. Og nå har de altså kommet på tanker om kjøtt.

Kona er ikke vrang å be: – Ja, det gjør vi! Hva er det vel å vente etter, må jo gjøres før eller senere likevel.

– Ja, frosten kommer til å sette seg, så jeg får nok litt å henge fingrene i...

Tsjasjtsjev sikter til slaktingen av rundt førti kaniner, ti høns, sju femmåneder gamle haner. Det går attpåtil en gris og vansmekter i et trangt avlukke, den kan når som helst komme til å rive ned veggene med de fete flankene sine.

– Jajaja, slipper Viktor Borisovitsj på utpust, slik han pleier, idet han reiser seg fra bordet. – Takker for frokosten, Jelena Petrovna!

Han kysser henne på kinnet og går bort til ovnen for å ta seg en røyk og litt te. Kona rydder av bordet.

– Hva skal jeg lage til formiddagsmat, mon tro, undrer hun. – Kålsuppe eller ertesuppe?

– Tja, liker godt begge deler, jeg. Tsjasjtsjev trekker på skuldrene. – Ertesuppe, kanskje? Den metter liksom litt mer.

– Greit, og til middag høns og poteter, altså. Kakker du den, så tar jeg plukkinga.

– Greit.

– Og det trengs en tur i butikken. De får levert brød i dag, og vi har bare to stykker igjen. Og så salt... Går du? Så gir jeg meg i kast med kålen.

– Ja, jeg skal gå, sier Viktor Borisovitsj uten særlig entusiasme, mens han stirrer gjennom den halvåpne ovnsdøra på hvordan de forkullede vedbitene smuldrer opp.

Klokka er litt over ni. Det er blitt merkbart varmere, men sola er skjult av noen lette gråværsskyer. Forresten bør det helst ikke komme klarvær nå: Klarer det opp, vil natta bli kaldere. Da heller gråvær, skyer, snø. Det er på tide nå.

Viktor Borisovitsj stikker hånda ned i kjelen med kokte poteter dekket med kraftfôr, rasker sammen en god håndfull, som han tømmer ut i fôrtrauet. Fyller vann i drikkekarret, en hermetikkboks som er surret fast i nettingen. Noen av kaninene spretter unna da han åpner luka, og blir sittende og gjemme seg innerst i hjørnet, skuler på denne mannen; noen av dem tramper sågar truende med bakbeina, mens andre, da særlig de eldste avlshunnene, vil gjerne bli kjælt med, de kommer smygende inn under håndflata og kniper øynene sammen i nytelse når du stryker dem over pelsen eller klør dem bak de lange og til enhver tid behagelig kjølige ørene.

For tre år siden inntraff det en katastrofe i kaninbestanden hos Tsjasjtsjev. Den ble rammet av pest. Hver dag gikk det tapt fem-seks kaniner, noen ganger enda fler... Det ene øyeblikket løper kaninen omkring og leker, spiser med god appetitt, så plutselig er den lei,

snuten blir fuktig, øynene matte, og med ett har den veltet den seg over på sida og gitt seg til å skjelve, før den retter den lille kroppen ut i dødsstivhet.

Til å begynne med la de skylda på havren som de for tilfellet hadde kjøpt hos noen lokale fyllicker, trodde den var forgiftet. Så de gikk over til å fôre dyra utelukkende med gress, tilsatte kaliumpermanganat i vannet, men like fullt... På to uker tømtes burene helt til det siste, og der sto de, åpne, mørke og skremmende stille. Tsjasjtsjev ville rive dem, og aldri mer ha noen befatning med kaniner, men påfølgende vår gikk han til anskaffelse av nye. Og ikke engang av nødvendighet – de fikk nok kjøtt fra grisen og hønsene – men det var liksom litt trist uten dem, det var et eller annet viktig som manglet... I begynnelsen, da de nettopp hadde flyttet hit, tenkte de på å skaffe seg ei ku også, men de første åra gikk det mye tid med til klubben og skolen, og nå var de engstelige for om de ville klare det. De hadde jo lite erfaring, og var ikke like unge lenger...

– Husj, husj, vekk med dere! Viktor Borisovitsj jager noen frekke høns vekk fra kjelen. – Jeg har jo drysset i korn til dere. Vær så god, bare forsyn dere!

Hønsene svarer med en fornærmet kakling, tar noen hønseskritt tilbake, og så snart mannen vender oppmerksomheten bort fra dem, nærmer de seg kjelen på nytt, forsøker å dra ut en potetbete. Og er en av dem heldig, springer hele flokken etter henne, slåss og lager et svare spektakkel. Unghanene, de som så dagens lys i juli og som bare så vidt har begynt å prydes med kammer, ørepynt og riktige hanestjerter, hogger etter hverandre i ett sett, står og hopper som skikkelige krigere, slår med vingene. Men den gamle hanen spankulerer verdig litt i utkanten, ser truende vekselvis på hønsene, på sønnene sine som har slått seg slik vrang, og på mannen. Gangen og blikket dens uttrykker stolthet, selvsikkerhet, og det er tydelig at den står parat til å gjenopprette ro og orden dersom husstanden skulle bli altfor ustyrlig. Det er som om den vet at folkene har sett i nåde til den, har besluttet å la den regjere over hønsefamilien også det kommende året.

Til forskjell fra de øvrige hønsene, holder den Viktor Borisovitsj og kona har bestemt seg for å gjøre middag av, seg litt på avstand. Og hun som vanligvis er den frekkeste av dem alle. Kanskje hun aner at det lurar en fare? ... Vel, vel, du burde lagt egg, du, jenta mi, for ellers er det rett ut... Hun skrider omkring som en tsarina, det skinner i fjærene hennes, som om de var smurt inn med fett. Det er klart, hun har ikke noe å bruke seg opp på, så da blir hun jo feit...

Men Viktor Borisovitsj fikk has på henne, klarte å fange snylteren uten for mye løping og leven, og selv om hun ikke skrek noe særlig, så kom hanen sporenstreks flyvende, hakket Tsjasjtsjev i låret og vekket oppstandelse i familien sin, skremte opp kaninene. Til og med grisen ga seg til å pruste urolig i bingen sin.

Tsjasjtsjev skyndte seg bak huset og slo igjen grinda, som hanen i samme øyeblikk braste rett inn i. Han grep høna etter føttene og plasserte hodet hennes på stabben hvor han pleide å hogge ved. Snylteren ga seg til å slå med vingene, krummet halsen, begynte å kalle hjerteskjærende på maken sin for hjelp. Men så gikk øksebladet mykt gjennom halsen hennes og inn i treet, skriket ble avbrutt, og de blålige øyenlokkene gled over øynene hennes som en hinne. Men den lille kroppen lever fortsatt, spenner seg, vingene slår – den vil fly til værs, rive seg løs... Ett sekund, to, og hun er blitt slapp, viljeløs og liksom litt tyngre.

Og hanen har roet seg, nå som han ikke lenger hører skrikene fra venninnen, har løpt bort til skåla med korn, og har begynt, mens han later som om han hakker i vei med stor appetitt, å samle de gjenværende rundt seg.

Kjøkkenhagen er naken, ensfarget, gledesløs. Solsikkestilken som ved et mirakel står der hel, forsterker bare det sørgelige inntrykket. Det ser ut som om de buskete grønne gulrotstilkenes aldri har stått her, de fjæraktige løkbladene aldri har stukket opp, de saftige erterankene aldri har strukket seg mot himmels; det er ikke til å tro at de digre, modne oksehjertetomatene har stått her dyprøde, drivbenken for agurk minner nå om en plyndret gravhvelving, og rundt den ligger det strødd brent gjødsel og halm, som en svidd savanne.

Nei, dette er ingen fryd for øyet, men heller ingen sorg. Både jorda og mennesket har arbeidet godt: Jorda har alt opp frøene og spirene, har gitt næring til mennesket, og mennesket har hjulpet jorda. Nå må de hvile, samle nye krefter, og om våren skal de på ny så, gi næring, luke, gjødsle, vanne...

Tsjasjtsjev sitter på ei snudd bøtte, røyker langsomt en sigarett, grubler, tenker over sommeren som er forbi. "Sesongen", som han liker å kalle den aktive årstida, når vinteren er på avstand.

Man kan overhodet ikke si at denne sesongen har vært lett. Det var ingen spesielle begivenheter, naturligvis med unntak av besøkene fra barna og deres familier, og det bød seg heller ingen slike øyeblikk da han kunne sitte ned, uten å skynde seg noe sted, uten å jage

rundt, og for i det minste en stakket stund koble av fra de livsviktige gjøremålene, sitte og bare nyte en røyk... Våren, sommeren, tidlighøsten fór forbi i løping og hastverk, støtt var det noe de ikke rakk. Men det var ørsmå gleder, som tilsynelatende ikke var så veldig betydningsfulle. Som at de spiste den første agurken åttende juni, og dermed slo fjorårets bragd med tre dager, og at høna, da de allerede hadde gitt opp håpet, satte seg til å ruge egg, og klekket ut fjorten kyllinger. At det hadde aulet slik av viktoriajordbær at de ikke rakk å plukke og koke syltetøy av alt sammen, selv om de var ni personer om jobben. Og at de fikk solgt kaninskinns for drøye totusen rubler til gjennomreisende oppkjøpere, og kjøpte seg vintersko. I byen gikk kona til anskaffelse av en pendrakt – skjørt og jakke; som leder av teatergruppa reiser hun fra tid til annen sammen med elevene på framvisninger, og da må hun jo være presentabel...

Men det skjedde for så vidt ikke noe direkte leit heller. De slapp hagl i år, og det er vanligvis en hyppig gjest ved denne utløperen fra Sajanfjellene; en gang pisket det så voldsomt at det bare var filler igjen av plantningene; gresskarene og vannmelonene lå der og så ut som om de var blitt truffet av kuler. Mens denne gang fikk de, som på bestilling, en ukes tid med sol og stekende hete, deretter tordenvær, et kortvarig, varmt skybrudd, som en dusj, så på nytt hete, dampende lummerhet, av den typen som får plantene til å heve seg, som på gjær, så de svulmer av kraft og saftighet.

Han minnes hvordan sønnen, med en slags godmodig misunnelse, vemodighet, betrodde seg: "Å, som jeg skulle ønske jeg kunne bytte med dere... alderen deres, fortida..." "Hva mener du?" hadde Viktor Borisovitsj undret. Med blikket på de myke krusningene på innsjøen, som liksom var blitt doven av heten, famlet sønnen etter sigarettene." "Dere er heldige, dere." Han måtte tvinge fram ordene, men det var tydelig at han var oppriktig. "Da dere... ja, der i Tselinograd, da også visste dere hvordan dere skulle leve, hva det var dere arbeidet for. Og nå også. Men i livet vårt er liksom ingenting riktig..." Viktor Borisovitsj svarte med den kjærlige, ubevisste overbærenheten som fedre så ofte har når de snakker til sine sønner: "Vel, hver generasjon tror at den ikke lever helt slik den burde, ikke helt på den tida den burde..." "Nei, ikke "helt", avbrøt sønnen ham, og i stemmen var det ikke lenger spor etter den godmodige misunnelsen, men bare utilslørt bitterhet, "Nei, ikke "helt", men helt, skjønner du, helt feil. Alt er feil." "Vent litt," Viktor Borisovitsj var blitt urolig, "er det knute på tråden med kona, hva?" "Nei, hvorfor blander du nå inn henne. Dette har ikke noe henne å gjøre, men med meg... jeg mener... ååå..." Sønnen kastet fra seg sneipen og trakk

på den med den gamle joggeskoen han hadde gått i da han var yngre. Han hadde nylig funnet igjen skoene på loftet, i en kartong blant tingene de hadde hatt med fra Kasakhstan, og hadde av en eller annen grunn tatt dem på seg. ”Nei, papsen,” smilte han og ristet på armene, som om han nettopp hadde gjort gymøvelser. ”La oss heller få hogget noe ved. He he, vi har visst filosofert oss helt vekk ...” De ga seg i kast med arbeidet igjen, og etterpå fisket de i solnedgangen, og Viktor Borisovitsj fikk seg ikke til å ta opp igjen samtalen, for å finne ut hva som var på ferde, gi råd; han så at sønnen ikke hadde lyst til det, og hadde han ikke lyst, så kom han heller ikke til si noe, og ville heller ikke lytte til råd. Og han tenkte at det sikkert ville by seg en anledning senere...

Der ja, får gi høna videre til kona nå, og så dags å komme seg av sted til butikken.

Landsbyen er tettbebyggd, tunene ligger på rekke og rad. Nord i innsjøen har Talaja-elva sitt utløp. Den er smal – på noen steder kan man hoppe over hvis man tar sats – men den renner til gjengjeld hurtig, fjellelv som den er. Så forlater den innsjøen igjen som en smal, rask orm, og løper videre. Den er en av tusen små årer som samles i den store åren – Jenisej.

Navnet på landsbyen er Zakholmovo. Dette kommer sannsynligvis av at den er skilt fra distriktshovedstaden, en eldgammel sibirsk by, av en åskjede. Innfødte, slike som har mer enn én generasjon forfedre liggende på gravlunden, finnes det nesten ikke i landsbyen. To tredjedeler av de nåværende innbyggerne er eldre mennesker som, i likhet med Tsjasjtsjev og kona, kom hit kort tid før de skulle gå av med pensjon, eller etter at de allerede hadde gått av. Kjøpte seg små tømmerstuer til spottpris og driver sine bruk, tilbringer de siste årene av sitt liv i naturen. Det er da også takket være slike tilreisende at Zakholmovo fortsatt består.

Fram til en gang på sekstitallet var det et kolkos her, sies det. Åkerne var ganske store, sant nok ikke spesielt rike på hvete eller havre, men til gjengjeld gikk de vanligvis for å være blant egnens største på melk. Så slo man sammen tre nabokolkoser til et sovkos, og senteret ble lagt til en annen landsby, Ilitsjev, som ligger rundt femten kilometer herfra. Så Zakholmovo begynte å skranke og tømmes for folk. Men så, på midten av åttitallet, begynte det å strømme inn med eldre mennesker fra byene.

Da han skulle velge et nytt sted å slå seg ned, hadde Viktor Borisovitsj gått inn i det lille historisk-etnografiske museet som lå ved distriktshovedstadens skole, og på veggen der

fikk han se et kart over den sørlige delen av Krasnojardistriktet fra 1884. Han ga seg til å granske det, lese de velklingende navnene på landsbyer og grender: Jermakovskoe, Tigritskoe, Bogorodskoe, Aradan, Grigorjevka... Til blikket hans falt på en liten sirkel med påskriften "Zakholmovo". Ved siden av sto et lite kors, som symboliserte kirken, og en halvmåne – altså en moské. Byen lå ikke langt unna, og etter kartet å dømme hadde det vært vei her allerede for hundre år siden. Så han dro dit, til Zakholmovo.

Det fantes naturligvis ikke lenger det minste spor etter verken kirken eller moskéen; at landsbyen var eldgammel kunne man kun gjette seg til av den lokale skolebygningen – et toetasjers mursteinshus med snirklete murverk rundt vinduene og under taket – og noen bondestuer i beksvart tømmer, med høye grunnmurer.

På mange av portene sto det skrevet "Til salgs!" med kalk, og på boligkontoret var de hjelpsomme og ga Tsjasjtsjev adressen til flere huseiere som skulle selge eiendom. Han så seg ut et hus ved innsjøen, anslo på øyemål kjøkkenhagen til rundt to dekar, og konstaterte at uthusene ikke var i så verst stand. Joda, her kunne man bo. Så han dro tilbake til byen for å lete opp selgeren. Gjennomførte kjøpet uten særlig forhandling eller videre om og men. Hentet kona si, tingene, bøkene...

Ved torget ligger nesten alle de offentlige institusjonene. Kontorene der bestyreren og bokholderskene sitter, posten, helse- og fødesenteret, og dessuten butikken (det var i utgangspunktet to butikker – en ekviperingsforretning og en dagligvarebutikk, – men allerede før ekteparet Tsjasjtsjev flyttet hit ble alle varene samlet i det ene butikklokalet, som ble delt i to, mens det andre står stengt, med knuste vinduer, avplukket takstein og avrevne vegglistes). Her ligger også klubben og biblioteket, skolen, et minnesmerke over de falne i den store fedrelandskrigen, omgitt av renetter, samt bussholdeplassen, vanntårnet, og litt i utkanten – barnehagen.

Selv om Viktor Borisovitsj pleier å være inne i sentrum to ganger i uka, så føler han seg alltid ille til mote – liksom ikke helt bekvem. Der borte strener noen mennesker over plassen, og det virker som en folkemasse, Belarus-traktoren som står ved butikken brøler øredøvende, og eksospipen sender ut en røyk av brent diesel som er til å miste pusten av... Skulle han havne i byen nå, så ville hodet straks begynne å snurre, og han ville glemme

hvorfor han var kommet. Ja, og hva skal han til byen etter? Det er lenge siden behovet har meldt seg, og gud skje lov for det...

Aller først må han innom posten.

Idet han åpner døra rekker han å registrere at telefondama Ljuda blar i en avis, og at postdama Svetlana nervøst kikker opp på den nyankomne idet hun snur seg bort.... Så frøknene leser i andre folks aviser, gjør seg kjent med nyhetene før oss andre? Nåja, greit det, det er likevel nok igjen til Viktor Borisovitsj.

– God dag! smiler han vennlig. – Hvordan står det til?

Ljuda ler forlegent og svarer:

– Jo, takk, ikke så verst, ikke så verst. Og etter å ha raslet litt med papirene på bordet sitt, rekker hun Tsjasjtsjev tre numre av ”Nadezjda”. – Her, disse har akkurat kommet.

– A... Men ingen brev, altså?

– Nei, dessverre.

– Hm, nei...

Han føler trang til å beklage seg, fortelle at de ikke har hørt noe fra verken sønnen eller dattera på ei god stund, derfor får han ikke fred i sjelen, det tynger ham. Viktor Borisovitsj legger bånd på seg, holder inne, sier morn og går med rolige skritt ut igjen på gata.

Mot ham fra butikken strener Ternetskij, en høy, mager mann iført rutete caps og lysegrå vindjakke, og støvler i kersi som er skåret ned til ankelen. På ryggen, i et bærenett som er strukket til bristepunktet, bærer han et titalls brød, og mellom dem lyser det blått i noen pakker ”Belomor”.

– Hallois! sa han og løftet venstrehånda, som var ledig, da han så Viktor Borisovitsj.

– God dag, Nikolaj Stanislavovitsj!

De stoppet og håndhilste på de knirkende fortausplankene som strekker seg fra postkontoret til butikken. Uten å ha avtalt det tente de hver sin sigarett. Tsjasjtsjev en ”Prima”, og Ternetskij en ”Belomor”.

– Jaggu har de ikke fått leveranse fra Java-fabrikken! skrøt han, og pekte på merket på røykpakken. – Har akkurat kjøpt dem, ja, Maja sa det: ”Bare for deg!” Hun prakket på meg tjue pakker på en gang. Ja jøss, tar dem gjerne, jeg. Beste tobakken.

– ”Prima” fra Kansk er nå bedre da, protesterte Tsjasjtsjev spøkefullt.

– Neei, det kan du ikke mene...

Når de møtes slik er samtalen deres vanligvis spøkefull, enkel, og forholdet mellom dem er også likefremt – man kan nesten kalle dem venner. Bare en gang, for drøye to år siden, var de i en periode motstandere. Under valget av distriktsguvernør. Nikolaj Stanislavovitsj var observatør for kommunistenes kandidat, Romanov, og Viktor Borisovitsj for den daværende guvernøren, Zubov. I klubblokalet, hvor urnen sto, så de ikke på hverandre engang, begge hadde et alvorlig, nesten krigersk oppsyn, men det var en tredje kandidat som vant – en forhenværende general og lite fremgangsrik Moskva-politiker, som i talene sine hadde blandet sammen distriktsnavnene ”Krasnojarsk” og ”Krasnodar”. Og kort tid etter valget hadde Tsjasjtsjev og Ternetskij roet seg ned og forsonet seg med nederlaget, de begynte å hilse varmt på hverandre igjen, og tok opp igjen vanen med disse småpratene og felles røykepausene.

– I går leide jeg en traktor, forteller Nikolaj Stanislavovitsj. – Og hentet en bunt med høy. For å dekke til jordbæra, vet du, og plommene og epletrærne. Det er meldt frost, men hvor blir det av snøen?

– Jaa, nikker Tsjasjtsjev, – dårlig høst i år.

Ternetskij er over syttifem år gammel, men ser mye yngre ut, sannsynligvis fordi han fra naturens side er så høy og mager. Han rakk å være med i krigen – gikk inn i hæren før han var fylt atten, da tyskerne høsten nittenførtien tok seg fram til utkanten av Moskva. Selv er han opprinnelig fra hovedstaden, faren underviste i mineralkunnskap ved Berginstituttet. Senere studerte også Nikolaj Stanislavovitsj selv der, og ble landmåler. Men det var da krigen allerede var over. Ternetskij tilbrakte ikke lange stunda ved fronten – allerede under det første alvorlige slaget ble han truffet av granatsplinter og kvestet. Han lå tre måneder på sykehus i Mitsjurinsk og Tambov, før han ble dimittert av medisinske årsaker. Deretter arbeidet han som skissetegner, og kom inn på Berginstituttet i nittenførtiseks. Etter krigen lette han etter

dem han hadde vært i hæren sammen med, noen av dem fant han, men fra hans eget kompani – ikke én. Ikke én eneste mann, som han pleier å si.

Da studiene var avsluttet ble han utplassert til Ural, til Nizjnij Tagil, og etter tre år, i femtifire, flyttet han til Irkutsk. Søkte etter en lokalitet for bygging av Bratsk-demninga, og senere Krasnojarsk-demninga, og besøkte det stedet der Sajano Sjusjensk-demninga står nå. Men han er ikke spesielt begeistret for å snakke om kraftverk og borestasjoner. Til gjengjeld beskriver han gjerne (ved noen anledninger har Viktor Borisovitsj og Nikolaj Stanislavovitsj og konene deres feiret merkedager sammen, og det var da Tsjasjtsjev fikk høre livshistorien hans) og med stor detaljrikdom hvordan de streifet over Jakutsk-taigaen, behengt med futtaler, bærende på ryggsekker, med stativer på skuldrene, hvordan de arbeidet på Stanovoplatået, og hvordan de en gang gikk seg vill og overvintret i et forlatt gammeltroende kloster. Og i særdeleshet minnes Ternetskij, hver gang de er samlet rundt et festbord, en hendelse fra bryllupet sitt.

”Så der går vi altså, på vei til landsbyrådet for å bli registrert som gift. Jeg og Nina Matvevna går foran, arm i arm, selvfølgelig, og bak oss vennene våre fra ekspedisjonen, familien hennes og venninnene. Noen klemte i vei på et munnsplitt. Alle vi møter smiler, ønsker oss god helse og lykke. Nina var jo den flotteste jenta på tettstedet, jeg brukte lang tid på å kapre henne. Måtte til og med ty til knyttnever noen ganger. Alle de beilerne – åååå! Her pleide Nikolaj Stanislavovitsj uten unntak å gripe tak i sin frodige, smilende hustru, trekke henne inntil seg – eller rettere sagt, lene seg over henne – og plassere et rungende smellkys på det rødmende – og for en aldrende kvinne usedvanlig glatte – kinnet hennes.

– Og der, inn fra en sidegate... tro meg eller ei... det var rent så beina plutselig sviktet under meg, der kom det et kvinnfolk bærende på et åk... Ja, jeg er jo ikke akkurat småvokst selv, en nittito, men hun var enda et halvt hode høyere, og i godt hold. Rene fjellet! Og hun skritter rolig framover, med rette skuldre, bøttene gynger mykt, det er ingenting som skvalper i dem... Jaja, så det var *det* bryllupet, tenker jeg. Der røyk den framtidslykken, å, *svarte*... For det er jo et varsel, om du møter et kvinnfolk med tomme bømmer, så blir dagen din også tom. Og dette var jo bryllupet vårt, ikke sant, den første dagen i et nytt liv! Nina og jeg stanset, de bak står også stille, er blitt tause, munnsplittet har sluttet å spille. Alle er blitt helt tummelumske av dette fjellet med bømmer, jeg tror vi hadde gåsehud alle mann. Og hun går der foran oss, som et symbol, vet du, på de tomme åra vi har i vente, den tomme framtida. Med de der tomme bøttene sine... Og da var det hun plutselig smilte, til siste tann, de var hvite og

store som sukkerbiter, hun smiler og sier: ”Ikke vær redde, de er fulle, bøttene er fulle!” Hun bøyde åket ned litt, sånn, og det var sukker i bøttene! Til øverste hakk med sukker. ”Jeg kjøpte bøttene, sier hun, og så tok jeg like godt med sukker også. Til å røre bringebær! Fortsett, kjære dere, bare gå videre, ikke vær redde!” *Jada!* Nikolaj Stanislavovitsj snudde seg mot kona si igjen, omfavnet henne og ga henne et kyss. – Kan så klart ikke si at livet vårt har vært bare søtt, men tomt har det heller ikke vært. Ikke tomt i det hele tatt. To sønner, ei datter, alle har de høyere utdannelse, alle har de familie, unger. Seks barnebarn har vi fått, hva! Nina Matvevna og jeg har stått på, vil jeg si, ungene også står på, fører ingen ørkesløs tilværelse. De fortjener en skål. La oss!” Han løftet en kunstferdig flaske med sin favorittvodka ”Sibirsk sølv”, og skjenket i de små krystallglassene.

Jelena Petrovna, kona til Tsjasjtsjev, ville utdype skålen: ”Og våre har heller ikke skuffet. Sønnen vår er avdelingsleder på en fabrikk, og han har ennå ikke fylt trettisju. Dattera vår er visedekan på et pedagogisk institutt. Det er nylig blitt oppgradert til universitet... Og tre barnebarn...” Ternetskij nikket samtykkende: ”Godt gjort! Godt gjort!” Nå, venner, la oss skåle for barna våre, og for barnebarna!” Viktor Borisovitsj sa også et eller annet, skrøt av barna og barnebarna, klinket fornøyd og drakk, mens han forsøkte ikke å tenke på at det ikke var fullt så enkelt alt sammen, ikke så fint og så greit og så skyfritt...

– Og hva med dere? spurte Ternetskij, mens han tok et trekk av belomoren sin. – Klare for vinteren?

– Jada, vært det lenge. Viktor Borisovitsj viftet med hånda. – Leie av å vente. På høy tid å slakte grisen nå, men så er det jo nesten vår her.

– Bare vent, frosten kommer nok snart med full tyngde. Litt av en morgen vi hadde!

– Jeg trodde først det var snø. Men så var det bare rim, tykt som en finger...

Praten fortsatte om ved og kull, som aldri blir levert, ikke engang til krigsveteraner, og beveget seg gradvis over til det samme temaet som alltid: Politikk.

– Jeg leste i ”Komsomolskaja” her forleden, begynte Nikolaj Stanislavovitsj. – Det er visst grunnlagt et nytt forbund. Hva var det det het igjen... EurAsEs, eller noe sånt... Putin har vært i Kasakhstan og undertegnet en avtale. De planlegger å innføre felles valuta. Hm...,

fortsatte han uten forsøk på å skjule ironien. – Enten går vi hver vår vei, eller så slår vi oss sammen igjen. Som dårlige ektefolk, si... Og så mye penger som går med til dette, til disse forbundene, de tomme forhandlingene, så mye papir de stempler, alskens strukturer, produserer massevis av byråkrater... De gjør seg gode penger, kan du tro...

– Mnja, samtykket Tsjasjtsjev, – og ingen ende i sikte. Tvert imot, ser ut som dette bare er begynnelsen på... ja, det er pokker ta ikke godt å vite, på hva.

– Men du, hør her, avbrøt Nikolaj Stanislavovitsj, og lød med ett konspiratorisk, som om han skulle til å fortelle en viktig hemmelighet. – Husker du det var en sekstende republikk? Den het ikke Karelen på den tida, men.. hva var det igjen... Å, ja – Den karelsk-finske republikken. SSSRs sekstende republikk. Så ble den gjort selvstendig... Hm, men hadde den forblitt i unionen, så ville den blitt en separat stat. Tenk på det, Viktor Borisovitsj!

– Ja, jøss, repliserte Tsjasjtsjev, ikke videre forbløffet.

Den siste tida har han sant å si sluttet å være oppriktig interessert i politikk, sluttet å forstå den, å la seg overraske av noe som helst, bli opprørt eller hisse seg opp. Til og med det sjokkerende og uventede presidentskiftet forholdt han seg nesten likegyldig til. Javel, så var han sliten, Jeltsin, og tok sin hatt og gikk... Viktor Borisovitsj er også sliten, har mistet futten, i løpet av de siste femten årene har han brent seg ut og rast seg tom.

Joda, han husker hvordan han i muntert lag pleide å sitte og skjelle ut slike som han selv, de intellektuelle fra provinsene og "Sofja Vlasevna", som sovjetmakten ble kalt i deres kretser, og gi uvisst hvem, men noen høyt oppe, råd av nasjonal viktighet fra sitt trange kjøkken; han hadde gått på møter mot sovjetiske militærstyrker i Afghanistan, grunnlovens paragraf seks; han hadde sittet med notatblokk i hånd og sett det øverste sovjets første kongress på fjernsyn, uten å gå glipp av et eneste møte; han hadde hengt opp et fotografi av Sakharov på veggen, beundret Jeltsins dristighet. Senere hadde han forsøkt å skjønne Gajdars reformer og betydningen av uttrykket "prisliberalisering", og han hadde vært plaget av spørsmålet om han, Tsjasjtsjev, var en en tosk, eller om han bare ble tatt for en. Så kom første mai og oktober nittennittitre, da de viste én ting på fjernsynet, på skjermen, mens kommentarene fortalte noe helt annet; deretter november nittennittifire, da uklart hvem kjørte kolonner av stridsvogner mot Groznyj og forsvant uklart hvor, og en måned etter hadde de russiske karene "dødd med smil på leppene" ved murene til Dudajevs palass... Litt av hvert hadde hendt. Og gradvis hadde det i Viktor Borisovitsj' hjerne og sjel åpnet seg svarte, døde

flekker, de var liksom etset inn med syre, med gift. Og han hadde ikke lyst til å se mer, ikke vite om eller tenke på noe, annet enn det som var viktig i livet hans og i livene til hans kjære. Eiendommen, det lille huset, helsa, lagrene av mat og brensel, været, nytt fra barna og barnebarna... Den siste gnisten hadde glødet svakt og matt, slik den siste gnisten jo skal gløde, under det siste valget av distriktsguvernør, men for det første hadde utfallet vært lite heldig for Tsjasjtsjev, og for det andre så hadde han oppriktig talt gått med på å være observatør utelukkende fordi han på det tidspunktet var direktør i klubben (tross alt en offentlig skikkelse). Og etter å ha oppfylt sine forpliktelser, så tok han rolig, nesten likegyldig imot resultatene. Han ble i hvert fall ikke spesielt lei seg. Særlig siden guvernørskiftet overhodet ikke fikk noen innvirkning på ham personlig eller på livet i landsbyen; pensjonen blir fortsatt utbetalt, bussen til byen går tre ganger i uka som før, på butikken får man i det minste det aller mest elementære, og når det gjelder arbeidsplasser, så fantes det ikke i Zakholmovo før, og det er ingen grunn til tro at det vil dukke opp i framtida...

Ternetskij fortsatte å legge ut om de selvstendige republikkene og unionsrepublikkene, om "Den russiske føderasjons subjekter", Tsjasjtsjev sto bare og nikket, og deretter sa de morn og gikk hver sin vei, vel vitende om at de mer enn én gang ville komme til å møtes igjen, og mer enn én gang ville bli stående slik og røyke og prate...

På annonsetavla som står ved bussholdeplassen, er det spikret og klistret opp papirlapper av forskjellig størrelse. Lakoniske tekster står skrevet i store, trykte bokstaver: "Drektig purke til salgs...", "hus med halvannet dekar grunn...", "motorsykel av merket "Izj"...", "sirkelsag...". Overalt "til salgs", og ikke en eneste hvor noen ønsker å kjøpe noe.

Tsjasjtsjev lot blikket gli over annonsene. Det han så etter – beskjed om når det skulle komme en fjernsynsreparatør – var ikke å finne. Før kom reparatøren til landsbyen nesten hver måned, gikk selv rundt på gårdene og påtok seg alt fra å feste en antenne til forebyggende rutinesjekk av fjernsynsapparatet, men nå har han ikke vært innom på et halvt års tid, ikke siden våren... Det er forresten lenge siden det har vært meddelelser om andre håndverkere også – sånne som reparerer kjøleskap eller vannpumper – til og med frisøren har sluttet å komme. Enten det nå skyldes mangel på kunder, eller at håndverkerne har fått seg jobber andre steder...

Ved siden av butikken står det et hastig sammensnekret skur og et salgsbord til bruk for gjennomreisende og lokale handelsfolk. Men det står for det meste tomt, bare stedets fåtallige ungdommer pleier å sitte der om kveldene og knipse frø eller drikke sprit...

– Bori... Viktor Borisovitsj! Lød et rop fra under skuret. – Vent litt'a! D'er meg...

Fram kravlet Jurka Pitsjugin, han kikket seg stjålent omkring før han kom løpende bort til Tsjasjtsjev.

– Du, kan'ke du kjøpe denne'a? Får den kjempebillig, bare tretti rubler! Jurka åpnet vattjakka og viste fram en elektrisk drill han holdt klemmt under armen. – Kom igjen, ta den, da, Borisytsj, vil komme godt med på gården...

Ledningen til drillen gled ut, viklet seg opp, og støpselet falt ned på bakken. Pitsjugin skyndte seg å stikke den tilbake mellom armen og ribbeina.

I forfjor kom han hjem fra militæret, og siden da har han drevet rundt uten noe å gjøre. Han spyttet ikke akkurat i glasset før militæret heller, men nå ser Viktor Borisovitsj ham kun i to tilstander – enten allerede sanseløst beruset, eller bakfull. I dag er Jurka bakfull, det er så hele kroppen skjelver. Ansiktet er oppsvulmet og slapt, og dekket av svettedråper. Han trygler med jamrende stemme:

– Kan du'kke kjøpe'n'a, vær så snill? Kan brukes til å bore hull, og litt av hvert... Tretti rubler – er jo bare småpenger, det. Hæ? Onkel Vitja, vær så snill'a, jeg holder på å krepere...

– Nei, Jurka, jeg har ikke tenkt å kjøpe den, svarer Tsjasjtsjev. – Du har jo rappet den.

– Neida, den er min! Den er det! Fikk den etter fader'n ...

– Tøv på deg... Hør her, hvis de tar deg, så henger de deg i den snora der. Viktor Borisovitsj nikket mot ledningen som stakk fram. – Gå heller og levér den tilbake, du, og be om unnskyldning.

Om sommeren, i juni, hadde Tsjasjtsjev allerede reddet ham, om ikke fra døden, så fra seriøs juling. Han sto og grov i kjøkkenhagen da han hørte tramping utenfor gjerdet, pesing, og så slag, som om flere never hadde tatt til å denge en sekk full av korn... Han heiste seg opp på gjerdet etter armene, og fikk se tre fyrer hamre løs på Jurka Pitsjugin, som lå som en

bylt midt i veien, de slo innbitt og uten et ord, Jurka hadde dekket til hodet sitt med håndflatene, lå sammenkrøket og pustet bare kort og pipende etter hvert slag.

Det er lite sannsynlig, nærmest utenkelig, at Viktor Borisovitsj ville ha kommet denne tyvaktige og allment forhatte fylliken til unnsetning, om ikke en av de som slo, som var litt yngre enn de andre, hadde gjort et byks og landet med et smell på Jurkas ribbein, slik de gjør i amerikanske actionfilmer. Han spratt tilbake, trakk pusten og skulle til å gjøre et nytt byks... Uten tanke for seg selv hoppet Tsjasjtsjev over gjerdet, banet seg vei forbi fyrene og ga seg til å brøle noe om straffen for drap, om selvtækt (det dukket visst opp et og annet ord fra hans tid i kommunistenes ungdomsforbund), og lirt for øvrig av seg en uendelig mengde vås. Fyrene kom til sans og samling – de var gud skje lov edru – og trakk seg litt unna, tente seg sigaretter, og hadde nesten roet seg helt ned da de fortalte Tsjasjtsjev om hvordan Jurka hadde kommet innom til dem på bilverkstedet, bommet en sigarett og skrytt av at han hadde funnet seg jobb som sveiser på en gård. Men da fyrene var blitt opptatt med å jobbe, hadde han stukket ei loddelampe under den evinnelige vattjakka og forduftet. Til alt hell oppdaget de raskt at lampa var borte, og satte etter tyven, og nå hadde de altså tatt ham igjen... Loddelampa hadde Jurka slengt fra seg på veien, da han skjønnte at han ville bli innhentet.

Riktignok var ikke den skyldige blitt straffet, men etter å ha fått snakket om det kunne fyrene vende tilbake til verkstedet litt lettere til sinns. Men Pitsjugin var blitt liggende i enda to timer – om det nå skyldtes at han var redd, eller at han ikke klarte å reise seg.

– De kommer jo til å slå deg helseløs, din tosk, sier Viktor Borisovitsj nå også, men da han ser bakrusens uutholdelige pine i guttens øyne, vifter han bare med hånda:

– Å, det nytter ikke å forklare deg noe likevel... Kom, så skal jeg i det minste kjøpe noe øl til deg, så du får kommet deg litt til hektene. Og gå tilbake med den drillen før det er for sent.

– Så lenge du ble, da, sier kona, som venter på ham på da han kommer inn på tunet. Hun har rigget seg til ved veggen på sommerkjøkkenet, hvor hun sitter og skjærer opp kålhoder. Hele bordet er fullt av små hauger med små hvite og grønne strimler av kål.

– Jeg møtte på Ternetskij da jeg var på vei fra posten, så vi ble stående og prate litt om løst og fast, svarer Viktor Borisovitsj. – Her, jeg har med en liten presang til deg. Han trakk en sjokolade opp fra posen. – Vær så god, kos deg!

– Ååå! – Ikke godt å si om hun ble oppriktig glad, eller bare lot som. – Takk, kjære!
Og jeg som nettopp satt her og tenkte på det, at jeg liksom hadde lyst på noe...

– Ja, der kan du se – jeg hadde det nemlig på følelsen.

Til formiddagsmat spiste de tykk ertesuppe med biter av saltet flesk, og ved siden av tok de seg en bit brød og pølse. Viktor Borisovitsj meddelte detaljene fra turen sin. Da han fortalte om Jurka Pitsjugin, sukket kona bedrøvet:

– Han er jo fortsatt bare guttungen. Hvor gammel er han? Femogtjue eller deromkring, ikke mer...

– Nei, mindre, kan du skjønne, *mindre*!

– Uff og uff...

Viktor Borisovitsj tiet litt, slurpet konsentrert i seg suppa... Nåja, hva er det i grunnen å ta sånn på vei over? De har sett mang en unggutt som dette. Ved tiårsalderen er han åpen, talentfull og livsglad, går knapt utenfor kulturhuset, er med i alle aktivitetsgruppene, både tegner glimrende, og danser, og leser dikt fra scenen sånn at tilhørerne får tårer i øynene, og så – pang! – så er det noe som er ødelagt i ham, brått og uventet, og der sitter han allerede, i en eller annen paviljong vis-à-vis kulturhuset sammen med en gjeng slubberter, og super portvin og røyker gress. Og senere hører du i forbifarten, helt tilfeldig, enten at han er satt inn for slagsmål, eller at noen har tatt livet av ham...

– Du Vit, skal jeg helle i litt mer suppe til deg? spør kona.

– Nei takk, det er bra. Jeg er forsynt.

Sin vane tro kysset han henne og flyttet seg over til husets eneste lenestol, som de hadde kjøpt for en tretti års tid siden, og fraktet med seg fra sted til sted, fra by til by, og da de flyttet hit, kunne de ikke bestemme seg for å sette den igjen, men tok den med seg, som en talisman – eller snarere en venn.

Mens han satt og slurpet til den varme, sterke teen, ga Viktor Borisovitsj seg til å kikke gjennom avisene – den firespalters lokalavisa "Nadezjda".

Ternetskij abonnerer på "Komsomolskaja pravda", og fra tid til annen tilbyr han Tsjasjtsjev å komme innom og låne de tykke utgavene som utgis i Moskva og er fullstappede

med artikler. Men Viktor Borisovitsj har begynt å avslå. Sist han takket ja, fikk et blikk på forsidene ham til å skjære ansikt, og han følte trang til å kaste de fire numrene lengst mulig vekk... På den ene sto det med store bokstaver, fra den ene kanten av siden til den andre: ”Rottweiler drepte eierinnen med sin kjærlighet”, og på den neste: ”Filmen som drepte dem” (om Dvorzjetskij, Glebov og Romasjin, som spilte i ”Sagaen om protobulgarerne” og døde på nesten samme tid). På den tredje forsida sto det: ”Jegeren Vasilij fant Koltsjaks gull”, på den fjerde – ”Tu-144 seilte av gårde til Tyskland”... Alt som står i hodet på dem er å fenge leseren med sensasjoner, skandaler, skrekk og gru. Og selve artiklene er skrevet uten følelse, uten smerte, med en slags vemmelig ironi. Den lokale avisa er kanskje kjedeligere, men til gjengjeld mer menneskelig. Fra tid til annen er stoffet fullstendig naivt skrevet, men det berører leseren. Og så er det ikke fullt så mye elendighet – journalistene bestreber seg på å finne lyspunkter, heve humøret, og når de først omtaler dystre temaer, så holder de seg til saken, prøver ikke bare å pirre nervene. Så... hva har vi i dag?

”I løpet av ni måneder i fjor så 766 spedbarn dagens lys ved Sentralsykehusets fødeavdeling. I år er tallet mye mer beskjedent: 688. Ikke fordi distriktet har vært rammet av en demografisk katastrofe, men kvinnene har ikke hatt noe sted å føde barn her i byen, da fødeavdelingen har vært stengt grunnet større oppussing. Nå som oppussingen er overstått ...” Ah, for et språk! I det minste godt avdelingen er pusset opp, for ellers ville de etter sigende blitt nødt til å holde taket oppe med tømmer, for å hindre det i å rase ned.

Men her var en notis som ville ha gledet Ternetskij: ”Den tredje allrussiske samling for unge geologer har gått av stabelen i Nizjnij Novgorod. Blant deltagerne for laget fra Krasnojardistriktet var to ungdommer herfra: Ivan Mikhalev (8. klasse, gymnaset) og Aleksej Pokrovskij (9. klasse, skole nr. 9)”.

”En glimrende nyhet!

Arrangementskomitéen for den nasjonale teaterfestivalen ”Gullmasken” har besluttet å nominere kunstnerkollektivet bak stykket ”Kynikerne”, basert på en novelle av A. Marienhof (Det dramatiske byteater) til Den russiske statspris.”

Tida flyr, klokka nærmer seg allerede fire. Snart vil det begynne å mørkne også. Jaja, avisene får vente, skader ikke å jobbe litt nå. Det må hogges ved, kjøkkenhagen skal strøs med mold, dyra mates. Ikke særlig trivelig for noen å måtte møte natta på tom mage.

Etter i all hast å ha ryddet av bordet etter formiddagsmaten, satt Jelena Petrovna ute på tunet og hakket opp kål igjen.

– Ååå! Så mye allerede, sa Tsjasjtsjev etter et blikk i stampen. – Skal se du rekker å ta unna alt sammen i dag!

– Ånei, det går nok ikke. Nå skal jeg gå og tilberede høna. Hva synes du, skal jeg koke eller steke den?

– Kok den, du. Den blir mykere da.

– Greit det, nikket kona tilfreds. Og forståelig nok: Å koke den er både enklere og mer lønnsomt – da får du buljong til neste suppe også.

– Går og hogger littegranne ved, jeg. Viktor Borisovitsj hentet øksa i bislaget.

– For når snøen kommer blir det ikke råd å komme seg ned til stabben.

– Ja, gjør det du, Vit. Det sies at det er meldt en streng vinter.

Tsjasjtsjev flirte ved tanken på kjerringspådommene han hadde hørt den siste tida...

Viktor Borisovitsj håndterer den tunge vedøksa med langt stålskaft, med rolige, taktfaste bevegelser, og bestreber seg samtidig på å legge all sin kraft i hvert slag. Tørre, letthogde furukubber avløses av kraftige og seige kubber av bjørk. Han legger dem i stabel vekselvis, slik at man når frosten kommer kan plukke med seg begge typer på en gang: furu for oppfyring, og bjørk for varmen.

Etter å ha kløyvd og stablet opp en liten haug ved, beslutter han å runde av. Om en time-halvannen vil det bli mørkt, og det er fortsatt nok av ting som må gjøres før natta. Aller først må han få på seg losjakka; han har fått varmen i seg med vedhoggingen, er blitt svett, men lufta er i ferd med å bli kaldere, vinden sterkere, han kan risikere å bli forkjølet.

Lukta av snø blir stadig tydeligere. Skal den virkelig komme... Ja, kunne den bare det... det er på høy tid nå.

Han satte øksa fra seg på dens faste plass i bislaget, ved siden av de andre verktøyene. Gikk inn i huset.

Kona skreller poteter. Straks meddeler hun, som en viktig og gledelig nyhet:

– Jeg har bestemt meg for å helsteke høna i fyrfatet!

– Mhm, nikker Viktor Borisovitsj, men for ordens skyld gir han uttrykk for skepsis:

– Men blir den ikke litt hard? Tennene våre er jo ikke så unge lenger.

– Nei, for noe tøys! Det er jo ikke annet enn fett på henne, hun var jo blitt helt dvask. Jeg har skåret av noe av fettet, til suppe eller grøt... Men det gjør ikke noe – vi kommer sikkert til å spise rubbel og bit, vil nok ikke legge merke til det engang.

– Sikkert... Så forteller Tsjasjtsjev nyheten: – Det er visst snø på vei. Den kommer nok i natt. Du har vel ryddet bort alt? For ellers kommer det til å snø ned.

– Har vært sortert og bortryddet i hundre år allerede... Det eneste er at jeg må trekke stampen inn i bislaget. Har tatt rundt tre fjerdedeler nå. Jeg hakker opp resten i morgen.

Forsiktig, trinn for trinn, løftet de stampen opp på trammen, og fra trammen inn i bislaget, og satte den bort i et hjørne. Kona dekket den til med ei rund treplate, og oppå den igjen anbrakte Viktor Borisovitsj en tung kuppelstein som på forhånd var blitt vasket med kokende vann.

– Klart.

Deretter matet han dyra. Kaninene ga han høy og hvert sitt lille stykke tørt brød strødd med salt. Grisen og hunden Sjajtan fikk det samme som om morgenen. Til de søvnige hønsene drysset han en neve pellets (det er tydelig at de er mette fra før, har gått og nippet seg forsynte under burene).

Sola er delvis skjult bak åsene, som er kledd av asp og bjørk, og nå på tampen sender den landsbyen tynne stråler. De har ikke lenger krefter til å varme opp, lyse opp eller muntre opp noe som helst. Tussmørket kommer krypende. Den snøtunge strimen kommer stadig nærmere. Det er forresten ikke bare en strime lenger, men snarere en vegg. En vegg av tykke, sammenpressede skyer. Og vinden er ikke heftig, ikke leken, men alvorlig, veloverveid,

forretningsmessig. Den har ikke hastverk, degger ikke for trærne, gresset, ledningene, den går fremad med rolig beslutsomhet, uten å bry seg med uvesentligheter.

Alle gjøremål er unnagjort. Tre fang med ved ligger bak ovnen i huset – det er for at de ikke skal behøve å løpe ut i kulden etter ved om morgenen. Nå vil kona i hvert øyeblikk rope ham inn til middag. Viktor Borisovitsj kommer til å foreslå at de skal ta hvert sitt lille glass. Hun har litt på lur, det vet han. Under hønsehuset.

De vil spise, lese litt i avisene, og så vil de utveksle tanker om det de har lest. Skjelle ut noen, lovprise andre. De vil dele sin uro for hvordan det går med barna og barnebarna, beklage seg litt over at de ikke har fått noen brev på lang tid. Egentlig ikke annet enn telegrammene de fikk om sommeren: Vi kom oss vel hjem. Og det er jo allerede to måneder siden... Så vil Viktor Borisovitsj gå ut på trammen, ta seg en røyk, sjekke været. Hvis han kjenner at det er langt under null, så vil han si til kona: ”Da er det vel snart på tide å slakte grisen.” Og kona vil, som alltid, bekymre seg for hvem de skal be om hjelp, noe Viktor Borisovitsj vil avfeie: Nei, det skal jeg da klare på egen hånd, det er da fortsatt noen krefter igjen i denne skrotten. Så vil de legge seg for å sove, motvillig, som på kommando. Og så kommer en ny dag, nye gjøremål og hendelser. Små, ubetydelige ved første øyekast, men det er av dem livet tar form. Selvsagt skulle man ønske seg flere gode hendelser, selv om de gode heller ikke er så gledelige uten de leie. Det Gud gir...

Igjen minnes han samtalen med sønnen. Ikke den de hadde mens de hogget ved, men senere, den siste kvelden før de skulle reise. De hadde drukket da, og han var blitt snakkesalig... De satt ved jordhaugen, nettopp her hvor Viktor Borisovitsj sitter nå. Rett foran øynene sine, i en senkning, hadde de innsjøen, på motsatt bredd noen små hus, kjøkkenhager. Lenger borte – åsene, og bak dem var sola, nesten slik som nå, men likevel annerledes, på sommerlig vis, i ferd med å kripe vekk. En behagelig friskhet kom kastende som bølger fra innsjøen, og fortrengte heten som hadde vært denne dagen... Sønnen begynte å fortelle noe tilsynelatende uviktig, som minnet om en anekdote:

”Her en dag møtte jeg tilfeldigvis Julia ved inngangen etter jobb, vi kom hjem samtidig. Bestemte oss for å ta med noe øl og en video, se en film før vi la oss. Det ligger en videobutikk i nabohuset... Vi kjøpte fire flasker pils, og Julia gikk inn på videosjappa. Jeg ble av en eller annen grunn stående litt... ja, det var det – jeg skulle røyke ut sigaretten. Så jeg står der og ser, folk går av trolleybussen og bort til kiosken for å kjøpe øl, og så – til

videosjappa. Som om det var avtalt, skjønner du? Og da gikk det opp for meg. Det gikk opp for meg, og jeg ble redd, det var helt nifst. Alle har en arbeidsdag bak seg, og nå øl, video og i seng, og om morgenen en kjapp frokost i all hast, av sted på jobb og så igjen øl, video, senga. Om helga, hvis det er ork til det, så reiser de på datsjaen, eller aller helst ligger de bare rett ut på sofaen, samler krefter for ei ny uke... Og skjønner du, far, det er ikke noe spesielt jeg, for eksempel, gjør på jobben, men denne trøttheten, det er akkurat som om... Det er bare fem holdeplasser med trolleybuss til jobben min, men selv det føles som rene straffarbeidet..."

"Byen har den virkningen," forklarte Viktor Borisovitsj. "Jeg også, hver gang jeg har vært i byen, så durer det i hodet flere dager etterpå." Og delvis for spøk, men med skjult alvor hadde han lyst til å foreslå: "Men så flytt hit, da! Vi kjøper et hus og pusser det opp, så kan vi ale opp okser eller enda bedre – kaniner." Men han sa det ikke høyt. Det ante ham at sønnen bare ville grine på nesen og avfeie ham. Nei, han kunne ikke si dette nå, heller senere. Men senere... Når da? Sønnen er nå trettiseks år. Han har en god stilling, en sikker arbeidsplass, fabrikken deres har klart seg gjennom alle slags forbigående omveltninger, det er ingen planer om å stenge den. Tvert i mot, produksjonen trappes opp. Sønnen kan med andre ord arbeide der helt til pensjonsalderen. Og så vil han kan hende flytte hit sammen med sin Julia, la dattera overta leiligheten. Hm, og Viktor Borisovitsj selv, hvor gammel kommer han til å være da? Rett under nitti. Hm, nja, hvilke okser eller kaniner kan det da bli snakk om...

Sønnen fortsatte lavmælt og uten hastverk, men anspent, som om han snakket med stort besvær, men ut fra en slags indre nødvendighet, som når ordene, selv om de er smertefulle, likevel gir lindring.

"Det blir en sånn spiral, skjønner du, far... En sånn som er i den kokeplata deres der. Og du beveger deg rundt inni den dag etter dag, dag etter dag. Og den minste lille ting som ikke er dagligdags, vokser seg til et uløselig problem, nesten til en katastrofe... Forleden falt baderomsdøra av hengslene. Det øverste leddet hadde løsnet, døra ramlet ned, og en bit av dørkarmen ble røsket av ved det nederste leddet... Vel, en halvtimes arbeid, når du bare får samlet deg. Men jeg ble helt satt ut, skjønner du? Jeg var plutselig fylt av en sånn rådløshet, det var liksom ingen utvei. Jeg står der og ser på denne døra, på dørkarmen, og er bare fullstendig apatisk... Det endte med at jeg bar den ut på balkongen, og i stedet for den hengte vi opp noe tøy. Og sånn hadde vi det et par måneder, til Julia etter hvert begynte: "Den døra må fikses." Jeg avfeide henne, og hun insisterte bare mer og mer: "Men så se nå å få fikset den døra, da! Kan det være mulig?" Det ble skikkelig krise, det gikk så langt at jeg ikke kom

hjem en natt. Og hva endte dette med... hm... Jeg går nedover gata en dag, og det er en fyr som driver og selger diverse støpsler, stikkontakter, skruer, og ja, han har hengsler også. Så jeg kjøpte to par, og fikk gjort jobben... Og det er ikke det at jeg er en sånn latsabb, det er bare at dørreparasjoner og den slags ikke inngår i mine dagligdagse sysler, så da... Skjønner du?”

Viktor Borisovitsj nikket taust. Han selv hadde også hele livet gjennom stått overfor det samme, forsøkt å kjempe mot det, fullt vitende om at han selv var styrt av timeplaner og reglement, at han levde et mekanisk liv. Også på landsbygda kan livet noen ganger være mekanisk, men når du arbeider med produksjon, når du kjenner trolleybussens rutetabell og planlegger gjøremålene dine ut fra dens ankomst- og avgangstider, da blir alt annet overskygget. Og livet blir trangt, ja, nettopp som den tråden i kokeplatespiralen... Og sønnen presset fram ord etter ord, den glemte sigaretten smuldret vekk mellom fingrene hans.

”Det snakkes om, du vet – venner, kjærlighet, cruisereiser, romanser, elskerinner... Mmm... vi har en sånn tradisjon, som jeg alt har fortalt deg om, det begynte allerede da jeg studerte... Vi møtes i badstua den andre lørdagen i hver måned. Vi har ei som er billig og bra... I begynnelsen var vi en femten stykker... Vel, vi pleide å sitte i dampen og drikke øl med tørrfisk til, fortelle om ting som hadde skjedd i løpet av den siste måneden, utveksle anekdoter, ja, du skjønner... Trivelig og ukomplisert, var det... Men de tre siste åra er det ingen som kommer lenger, ja, jeg også er med i beste fall et par ganger i året, hvis jeg husker på det. Og der sitter vi, pimper øl og sier ingenting. Og det er ikke det at vi er blitt fremmede for hverandre heller, vi har bare ikke noe å fortelle om, skjønner du, ingen anekdoter på tunga... Damer... Damer også... du legger ikke merke til dem engang. Da Julia og jeg støtte på hverandre ved oppgangen, så fór det gjennom hodet mitt: ”Wow, for ei dame! Pang! – og det er jo kona mi! Jeg gikk bort og kysset henne, ikke på kinnet, som jeg pleier, men på munnen. Hun skvatt, til og med: ”Hva har skjedd?” ”Madame,” sier jeg, ”Tillat meg å invitere Dem med til biljardklubben for et slag amerikansk biljard.” Hun var jo kjempeflink i biljard en gang i tida... ”Å, hodet mitt holder på å eksplodere,” sier hun, ”jeg er så trøtt, det har vært en tøff dag. La oss heller gå hjem. Vi tar med øl og potetgull, en bra film... Dessuten har jeg gitt Natasja lov til å overnatte hos en venninne. De har fri de første timene i morgen.” Ja, så kjøpte vi øl og potetgull da, det ble ikke til at vi valgte en bra film, men tok en det ble reklamert for på TV, den viste seg å være bare møkka... Vi tilbrakte en rolig, koselig, uvanlig kveld sammen, vi to... Men skjønner du, det ble liksom bare enda tristere av det. Bra – det

betyr uvanlig. Det er synonymer, jo! Og det er jo sånn alle lever, far. I det minste de jeg ser...” ”Det er bra...” Viktor Borisovitsj hostet og ble stående rådvill etter å ha uttalt det siste ordet – det passet ikke spesielt godt til det han ville si videre, men han kom ikke på noe annet, og gjentok: ”Det er bra at du ser det. Mange, flertallet, ser det ikke engang, og føler det ikke. De er tvert imot glade for at alt flyter slik. Man må være sterk, svært sterk, for å skape seg et rikere liv, for å komme seg ut av den trange spiralen.”

Sønnen flirte: ”Men hvordan? Du og mamma må man kunne si har hatt et rikt liv. Dere har arbeidet med liv og sjel, dere har flyttet fra by til by et utall ganger, og likevel var hver og en av dem hjemme for dere, og datsjaer har dere skaffet dere, og ikke var det kjedelig hjemme om kveldene. Hvor tok dere energien fra, hm? Og fantasien?” Han flirte igjen, og etter et øyeblikks taushet fortsatte han, liksom noe roligere. ”Natalja vår, vet du, jeg synes det er blitt ei bra jente, selv om vi ikke har gjort noe spesielt for å oppdra henne. Hun lager middag, hjelper til i huset, det er hun som står for det meste av rengjøringen og klesvasken. Gjør det bra på skolen. Hun gikk ut av åttende klasse her med to firere¹, ellers bare femmere. Og hun også – om kvelden, når det ikke er noe som skal gjøres, så faller hun overende på sofaen og ligger der med walkman’en sin, stirrer i taket i timevis i strekk. Det kan være hun ikke engang hører på musikk, men bare skur seg av, samler opp krefter til neste dag. Jeg tror ikke hun har verken venninner eller kjæreste...”

”I tidligste laget for kjærester ennå, vel,” bemerket Viktor Borisovitsj.

”Nei, hvorfor det... fjorten år... Men det er ikke det jeg snakker om, jeg sikter til hvor ensomt det er. Hvor ensomme og slitne alle er. Og hva skal man gjøre for å få bukt med det, riste det av seg? Det er det jeg snakker om.”

Denne samtalen munnet ikke ut i noe som helst... Kvinnene kom, mannen til dattera, barna, blant dem også Natalja, ei søt og flittig jente, men altfor stillferdig, litt dyster – de kom, og kvinnene var spøkefullt forarget over at de hadde forlatt dem, og over at stemningen rundt bordet var brutt. Og samtalen hadde druknet i samværet med de andre.

Ja, og hva skulle nå Viktor Borisovitsj ha svart sønnen sin? Hvordan skulle han kunne gi noen som helst råd, når ikke han selv heller forsto, ikke kunne finne grunnen til at til og med hans eget arbeid, som han elsket, som var nyttig – som var hans kall – plutselig nå mot livets slutt føltes tyngende og nesten bortkastet ... Hadde han fortsatt vært leder for klubben,

---

¹ Det russiske karaktersystemet går fra 1 til 5, med 5 som beste karakter.

ja, så ville han vært nervøs, ville ha kranglet med bestyreren, med kommuneadministrasjonen. Men det var verd det. På de knappe tre åra han var direktør, vekket han klubben til nytt liv, la merke til hvordan folks ansikter ble lysere og stemmene deres mykere, de kranglet til og med mindre når de sto i brødkø; det strømmet til av folk som hadde lyst til å synge i koret og delta i forestillingene. De var så flinke, ungene som var med... Men så gikk han hen og sa opp, og nå beveger han seg bare motvillig utenfor porten, er påtatt glad når han møter kjente, holder samtalen gående bare for anstendighetens skyld...

Ja, hva kunne han vel ha sagt til sønnen sin? Hvilke råd kunne han gi? Heller ikke nå, når han funderer på det, har han klart å tenke ut noe fornuftig. Selv har han det best når han er alene. Når ingen snakker rett i øret på ham, og han selv holder munn. Og han føler seg ikke tynget av taushet, fravær av mennesker... Denne dagen har vært rik på omgang med andre. Postdamene, Ternetskij, Jurka Pitsjugin, butikkdama. Kona... kona teller naturligvis ikke med, hun har lenge vært som en del av ham selv, uatskillelig og uunnværlig; de forstår hverandre vanligvis med det samme – et halvt ord, et blick er nok; det er svært sjelden de krangler nå, og de blir straks venner igjen, fordi de er klar over at de ikke har noen som står dem nærmere... Barna er langt unna, de ser hverandre sjelden, når de kommer går det alltid noe tid før de føler samhørigheten, før den er gjenvekket, og de begynner å snakke samme språk...

Tsjasjtsjev stakk hånda i lomma på losjakka etter sigarettene. Han kjente en smerte under neglen, som et nålestikk.

– Pokker! bante han, og rykket opp hånda.

Et svart frøskall hadde trengt seg inn under langfingerneglen. Det hadde ikke stukket dypt, men gjorde likevel vondt, og det kom til å ta lang tid for å bli bra... Viktor Borisovitsj brummet mens han trakk ut flisa, tente seg en sigarett og ga seg til å tømme lommene for rusk. Det lå litt av hvert der. Frø, tobakk, spikere, tørre brødsmuler, bolter... Spikerne og boltene kan komme til nytte, men vekk med det andre.

I samme øyeblikk kom det en flokk spurver flyvende, de var livligere enn man kunne vente seg nå om høsten. Ble stående og hoppe en meter fra mannen, enten om de hadde gjettest seg til at han kom til å kaste noe spiselig på bakken, eller bare følte det på seg.

– Å, heisan, heisan! smilte Tsjasjtsjev til dem. – Så dere har tenkt å overvintre her, ser jeg. Ja, hvor skal dere nå fly hen. Bli her, dere.

Han synes synd på dem nå, har helt glemt hvordan han jaget de samme spurvene om sommeren, når de hakket løs på solsikkene, og enda tidligere, i april-mai, herjet i bedene med nysatte gulrøtter og reddik... Han har vondt av dem, snart kommer stakkarene til å sitte og fryse oppe på loftet et sted eller ligge og bakse i den stivfrosne hestemøkka, sultne. Og Viktor Borisovitsj kaster smulene lengst mulig unna, så de skal kunne spise uten frykt, mens han småprater med dem:

– Værsågod, små venner, værsågod. Det blir nok ikke mange flere slike dager nå, snart kommer snøen og legger seg over maten deres... Trekkfuglene har det godt, de. Var her bare om sommeren, så trakk de sørover, og der nede – ny sommer. Men dere er her stadig. Se her! Han slengte utover en håndfull smuler, som han hadde fisket opp fra bunnen av lomma.

– Sjajtan fikk, og så var det litt til overs. Nipp, dere, nipp, men bare ikke slåss.

– Hvem er det du snakker med? lyder konas engstelige stemme. Hun står ved trammen, rynker forvirret pannen.

– Nei, jeg bare prater med spurvene. De også gjør seg klare til vinteren...

– Jeg hørte deg gjennom vinduet, trodde det var kommet noen, smiler Jelena Petrovna beroliget. – Jeg lurte på om det var Jurka igjen, så jeg ilte ut for å komme deg til unnsetning... Nå, middagen er klar, hvis du...

– Kom hit litt, vinket Tsjasjtsjev. – Sett deg på planken her, den er varm.

Hun satte seg ned. Viktor Borisovitsj omfavnet henne, trykket henne inntil seg, hardt, kysset henne på munnen som en ungdom. I hodet hans glimtet sønnens fortelling, hvordan han like uventet hadde kysset Julia, og Tsjasjtsjev stålsatte seg, fryktet å se forbauselsen i konas øyne. Men hun lente seg villig mot ham, la hodet sitt på skulderen hans, sukket liksom lettet... Han syntes han burde si noe, noen varme, kjærlige ord – eller kanskje det slett ikke var nødvendig. De ville kanskje være overflødige, ville kanskje bare ødelegge. For antagelig var jo alt helt klart.

Tsjasjtsjev så på den mørknende, sinte himmelen, på solnedgangen, som lå som en mørkerød stripe; han hadde lyst til å ta et drag av sigaretten, men ombestemte seg, kastet den

fra seg og tråkket på den... I hønsehuset galte hanen, søvnig og motvillig, det kom svar fra enden av gata, deretter fra den andre sida av innsjøen, og slik fortsatte ropene, strakk seg videre som en kjede.

”Vår var først,” bemerket Viktor Borisovitsj tilfreds for seg selv, og høyt sa han:

– Det er fint.

– Ja, samtykket kona, knapt hørbart. De ble sittende litt til, så tilføyde hun klagende:

– Men kaldt. Jeg skvatt jo, og kastet bare på meg genseren, tenkte det var Jurka som trengte seg på igjen.

– Fryser du?

– Er ikke fritt.

– Da går vi. Høna er klar, sier du... Kanskje vi skal ta oss et lite glass eller to også? For å få varmen i oss? Bare hvis du tillater det, selvfølgelig.

Kona trakk seg litt unna, og advarte med påtatt strenghet:

– Bare for å få varmen i oss, ikke mere!

– Å, men er ikke mer jeg ber om, jeg!

De reiste seg, og småleende og med skjelske blikk gikk de tilbake mot huset over det nesten fullstendig visne gresset, som – enn så lenge – ikke var dekket av snø.

Del 2: Kommentar

1. Om forfatteren og teksten

Roman Senčín er en forfatter, litteraturkritiker og avisredaktør, opprinnelig fra Sibir. Novella ”Pered snegom” er hentet fra novellesamlingen *Идущим*, som ble utgitt i 2010. Hans mest kjente verk er romanen *Ельтышевы*, som handler om en familie som går nedennom og hjem etter å ha flyttet fra byen til landsbygda. Romanen kom på kortlista til flere av Russlands mest prestisjetunge litteraturpriser, deriblant den russiske Booker-prisen for tiårets beste roman i 2011.

Senčín regnes som en av de mest markante representantene for nyrealismens såkalte andre bølge, som oppsto på tatusentallet som følge av Sovjetunionens fall. Det dreier seg om en generasjon unge forfattere som påtar seg et ansvar for å beskrive den nye sosiale virkeligheten uten forskjønning eller det Dmitrij Kolesnikov kaller seiersspatos – altså når menneskene i litterære verk alltid vinner over de utfordrende omstendighetene (Kolesnikov, 2010). Senčíns tekster preges da også ofte av svært detaljerte beskrivelser av så vel mennesker som konkrete gjenstander og handlinger, noe som gjør at de ofte blir sterkt visuelle, nærmest filmatiske. Ikke sjelden blir de også kritisert for å være altfor dystre og negative. Ofte kan man mer enn ane konturene av det overflødige menneske, som vi kjenner så godt fra blant andre Turgenev og Čechov, om enn i en moderne og mørkere utgave.

Nyrealismen er blitt møtt med sterke kritiske røster, som blant annet hevder at nyrealistene ikke bryr seg om verken språk eller stil, og at deres virksomhet ikke har noe med litteratur å gjøre. Igor Frolov skriver for eksempel at nyrealistene i stedet for instrumenter har valgt seg hermetikkbokser og kjeler som de sitter og slår på. (Frolov, 2010). Nyrealismen kritiseres også for å mangle dybde; den er, mener noen, kun opptatt av den materielle verden og hverdagslige problemer, og tilbyr ingen åndelig eller eksistensiell dimensjon.

Retningens tilhengere og forsvarene forfekter at nyrealismen på ingen måte nedprioriterer kvalitet og godt språk, men at den ikke har et lukket og begrenset sett av kvalitetskriterier. Litteraturen er og må være i bevegelse, i utvikling. Videre peker de på at litteraturen ikke kan leve i sin egen lille verden adskilt fra virkeligheten, men at den tvert imot må skildre virkeligheten, diagnostisere den og bidra til å endre den. Om nyrealistene skriver

dystert og pessimistisk, så skyldes dette tiden og samfunnet de lever i, som med sin materialisme og forbrukermentalitet ikke gir rom for håp og optimisme.

Blant de fremste nyrealistene ved siden av Senčín, finner vi Zachar Prilepin og Eduard Kočergin, som begge nylig har kommet ut i norsk oversettelse. Ingen av Senčín's bøker er foreløpig utgitt på norsk, men hans roman *Минус* er tilgjengelig på både engelsk og tysk.

Jeg valgte ikke forfatteren Roman Senčín fordi jeg har en forkjærlighet for realistisk litteratur, eller novella "Pered snegom" fordi jeg er spesielt interessert i russisk gårdsliv. Tvert imot: Skulle jeg utelukkende latt mine interesser og litterære preferanser avgjøre, ville jeg trolig valgt noe mer urbant og mindre skildrende – og ikke minst en tekst med høyere tempo.

Men novella tiltalte meg fordi den gir innblikk i et miljø og en livssituasjon som står både meg og den jevne norske leser nokså fjernt, idet den beskriver livet til et pensjonert ektepar på et småbruk i Sibir. I tillegg får vi lære ikke bare om viktige hendelser i Russlands nære historie, men kanskje enda mer interessant: hvordan menneskene forholder seg til, og blir preget av disse hendelsene. Novella viser oss et Russland som er svært annerledes enn moderne og globaliserte storbyer som Moskva og Sankt-Petersburg. Samtidig er ikke novellas tema fullstendig fremmed for oss. Følelsen av å ha mistet gnisten, og likeså maktesløsheten over å leve et tomt og monotont liv, skulle være gjenkjennbart også for oss. Men først og fremst var novella – som i det følgende kun vil bli benevnt med norsk tittel – interessant som oversettelsesprosjekt fordi teksten bød på til dels store utfordringer knyttet til på den ene side forfatterens særegne stil, og på den annen side miljøet, og mer generelt – kulturen – novella foregår i.

2. Teoretisk bakgrunn

"In translation there are situations which do not allow one to capture all values of the original. Then the translator has to decide which qualities of the original are the most important and which ones could miss out." (Gutt, 2000, s.382). Dette sitatet fra Jiří Lévy uttrykker noe av essensen i dilemmaet som har vært gjenstand for diskusjon helt siden Ciceros tid: Skal oversetteren gjengi originalen *ordrett*, eller skal han snarere søke å uttrykke originaltekstens *mening*? Det er ikke full korrespondens mellom "tilsvarende" språklige enheter på to språk, selv ikke når det gjelder nært beslektede språk som for eksempel norsk og svensk. Dermed vil

oversetteren – *ofte* – måtte ofre visse verdier for andre. Cicero var tidlig ute med å anbefale gjengivelse av tekstens mening fremfor ord for ord (Munday, 2008, s. 19).

Den amerikanske teoretikeren og bibeloversetteren Eugene Nida går bort fra de tradisjonelle begrepene ”bokstavelig” og ”fri” oversettelse og foretrekker heller å snakke om ”formell” og ”dynamisk” ekvivalens (Nida, 2004, s. 156). Den førstnevnte typen fokuserer på selve budskapet i teksten, dets form og innhold. Her er det altså kildeteksten som er i fokus, og begrepet ligner i visse henseender på såkalt ”ordrett” oversettelse. Dynamisk ekvivalens, også kalt ”the principle of equivalent effect”, fokuserer i stedet på forholdet mellom tekst og leser: Dette skal være det samme for målteksten som for kildeteksten, i hvilket fall man kan si at tekstene avstedkommer identisk respons. Det som er viktig for Nida, er derfor at oversettelsen flyter naturlig, og i minst mulig grad føles ”utenlandsk”. Mange vil som meg oppfatte Nidas syn som ekstremt og illusorisk. Rett nok bestreber jeg meg på å skape en så flytende og naturlig norsk tekst som mulig når jeg oversetter, altså det Gideon Toury vil kalle en akseptabel oversettelse (Toury, 1978). Men hvordan skal oversettelsen av for eksempel en kinesisk roman kunne forstås, oppfattes og oppleves på samme måte av sine norske lesere, som originalteksten ble av sitt publikum? I rettferdighetens navn skal det sies at Nida selv (2004, s. 163) påpeker at man vanskelig kan unngå visse ‘foreign associations’ ved oversettelse av sterkt kulturspesifikke begreper, men hans ideal om at oversettelser strengt tatt bør fremstå som originaltekster, kan likevel være vanskelig å godta.

Peter Newmark er inspirert av Nida, men har et mer nyansert syn enn ham. Han viser til at lik effekt er umulig i den grad kilde- og måltekst er del av forskjellig kultur og tid. (Munday 2008, s. 44). Så når jeg oversetter en novelle skrevet i Russland for rundt ti år siden, og som beskriver hendelser og forhold i Russlands nære fortid, så er det ikke til å unngå at mine lesere har andre forutsetninger, som blant annet gjør at de trolig vil lese mindre mellom linjene enn lesere av kildeteksten. I tillegg mener jeg det er nødvendig å minne om at språkene – russisk og norsk – stiller til disposisjon forskjellige verktøy, og skulle det la seg gjøre å finne denotative ekvivalenser av hvert ord og uttrykk i kildeteksten, så er muligheten for i hvert tilfelle å finne konnotative ekvivalenser i beste fall hypotetisk. ”Samme ord” på to språk vil svært ofte ha forskjellig ekstensjon, forskjellig assosiativt potensiale. Hvilket betyr at det i prinsippet er umulig fullt ut å formidle en teksts meningsdybde, og dens stil. Og slik jeg ser det er det nettopp dette som i stor grad bidrar til å skape effekt.

Ernst-August Gutt, inspirert av Grice’s kommunikasjonsteori, har på sin side en mer pragmatisk tilnærming. Han mener at en oversettelse skal ha en tolkningsmessig likhet til

originalen *i de henseender som gjør den relevant for målpublikum*. Oversetteren må bruke sin kunnskap om publikum, og gi den informasjon som hun antar er relevant med tanke på det konkrete publikums kognitive miljø. Oversettelsen skal videre medføre den intenderte tolkning uten for stor prosesseringskostnad. (Gutt, 2000). Gutts bidrag er nyttig, blant annet idet han anerkjenner at valget mellom for eksempel kildenær eller fri oversettelse må tas fra gang til gang, og at det er oversetterens intuisjon og skjønn som i hvert enkelt tilfelle avgjør. For slik er det nok i praksis for de fleste oversettere, vil jeg tro. *Men*: Gutts relevans teori synes etter min oppfatning å ha et altfor sterkt fokus på leseren. Oversetteren må iblant foreta grep for å unngå at målteksten blir selvmotsigende, ulogisk eller usammenhengende (der kildeteksten ikke var det). Så langt er jeg enig. Men om man trekker Gutts påstander ut til sin ytterste konsekvens, tvinger følgende spørsmål seg frem: Er målet på en god oversettelse nødvendigvis hvor godt målteksten slår an hos sitt publikum? Skal oversetteren forventes å gjøre en måltekst relevant for målkulturen, hvis kildeteksten ikke er det? Kvalitetslitteratur er ikke alltid den som treffer flest lesere, den kan ofte være tung og lite tilgjengelig. Det er heller ikke selvsagt at ei bok som blir populær, og oppleves som relevant i en kultur, nødvendigvis gjør det i en annen, uavhengig av språk. Om ei oversatt bok blir godt mottatt eller ikke, er det vanskelig å fastslå nøyaktig hvor mye av ansvaret for det som påhviler oversetteren.

Allerede på 1800-tallet introduserte Friedrich Schleiermacher idéen om å ”flytte leseren til forfatteren” (Schleiermacher, 2004, s. 49). Istedenfor å naturalisere teksten, slik blant andre Nida og Gutt og andre anbefaler, bør oversetteren fremmedgjøre (”alienate”) den, og søke å *gi leseren det inntrykket han ville fått om han hadde lest teksten på originalspråket* (Munday, 2008, s. 29). Venuti og Antoine Berman er to teoretikere som har videreført Schleiermachers tankegods (Munday, 2008). Lawrence Venuti, amerikansk teoretiker sterkt påvirket av dekonstruksjonen, ser på oversettelse som en politisk handling, med potensiale til enten å sementere eller bidra til å endre maktbalansen mellom kilde- og målkulturen. Han kritiserer den etnosentriske praksisen som usynliggjør oversetteren. Han mener oversettere, istedenfor å tilpasse utgangsteksten for å få den til å passe inn i mållesernes referanserammer, bør la det fremmede skinne gjennom. Venuti (2004) omtaler disse to strategiene som henholdsvis *domestication* og *foreignization* (i det følgende omtalt som ”hjemliggjøring” og ”fremmedgjøring”). Som Schleiermacher er han altså tilhenger av å bringe leseren til forfatteren, og ikke omvendt. Venutis ideer er besnærende, og jeg er langt på vei enig i hans prinsipper. Men å unnlate å skrive idiomatisk norsk for å la det fremmede skinne gjennom, er etter min mening sjelden ensbetydende med å ta utgangsteksten på dens premisser. Det vil

tvært imot i mange tilfeller være å gjøre den en bjørnetjeneste, idet man fremstiller den som klossete, ubehjelpelig og ulitterær. Samtidig er jeg mildest talt skeptisk til den type affektert fremmedgjøring hvor man for eksempel bruker ord fra utgangsspråket, og som har mer eller mindre fullstendige ekvivalenter på målspråket, bare for å skape en eksotisk koloritt. For meg blir dette ofte billig effektmakeri, og dypest sett en form for rasisme, der ”fremmede” kulturer ikke egentlig blir forsøkt forstått, men i stedet sett på som artig underholdning.

Som det skulle fremgå av det foregående, har jeg i arbeidet med ”Før snøen” støttet meg på verdifull innsikt og kunnskap som er gitt oss av en rekke teoretikere – det må for øvrig understrekes at kun et fåtall av dem har fått plass i denne oppgaven. Samtidig nærer jeg også en viss skepsis til hver av teoriene som er presentert, med forskjellig begrunnelse. Men den egentlige årsaken ligger nok mest av alt i teoriens iboende natur: De er forenklinger, generaliserende skjemaer hvor en brokete virkelighet skal presses inn, men ikke alltid får plass.

Jeg mener det er respekten for kildeteksten som må motivere alle valg oversetteren tar, men denne respekten kan i hvert enkelt tilfelle kreve forskjellige strategier. Noen ganger vil det mest lojale være å løsrive seg fra ordlyden i kildeteksten, andre ganger vil en ordrett oversettelse tvinge seg frem, selv om det kan klinge underlig. ”Respekt” kan dermed virke som en abstrakt størrelse lite egnet til å fungere som rettesnor for oversetteren, og en slik tilnærming kan fremstå som lite prinsippfast. Men i likhet med teorier kan prinsipper noen ganger fremstå som ensartede og lite fleksible måter å håndtere en uensartet virkelighet. Så selv om teorier ofte kan brukes som nyttige arbeidsverktøy, er det til syvende og sist oversetterens egen samvittighet som i hvert tilfelle må fortelle hva hun eller han skal gjøre.

3. Formidling av kildetekstens stilistiske særpreg

”L’autorité suprême, pour un traducteur, devrait être le style personnel de l’auteur.” skriver Milan Kundera (1993, s. 134). Svært kort oppsummert kan stil beskrives som det som gjør at ett handlingsforløp, beskrevet av to forskjellige forfattere, blir til to forskjellige tekster. Man kan si det er forfatterens stemme, som kommer til uttrykk blant annet gjennom forfatterens syntaktiske og leksikalske valg. Og som oversetter er jeg nettopp opptatt av at det – så langt det er mulig – er denne stemmen som skal lyde i målteksten. David Bellos mener en forfatters stil ikke bare henger sammen med hans måte å skrive litteratur på, men også hans måte å betrakte verden. (Bellos, 2011). Dermed vil ikke bare språklige valg, men også valg av motiv og tema være uttrykk for forfatterens stil. Og ut fra det som tidligere er nevnt om

nyrealistenes intensjon om å beskrive, diagnostisere og endre virkeligheten, er denne vide definisjonen ikke minst relevant for en forfatter som Senčín. For mitt formål i denne oppgaven kan det imidlertid være praktisk å holde seg til en noe mer språklig orientert definisjon, som for eksempel den til Kirsten Malmkjær: “a consistent and statistically significant regularity of occurrence in text of certain items and structures, or types of items and structures, among those offered by the language as a whole.” (Malmkjær, 2004, s. 14).

I det følgende vil jeg belyse visse trekk ved stilen i Senčins novelle, og hvordan disse er forsøkt formidlet i min oversettelse.

3.1 Variasjon i stilistisk nivå

Språket i novella er stort sett relativt standard russisk, men som varierer fra det helt uformelle og hverdagslige, til det gammelmodige og nesten poetisk høystemte. Ofte er variasjonene nokså subtile. I den russiske teksten leser vi at “[...] угадывалась художочность, какая-то пародийность на весну настоящую.” (Senčín, 2010, s. 236). Hadde forfatteren valgt å skrive det mer nøytrale og alminnelige *настоящую весну*, ville den mest opplagte oversettelsen ha vært ”en slags parodi på den virkelige våren”. Men ved å snu på ordstillingen, gjør forfatteren formuleringen *litt* mer høytidelig. Dette eksempelet illustrerer hvordan ordstillingen i russisk er friere, men også gir flere muligheter for å påvirke meningen og stilen, enn tilfellet er i norsk. Snudd ordstilling i oversettelsen er ikke noe alternativ i nevnte eksempel: ”våren den virkelige” høres virkelig ikke annet enn lattervekkende ut. Jeg har kompensert for dette gjennom leksikalsk valg. Ved å bytte ut adjektivet ”virkelig” med ”sann” i forannevnte setning, mener jeg at jeg oppnår en litt mer pompøs klang: “[...] en slags parodi på den sanne våren.”

Men også på norsk kan ordstillingen noen ganger være et stilistisk virkemiddel, påvirke tonen i en tekst, fortelle noe om for eksempel graden av formalitet eller intimitet, det være seg mellom aktørene i historien eller mellom forteller og leser. ”Сейчас печечку раскочеряю.” sier Viktor Borisovitsj til kona si (Senčín, 2010, s. 238). Diminutivsformen av *печь* gjør det ellers nøytrale utsagnet folkelig og myker det opp, selv løsrevet fra sammenhengen ville det røpet et nært forhold mellom de involverte. Men det lar seg vanskelig gjøre å få med diminutiven i norsk oversettelse på en naturlig måte. ”Den ’lille’ ovnen?” ”Søte, lille ovnen?” Jeg oppfatter imidlertid ikke at diminutivsformen her er brukt for å uttrykke ømhet for ovnen, det er en talemåte som nettopp sier noe om tonen mellom ektefellene. ”Nå går jeg og fyrer opp ovnen” virker som en helt nøytral opplysning, utsagnet

gir lite informasjon ut over selve det konkrete meningsinnholdet. Det samme gjelder ”Jeg går og fyrer opp ovnen.” Men ved ganske enkelt å sette subjektet i sluttposisjon: ”Går og fyrer opp ovnen, jeg.”, fanger jeg opp i det minste noe av den uformelle tonen i originalen. Dette er dermed et eksempel på at jeg har brukt syntaktiske grep for å formidle stilistiske nyanser som i originalen er uttrykt gjennom leksikalske valg.

Noen ganger vil et ord eller uttrykk ikke nødvendigvis i seg selv være stilistisk markert, men ta farge av oversetterens tolkning av konteksten. Enten for å kompensere for andre elementer i sekvensen, slik tilfellet var i eksemplene over, eller for å være konsistent med sekvensens stil. Jeg vil illustrere dette med et eksempel der jeg har oversatt samme uttrykk på to ganske forskjellige måter. Uttrykket *хорошо поработать* er i seg selv relativt nøytralt, og betyr noe slikt som ”gjøre et godt arbeid”. For å kunne belyse kontekstens betydning for oversettelsen, tar jeg med en litt mer av teksten enn bare den aktuelle setningen: ”Да, нет веселости для глаза, но нет и уныния. И земля и человек хорошо поработали: земля вскормила рассаду и семена, дала пропитание человеку, а человек помогал земле.” (Senčín, 2010, s. 250). Stemningen her er filosofisk og litt høytidelig, noe man blant annet ser på bruken av betegnelsen ”mennesket”, i entall, for å referere til mennesker i flertall. Det er mulig at ordet bare refererer til Viktor Borisovitsj selv, men jeg anser dette som lite trolig: Kona hans har antagelig også deltatt i arbeidet. Jeg har valgt en helt enkel oversettelse: ”Både jorda og mennesket har arbeidet godt.”, som jeg mener formidler den enkle verdigheten jeg opplever at originalen uttrykker. Mer hverdagslig ville det blitt med varianter som ”jobbet godt” eller ”arbeidet bra”. Uttrykket opptrer også senere i novella, i en ganske annen sammenheng: ”Шесть ведь внуков, у! Мы с Ниной Матвеевой хорошо, считаю, поработали, ребята тоже работают, не прозябают. Стоит выпить за них, за детей. Давайте-ка!” (Senčín, 2010, s. 259). Elementer som *у*, *ребята* og partikkelen *-ка* skaper et svært muntlig preg, som jeg føler bør gjenspeile seg i hele utsagnet. ”Jobbet godt” er akseptabelt, men etter min mening for lite markert. Min oversettelse er mer folkelig: ”Seks barnebarn har vi fått, hva! Nina Matvevna og jeg har stått på, vil jeg si, ungene også står på, fører ingen ørkesløs tilværelse. De fortjener en skål. La oss!”

Vi skal nå se på en annen setning som jeg mener krever en tolkning utover det umiddelbare ord-nivået, for å kunne oversettes på en tilfredsstillende måte: ”Спасибо, Елена Петровна, за завтрак!” (Senčín, 2010, s. 246). Til å begynne med oversatte jeg denne ganske enkelt med ”Takk for maten, Jelena Petrovna!” Men det ble etter hvert klart for meg at denne løsningen ikke helt gjengir *tonen* i originalen. ”Takk for maten” er et relativt nøytralt,

standard høflighetsuttrykk, noe den russiske replikken ikke er. Tiltaleformen med fornavn og farsnavn forekommer, men er ikke vanlig mellom ektefeller i dagens Russland – den antyder her en respektfull, men mildt spøkefull tone. Det spøkefulle understrekes også av diminutivsformen *завтрачек*. Min endelige oversettelse lyder: ”Takker for frokosten, Jelena Petrovna!” Ved ikke å endre *завтрачек* til det kanskje mer idiomatiske ”maten”, unngår jeg å normalisere utsagnet i for stor grad, og presensformen ”takker” signaliserer, mener jeg, den spøkefulle, overdrevne høfligheten. Jeg håper leseren dermed aner at også den høflige tiltaleformen er spøkefullt ment, og ikke nødvendigvis vanlig praksis i dagens Russland.

3.2 Språklig variasjon: bruk av dialekt og sosiolekt

Vi har allerede sett at forfatteren varierer mellom forskjellige stilistiske nivåer. Dette innebærer også en viss blanding av språk som signaliserer territorial og sosiokulturell tilknytning. Ikke minst førstnevnte type, dialekter, kan være litt av en utfordring for oversettere, og avhengig av oversetterens normer og dialektens funksjon i teksten, vil disse bli nøytralisert i teksten eller gjengitt som en konkret dialekt i målspråket. Eventuelt noe midt i mellom. Blant andre Antoine Berman understreker viktigheten av at slike språklige elementer verken viskes ut eller fremheves (Berman, 2004, s. 285-286).

Det må være trygt å påstå at de dialektale forskjellene er mindre i Russland enn i Norge. Norske dialekter er svært ulike, og skiller seg fra hverandre både med hensyn til ordvalg, syntaks, uttale, og ikke minst intonasjon. I Russland derimot uttrykker forskjellene seg vel først og fremst på leksikalsk nivå. Man kan sjelden – som i Norge – identifisere en persons geografiske opprinnelse straks vedkommende åpner munnen.

I Senčins tekst står det å lese: ”Как не успевали даже вдевятиером собирать рясную «викторию», варенье варить; [...]” (Senčín, 2101, s. 250). Det understrekede adjektivet skaffet meg en del hodebry. Jeg har aldri støtt på ordet tidligere, og jeg fant det heller ikke i noen ordbøker. Min antagelse om at adjektivet antydde at det var mye jordbær, ble bekreftet av en ukrainsk-russisk bekjent. Etter ytterligere søking på nett fant jeg ut at ordet er av ukrainsk opprinnelse, og at det utenfor Ukraina også er i bruk i områder sør i Russland og Sibir. Det dreier seg altså om et ord som ikke inngår i standard russisk, og hvis bruk er geografisk begrenset. Mitt første forslag til oversettelse var: ”At de, selv om de var ni personer om jobben, ikke rakk å plukke og koke syltetøy av den myldrende viktoriaen; [...]”. Denne løsningen var imidlertid ikke så god. For det første er adjektivet på ingen måte uvanlig eller avvikende. Det finnes i standard ordbøker, og er formodentlig i bruk over hele Norge.

For det andre forbindes ordet ”myldrende” ofte med noe som lever og beveger seg, som i ”det myldrer av folk” og ”et myldrende folkeliv”. Jeg prøvde meg med omskrivninger av typen ”som vokste i så rikelige mengder”, men en slik formulering syntes jeg bare forflatet teksten, gjorde den tyngre og mer banal. Siden det russiske ordet opptrer i en kontekst hvor språket for øvrig stort sett er standard, alminnelig russisk, mente jeg det ble feil å oversette det med noe helt nøytralt. Jeg ønsket derfor å finne et ord som antyder at det er mye av noe, og som ikke er helt standard norsk. Jeg kom opp med to: ”aule” og ”mysse”. Begge er muntlige, og er – i de henseender jeg opplever som relevante her – denotative ekvivalenser til det ukrainsk-russiske *рясний*. Min antagelse var først at ”aule” har en for begrenset bruk til å fungere, da det trolig er et ukjent ord for en del nordmenn. ”Mysse” er noe mer utbredt, og vil trolig være forståelig for de fleste. Min venninne som er født, oppvokst og bosatt i Sant-Petersburg, kunne imidlertid fortelle at ordet *рясний* var ukjent også for henne. Jeg besluttet derfor at ”aule” likevel var det beste valget, da ordet har det fortrinn at det, som *рясний* i kildeteksten, fremstår som uvanlig, og en del lesere vil muligens ikke ha støtt på det før, men vil forstå det ut fra sammenhengen. Både det russiske og det norske ordet er dialektord, men formodentlig ikke utpregede eller kjente nok til at den som støter på det vil kunne identifisere dialekten til den som bruker det.

Som jeg tidligere har vært inne på, må en oversetter ofte tolke mening og velge stilistiske nyanser ut fra sammenhengen. Det samme gjelder også ved gjengivelse av direkte tale. Slik jeg leser Senčins tekst, reflekterer språket til de forskjellige personene deres ulike bakgrunn, alder, personlighet og sosiokulturell tilhørighet. Dette er også forsøkt formidlet i målteksten. Men det er viktig å påpeke at det er min tolkning som formidles. Dette kan illustreres med det vel mest eklatante eksempelet, nemlig Jurka Pitsjugin. Da jeg oversatte hans replikker, brukte jeg helt spontant, uten å reflektere, klitiske former, som ”D’er meg”, ”kan’ke du”, ”vær så snill’a”. Og likedan oversatte jeg *A?* med det stilistisk markerte ”Hæ?”. Men i utgangsteksten er det jo ingen klitiske former, og *A* kunne like godt vært gjengitt med for eksempel ”Hm?”. Det som skjedde var at jeg uten å tenke over det tolket helheten; Jurkas abrupte, noe usammenhengende talemåte, bruken av uformell tiltaleform (annen person entall) og kortformen *Броисич, а* og *там чего*. Ikke hver for seg, men samlet, og kombinert med det vi ellers får vite om Jurka, gir dette meg et inntrykk av personen, som det for meg var naturlig å videreformidle på den måten jeg har gjort. Det bør for øvrig påpekes at de uformelle – for ikke å si uærbødige – tiltaleformene blir enda vanskeligere å fange opp for den norske leser av at ”du” er den mest normale tiltaleformen i Norge, uavhengig av alder og posisjon.

3.3 Miljøspesifikke ord og uttrykk

”Før snøen” foregår på et småbruk i en liten sibirsk landsby, og dette setter tydelig preg på språket i novella. Jeg har liten eller ingen innsikt i jordbruk, og har heller ingen erfaring med hvordan det er å leve verken på et småbruk eller i Sibir. Under oversettelsen støtte jeg på flere ord og begreper – både russiske og norske – som var meg helt ukjente, rett og slett fordi fenomenene de beskriver ikke er en del av min verden. De fleste kunne jeg uten problemer finne betydningen av i tospråklige eller enspråklige ordbøker. Men dette gjaldt ikke alle. Blant annet brukte jeg *mye* tid på internett for å finne ut at *комбижир* er hydrogenert fett, noe som i målteksten er blitt til det kanskje mer upresise, men mindre fagspråkklingende ”industrifett”. Jeg antok at uttrykket *усы срезаны* hadde noe å gjøre med beskjæring av planter, og ikke faktiske barter, siden det opptrer i sammenheng med tomater, agurker og jordbær. Alle søk i ordbøker og på internett var resultatløse, men takket være en bekjent kunne jeg slå meg til ro med oversettelsen ”skuddene [var] klippet”. I den russiske teksten får vi vite at hunden Sjajtan og hønsene blir matet med *дробленки*. Ordet finnes ikke i noen ordbøker jeg har konsultert, men ut fra stammen – *дроб*, er det åpenbart at det dreier seg om noe som er knust/hakket/delt opp i små biter. Jeg fikk mange treff på Google, deriblant bilder av pellets og noe som ser ut som kvernet materiale. I tidlige utkast opererte jeg derfor med alternativene ”opphakk” og ”pellets”, før jeg besluttet å bruke det sistnevnte. Jeg syntes først at ”opphakk” passet godt, i og med at det er relativt upresist, nær sagt hvilken som helst mat kan jo være hakket opp. Den kan dermed egne seg for både hunder og høns. Men det påstås i teksten at hunden ikke kan ”holde det gående bare på brød og [*дробленки*]”. Dette kan vanskelig tolkes på annen måte enn at den omtalte maten har lav ernæringsmessig verdi, eventuelt at den er en altfor ensidig diett. Opphakk kan imidlertid, som nevnt, være så mangt – det er overhodet ikke selvinnskende at det er mindreverdige kost. Derimot vil de fleste uten videre akseptere at *pellets* ikke kan være noe å leve på; det høres både fryktelig kjedelig og ikke særlig næringsrikt ut. I lys av det foregående tolker jeg det som overveiende sannsynlig at begrepet dekker det *дробленки* i kildeteksten refererer til.

Det har også vært tilfeller der begrepene brukt i kildeteksten i og for seg var kjent, men det gjaldt å finne den mest presise oversettelsen, eller den som best bidro til å tegne et bilde av miljøet som skildres. Skulle jeg oversette *двор* med ”tun” eller ”gårds plass”? Jeg valgte det førstnevnte alternativet, som jeg synes vekker de mest landlige assosiasjonene, med gress og husdyr. En gårds plass kan like gjerne være grus og asfalt. Jeg foretrakk likeledes

”stamp” fremfor ”trebøtte” som oversettelse for *кадка*, ikke bare fordi jeg forestiller meg at en stamp er mer romslig og derfor kan gjøre mer nytte for seg på et småbruk. Hadde ordet kommet fra novellas forteller, ville ”trebøtte” kunne brukes. Men siden det er lagt i munnen på Viktor Borisovitsj mener jeg det ville være mye mer naturlig å oversette med det generiske ”bøtte” enn med det spesifikke ”trebøtte”, da jeg regner med at det er implisitt hvilken gjenstand det refereres til og dermed kunstig at han skal presisere det. Ordet ”bøtte” antar jeg imidlertid de fleste nordmenn umiddelbart vil assosiere med moderne plastbøtter, og ikke med den mer rustikke typen det her er snakk om. Om stampen får vi for øvrig vite at den var satt ut for at den skulle fylles med vann og *замокла*. I tidlige utkast oversatte jeg dette med ”bli våt” og ”gjennomvætes”, som er de mest opplagte betydninger av ordet, til jeg ble gjort oppmerksom på at den norske termen faktisk er ”å trutne”².

3.4 Bruk av historisk presens

Et av de aller største dilemmaene jeg møtte i arbeidet med denne oversettelsen, var hvordan jeg skulle forholde meg til de hyppige vekslingene i bruk av verbtider. Historien fortelles delvis i nåtid, delvis i fortid, uten at endringene alltid henger sammen med en forflytning i selve tidsplanet. Det er vanskelig å få tak på om hovedtidsplanet egentlig er fortid eller nåtid, men noe forenklet er nok dette en fortelling i fortid, men med sterke innslag av historisk presens. Jeg fryktet at denne mangelen på konsekvens kunne virke forstyrrende for måltekstleseren. Derfor var jeg helt til det siste i tvil om jeg skulle våge å følge mønsteret i originalen, eller om jeg skulle velge den ”trygge” løsningen, som besto i å normalisere teksten ved å skrive alt i fortid, eventuelt bare med noen innslag av historisk presens der det passet. Jeg valgte til slutt det førstnevnte alternativet, etter å ha gjort blant annet følgende vurdering: Det vekslende tidsperspektivet er et bevisst stilistisk grep fra forfatterens side, og kan endog oppfattes som en del av Senčins ”filmatiske” fortellerteknikk; det er litt som om kamera flytter fokus fra sted til sted, zoomer inn og ut. Historisk presens brukes også i norsk, om muligens i noe mindre grad enn i russisk, og også i norske skjønnlitterære tekster kan fortellingen vekslet mellom fortid og historisk presens. Dette grepet vil altså ikke være helt ukjent for den norske leser. Riktignok kompliseres ting ytterligere av at russisk har relativ tid, slik at det i noen tilfeller kan være tvil om man er gått over til presens eller om det er «utvidet» bruk av relativ tid. Følgelig har jeg en del ganger vært usikker på om det var korrekt å bruke preteritum, perfektum eller pluskvamperfektum.

---

² Takk til Audun Mørch for å ha tipset meg om dette.

Som følge av det russiske verbsystemets oppbygning – både nevnte relative tid og tendensen til å uttrykke tilstander i nåtid gjennom bruk av verb i fortid – vil en russisk leser være mer vant til å se forskjellige verbtider i samme setning. For å myke opp effekten litt, og oppnå størst mulig dynamisk ekvivalens, har jeg derfor ved noen anledninger gjort teksten noe mer konsekvent. Dette gjelder tilfeller hvor ett eller to verb i nåtid opptrer i sekvenser som ellers står i fortid, eller omvendt.

4. Kulturell kontekst – fremmedgjøring og hjemliggjøring

En del skjønnlitterære tekster kan betegnes som ”universelle”, i den forstand at de foregår i en uspesifisert kulturell og spatio-temporal kontekst; tid og sted er ikke nevnt, eller er uvesentlig for handlingen. Dette er ikke tilfelle for ”Før snøen”, som eksplisitt er plassert i en historisk og geografisk kontekst. Noe av grunnen til at valget mitt falt på denne teksten, var at jeg ville prøve ut mine egne normer med hensyn til kulturspesifikke eller potensielt

”fremmedgjørende” elementer i teksten. Som jeg har vært inne på tidligere, står Nida og Venuti her for diametralt motsatte syn, idet Nidas ideal er å utviske alle trekk ved teksten som virker fremmede, mens Venuti mener at disse tvert imot skal fremheves og forsterkes. Som antydnet er jeg skeptisk til en type fremmedgjøring som jeg oppfatter som eksotiserende og i verste fall rasistisk. På den annen side mener jeg naturligvis ikke at all fremmedgjøring hører hjemme i denne kategorien. I min oversettelse har jeg benyttet både fremmedgjørende og hjemliggjørende strategier, og i det følgende vil jeg vise et lite utvalg av begge typer.

4.1 Personnavn

Navn kan i seg selv være et fremmedgjørende element i russiske tekster. En ting er at de ”klinger utenlandsk”, noen mer enn andre. Viktor og Nina kunne for eksempel godt vært to nordmenn, og Nikolaj later også til å ha blitt relativt vanlig de senere åra. Jelena, derimot, klinger umiskjennelig russisk. Det kan virke som en selvfølge at jeg ikke har oversatt noen av personnavnene i novella. Men det var tidligere vanlig å fornorske russiske navn, og fortsatt kan man ofte se for eksempel formen ”Leo” istedenfor det opprinnelige Lev. I en del andre land, blant annet Frankrike, står tradisjonen med å hjemliggjøre utenlandske navn fortsatt svært sterkt. Dette illustrerer at ingen praksis eller strategi er ”naturlig” eller ”universelt” i oversettelse, men gjenspeiler både den enkelte oversetters normer, og de konvensjoner som til enhver tid gjelder i den aktuelle målkulturen.

”Alle” vet at russere har en ”hel bråte” navn, og at det kan være vanskelig å vite hvilke navn som refererer til samme person. Russere har fornavn, patronym og etternavn. I tillegg er det på russisk vanlig å lage diminutivsformer, først og fremst – men ikke utelukkende – av fornavnene, avhengig av graden av intimitet mellom dem som snakker. I ”Før snøen” omtaler fortelleren hovedpersonen vekselvis ved fornavn og patronym, *Viktor Borisovitsj*, og ved etternavn, *Tsjasjtsjev*. Kona kaller ham *Vit* og lømmelen Jurka varierer med *Viktor Borisovitsj*, *Borysitsj* og til og med *Onkel Vitja*. Jeg har beholdt formene slik de står i utgangsteksten, og har ikke sett det nødvendig å forklare den vekslende navnebruken. Det går i hvert tilfelle helt klart frem av sammenhengen hvem det dreier seg om, og jeg har tiltro til at leseren kan slutte seg til at *Vitja* og *Vit* er varianter av Viktor, *Borysitsj* en variant av *Borisovitsj*, og *Jur* en variant av *Jurka*. Kortformer av fornavn er heller ikke noe ukjent fenomen i Norge. Nordmenns bruk av kjælenavn og kallenavn er mindre systematisk og forutsigbar enn russeres, men jeg tror den likevel setter norske lesere i stand til å ane noe av mekanismen bak de russiske diminutivsformene. Men det er ikke tvil om at jeg her har valgt en fremmedgjørende – eller, jamfør Christiane Nord – *dokumenterende* strategi: Jeg lar teksten tale for seg selv om ”hvordan ting er” i Russland, snarere enn å søke å skape en ”naturlig” norsk tekst. Måltekstleseren får en noe høyere kostnad enn leseren av kildeteksten, og effekten kan selvsagt ikke bli identisk. Men som antydning vurderer jeg likevel ikke at den ekstra innsatsen er for høy i forhold til graden av relevans jeg mener navnevariasjonene har. Lik effekt blir i dette tilfellet uansett umulig, da en russisk leser vil ha et helt sett av nesten medfødt kunnskap om det russiske navnesystemet og dets betydning. For en norsk leser uten store kulturkunnskaper er det mye som går tapt, som for eksempel Jurkas altfor uformelle tiltaleformer. Dette prøver jeg i en viss grad å oppveie ved å prege språket hans med et generelt lavt stilistisk nivå.

4.2 Andre egennavn

Jeg var til å begynne med i tvil om hvordan jeg skulle håndtere det avsnittet i teksten hvor navnet på landsbyen introduseres: ”Название у села – Захоломово. Потому, наверное, так, что отделено от райцентра, старинного сибирского города, цепью холмов.” (Senčín, 2010, s. 252). Utfordringen består i at stedsnavnet har en betydning som leseren forutsettes å være innforstått med. Og det kan jo ikke den norske leser forutsettes å være. Det var selvsagt ikke aktuelt å oversette navnet, hvilket derimot kunne ha vært naturlig å gjøre i en barnebok eller visse typer fantasybøker. Skulle jeg skrive en forklarende fotnote, eller kanskje snike en

forklaring inn i selve teksten? Etter litt refleksjon kom jeg imidlertid frem til at teksten egentlig selv gir tilstrekkelig forklaring, og oversatte, nokså ordrett: ”Navnet på landsbyen er Zakholmovo. Dette kommer sannsynligvis av at den er skilt fra distriktshovedstaden, en eldgammel sibirsk by, av en åskjede.” Jeg legger ikke skjul på det den norske leseren allerede vet: at dette er en oversettelse, og at leseren som den opprinnelige teksten var tiltenkt forstår mer enn henne selv. Men jeg går ut fra at den norske leseren vil tenke ”Okej, så navnet betyr noe som har noe med åser å gjøre. Greit.” Riktignok får ikke den norske leseren vite noe om navnets oppbygging, og at det viser til noe som befinner seg ”bak åsen(e)”. Men dette tror jeg verken medfører spesielt store prosesseringskostander for leseren, eller forringer leseropplevelsen i nevneverdig grad. Jeg mener både relevans og effekt er tilstrekkelig godt ivaretatt med denne løsningen.

I ”Før snøen” nevnes to aviser, Nadežda og Komsomol’skaja pravda, og jeg har latt navnene stå uoversatt. Dette er for øvrig også helt på linje med vanlig praksis: Hvem har vel hørt om den franske avisa ”Verden”, den russiske ”Sannheten”, for ikke å forglemme den britiske ”Sola”? Riktignok er dette store og etablerte aviser, med svært kjente navn, og det kan argumenteres at det stiller seg annerledes for små, ukjente aviser, spesielt på språk som er lite utbredt her til lands. Men siden det dreier seg om egennavn, mener jeg det hederligste likevel er ikke å oversette dem. I den norske oversettelsen av Bulgakovs *Роковые яйца*, er diverse tidsskrifter og aviser oversatt med henholdsvis ”Den røde flamme”, ”Den røde pepper” og ”Moskvas røde aftenblad” (Bulgakov, 2003). Men dette er fiktive aviser, og navnenes mening er dessuten relevante for handlingen i teksten. Nadežda og Komsomol’skaja pravda er derimot faktiske aviser. Navnene er heller ikke spesielt lange eller vanskelige å uttale, og jeg anser ikke at de har noen reell betydning for handlingen, ei heller for en eventuell tolkning av tekstens ”dypere mening” eller forfatterens intensjon. Dette er riktignok bare min oppfatning, og jeg kan ta feil. Jeg er klar over at leseren trolig går glipp av det faktum at novella foregår i samfunn hvor en avis faktisk kan hete ”Håpet”. Sann sett kan man hevde at mitt fremmedgjørende strategivalg i dette tilfellet *ikke* bringer leseren til forfatteren. Eller for å si det slik: Leseren sendes til utlandet, dit forfatteren er, men uten tolk eller turistguide. Det er avstand mellom leser og tekst, uten at leseren er gitt kunnskap om eller forståelse for kildetekstens kultur. Jeg synes likevel ikke det har så stor relevans for leserens forståelse av tekstens mening eller budskap at jeg ønsker å bryte tekstens rytme ved for eksempel å legge inn fotnoter.

Tilsvarende refleksjoner ligger til grunn for beslutningen om ikke å oversette *Радио Россия* til ”Radio Russland”. Men i motsetning til det som var tilfelle for avisene, er det rimelig å anta at en leser – selv uten russiskkunnskaper – kan slutte seg til i det minste en omtrentlig oversettelse av navnet.

Derimot har jeg valgt å oversette navnet på teaterfestivalen *Золотая маска*, som dermed blir hetende ”Gullmasken” i målteksten, av følgende grunner: Jeg oppfatter at navnet er nært knyttet til det som benevnes, eller til signifikatet, om man vil. Ordet ”maske” understreker opplysningen om at det dreier seg om en teaterfestival. Det er dessuten vanlig å oversette lignende ordsammensetninger; vi kjenner blant annet til ”Gullbjørnen” og ”Gullpalmen” – som riktignok er benevnelser på ærefulle filmpriser, og ikke på de respektive festivalene hvor de tildeles.

Når det gjelder navn på produkter, har jeg benyttet forskjellige strategier, noe jeg vil vise med tre eksempler. I den russiske teksten leser vi at ”рычащий у магазина «Беларусь» оглушает” (Senčín, 2010, s. 254). Den norske leser, selv han som er klar over hva ”Belarus” vanligvis betyr, kan ikke forventes å vite at det også er navnet på et traktormerke. For at setningen skulle gi mening, heftet jeg en forklaring til navnet: ”Belarus-traktoren”. Hadde jeg ønsket å nøytralisere tekstens fremmedhet fullstendig, kunne jeg valgt å skrive det helt generelle ”traktoren”. Kort etter møter Viktor Borisovitsj Ternetskij, som, får vi vite, har noen pakker ”Belomor” i bærenettet sitt. Her har jeg valgt ikke å føye til noen forklaring, da det noen linjer lenger nede blir klart at ”Belomor” er et sigarettmerke. Riktignok lever måltekstleseren i uvisshet noen få øyeblikk, det er altså ikke full dynamisk ekvivalens, men på den annen side: Hadde jeg presisert med ”Belomor”-sigaretter, ville det ført til en unødvendig gjentakelse, som ville gjort setningen tyngre. Det var ikke et alternativ for meg å oversette merkenavnene i de to nevnte tilfellene, men det var derimot løsningen jeg valgte for *Серебро Сибирю*, som jeg oversatte med ”Sibirsk sølv”. At det dreier seg om vodka, er klart allerede i utgangspunktet, da den presenteres som Ternetskijs favorittvodka. Når jeg valgte å oversette dette merkenavnet, har det å gjøre med at jeg ser en nær sammenheng mellom navnet og produktet. Navnet ”beskriver” på sett og vis drikken.

4.3 Kulturspesifikke ord

Изба er betegnelsen på et tradisjonelt russisk bondehus i tømmer, vanligvis av beskjedent størrelse. Av utseende ligner det ofte på det vi på norsk vil kalle ”hytte”, men der ei hytte først og fremst er et fritidshus, er en изба bygget som bolig. Det man ser for seg når man tenker på

”ei lita stue i skogen”, vil mest sannsynlig ha tydelige likhetstrekk med en изба, selv om en typisk изба vanligvis er av mørkt tømmer, ikke malt i rødt eller hvitt. Berkovs forslag til oversettelse av det russiske ordet er da også ”(bonde)hus” og ”stue” (Berkov, 1994, s. 289). Ordet forekommer flere ganger, både i sin standardform og i diminutivsformen *избушка* i kildeteksten, første gang i setninga ”[Он] Принес в избу охапку дров, растопил и там.” (Senčín, 2010, s. 240). Min første innskytelse var ganske enkelt å bruke det russiske ordet i oversettelsen, siden det jo dreier seg om en spesifikt russisk hustype. Dette har sammenheng med at jeg ofte har støtt på ordet i franske oversettelser, og dermed hadde en følelse av at det var like akseptabelt som for eksempel ordet ”datsja”, som jeg vil komme tilbake til lenger nede. Men søk i diverse norske og franske ordbøker, leksika og nettsider, viser at mens ordet ikke finnes i det norske språk, så er det helt akseptert i det franske – om enn ikke spesielt hyppig brukt i dagligtalen. Jeg kunne eventuelt valgt likevel å benytte det russiske ordet, forklart ved fotnote. Men hvilken kunnskap ville dette tilført leseren? At det finnes små tømmerhus i Russland er trolig allerede kjent. Dessuten mener jeg at det i denne sammenheng ville virke affektert å sette inn et russisk ord som de færreste lesere ville forstå, og som ikke i seg selv spiller en viktig rolle i teksten. Det ville – tror jeg – trukket oppmerksomheten bort fra det vesentlige, og på sett og vis redusert teksten. Man kunne tenke seg at det i en annen tekst, hvor det for eksempel var gjort et poeng ut av forskjellen mellom en изба og andre typer hus – ville være viktig å beholde det russiske ordet. I denne teksten, derimot, er bygningene bare en naturlig del av landskapet, og av menneskenes tilværelse, de er hjemmene deres. Det viktige i det første eksempelet er at Viktor Borisovitsj bar ved inn i huset sitt, ikke hvordan dette huset så ut. Det er en handling som beskrives, og ikke omgivelsene som denne handlingen finner sted i. Nettopp derfor synes jeg det ville være unaturlig å oversette med for eksempel: ”Så bar han et fang ved inn i det lille tømmerhuset sitt, [...]”. Noe av grunnen til at dette ikke fungerer, er at selv om scenen ikke fortelles av Viktor Borisovitsj, så er synsvinkelen hos ham. Og for ham er det verken nytt, overraskende eller spesielt at huset er lite, eller av tømmer. ”Stua” kunne i prinsippet brukes, men da hadde jeg risikert at leserne oppfattet at hovedpersonen bar veden inn i det *rommet* vi kaller stue. Selv om jeg mister noen dimensjoner, velger jeg derfor å gå for et generisk, ganske nøytralt ord, og får følgende løsning: ”Så bar han et fang ved inn i huset, [...]”. ”Huset” og ”изба” er ikke ekvivalente størrelser, men etter min mening er de ekvivalente *nok* med hensyn til det som er *relevant* i denne sammenheng. Det er mer eller mindre samme resonnement som ligger til grunn for at jeg har oversatt *изба* med ”hus” i de fleste tilfellene.

Der sammenhengen tillot det, har jeg likevel benyttet mer spesifikke og beskrivende ord. Jeg har for eksempel valgt å utbrodere litt mer ved ett tilfelle. I utgangsteksten leser vi: "[...], подобно Чашиным, приехавшие сюда незадолго до пенсии или выйдя на нее. Купили за бесценок избушки, занимаются хозяйством, проводят на природе остаток жизни." (Senčín, 2010, s. 252). Diminutivsformer lar seg ikke alltid gjenspeile i oversettelser, men i dette tilfellet mente jeg det var nødvendig. Jeg synes også det går helt greit å la huset tre litt mer frem her, uten at det virker påtrengende. Min oversettelse er som følger: "[...] i likhet med Tsjasjtsjev og kona, kom hit kort tid før de skulle gå av med pensjon, eller etter at de allerede hadde gått av. Kjøpte seg små tømmerstuer til spottpris, og driver sine bruk, tilbringer de siste åra av sitt liv i naturen." Her opplever jeg at det er helt på sin plass å fortelle om både størrelsen og kvaliteten på husene, blant annet fordi vi får vite at de gikk for en billig penge. Det understreker også den enkle livsstilen som de eldre menneskene fører. Det kan anføres som en svakhet ved min oversettelse at jeg ikke har vært konsekvent når det gjelder ordet *изба*. Det er riktig, jeg har ikke vært konsekvent, da det ikke har vært min prioritet. I tillegg har jeg også brukt "hus" for å oversette det russiske *дом*, som også forekommer flere ganger i teksten. Jeg har hatt en pragmatisk tilnærming, og foretatt valg ut fra hva som var mulig i sammenhengen, og hva jeg har ansett for relevant. Min oversettelse ville trolig blitt kritisert av blant andre Berman (2004, s. 283-284), fordi den inneholder det han kaller "deformerende tendenser": Jeg gjør teksten både kvalitativt og kvantitativt fattigere. Man kan argumentere for at min oversettelse ikke ville kunne brukes i en eventuell litterær analyse av tekstens underliggende mønstre. Men det er en kritikk som i så fall gjelder oversatte tekster som sådan.

Jeg har valgt å oversette *баня* med "badstue", fremfor å beholde det russiske ordet, vel vitende om at jeg da mister en del av det russiske begrepets meningsinnhold. Men jeg vurderer at dette til en viss grad kompenseres av teksten selv: Leseren vil forstå at det ikke er snakk om vanlig norsk badstue, men et slags offentlig bad hvor menn møtes, drikker øl og prater.

Selv om jeg har gått nokså langt i å hjemliggjøre Senčins novelle i min oversettelse, har jeg også beholdt en del elementer som gir en fremmedgjørende effekt, og mer enn antyder at dette ikke er en norsk tekst. Jeg skal nevne to eksempler hvor jeg har valgt å bruke ord som viser til spesifikt russiske forhold, istedenfor å lete etter "ekvivalenter" i målkulturen. Det dreier seg om *царица* og *дача*. Førstnevnte brukes i teksten for å beskrive ei høne, som "вышагивает царицей" (Senčín, 2010, s. 248). Jeg har brukt den norske formen av ordet, og

oversatt slik: ”Hun skriker omkring som en tsarina”. Alternativt kunne jeg tilpasset utsagnet til norsk virkelighet, og skrevet: ”Hun skriker omkring som en dronning”. En annen, og etter min mening bedre, løsning, ville være: ”Hun skriker omkring som en keiserinne”. Her nøytraliseres det spesifikt russiske, utsagnet blir mer allmenngyldig, det bevarer noe av det fremmede, en eksotisk aura, men er samtidig kjent; vi har fått inn begrepet gjennom populærkulturen fra barnsben av. Ordet ville passet helt fint inn i min oversettelse, jeg tror Senčín her ønsker å formidle at høna beveger seg med ”kongelig” verdighet, ikke spesifikt å sammenligne henne med de russiske monarkene. Likevel foretrekker jeg å følge rådene fra Schleiermacher og Venuti, og heller sende leseren av gårde til forfatterens og kilde tekstens kultur. Jeg tror for øvrig ikke det vil medføre store problemer for leserne: Skulle de ikke kjenne til ordet fra før, så antar jeg de fleste vil kunne slutte seg til at det er en feminin form av det allment kjente ”tsar”.

Som nevnt har jeg også valgt ikke å oversette *дача*. Jeg anser at det russiske ordet er såpass allment kjent at de fleste lesere vil dra kjensel på det, og de som ikke gjør det, kan lett finne forklaring i leksikon eller på Wikipedia. *Дача* kan i noen sammenhenger oversettes med ”landsted”. Men ordet nevnes et par ganger av sønnen til Viktor Borisovitsj, og jeg oppfatter ikke ”landsted” som et vanlig ord i moderne norsk dagligtale, i det minste ikke blant relativt unge mennesker. Den ubestridt mest alminnelige betegnelsen på fritidsboliger er ”hytte”, og det den mener jeg er altfor forbundet med påskeferie, skiturer med appelsin og kvikklunsj og andre helnorske fenomener til å kunne fungere her. Tilsvarende vil også norske alternativer til *дача* oppleves som upresise og lite egnet til å uttrykke hele spekteret som det russiske ordet rommer. Å bruke *дача* blir derfor i dette tilfellet den løsningen som fører til likest mulig effekt, høyest mulig relevans og samtidig bevarer kildekulturens egenart.

4.4 Kulturell tilpasning

Hjemliggjøring kan ta mange former. Som vi har sett kan det innebære å gjøre elementer som er spesifikke for kildekulturen usynlige, for eksempel ved å oversette navnet eller betegnelsen til noe mer eller mindre tilsvarende, eller til noe mer generelt – som i eksempelet med *изба*. Hjemliggjøring kan også bestå i å omformulere eller endre på selve teksten, for å få den til å passe til målkulturen, eller til målpublikums mentale og språklige forestillingsverden. Jeg vil her gi et eksempel på det første. ”Последний раз, когда взял, посмотрел на передовицы четырех номеров и поморщился, и захотелось подальше отбросить их...” (Senčín, 2010, s. 267). Ordet *передовицы* refererer egentlig til avisenes lederartikler. Imidlertid er det vanlig

at lederartikkelen i russiske aviser er plassert på første side – ikke på andre eller tredje, som skikken er i Norge. Ut fra sammenhengen oppfatter jeg det slik at det er nettopp artiklenes *plassering* som er viktig her, deres funksjon som blikkfang, og ikke at de er *leder*artikler. Jeg forestiller meg at Viktor Borisovitsj bruker svært kort tid på avisene, bare noen sekunder, før han konstaterer at de ikke er lesbare, og skjærer ansikt. Om jeg oversetter *передовицы* med ”lederne”, vil en norsk leser se for seg at han *blar litt* i alle avisene – hvilket tross alt tar noe lenger tid enn å kikke på forsiden – før han skjærer ansikt. Leseren vil altså se et annet forløp enn det jeg tror var tenkt fra forfatterens side. Istedenfor å oversette med ”lederne”, som i dette tilfellet er ”ordbok-ekvivalens” (men likevel ikke fullstendig formell ekvivalens), og eventuelt avverge misforståelsen med en fotnote, synes jeg at jeg begår mindre urett mot kildeteksten – og tar større hensyn til måltekstens relevans og dynamiske ekvivalens – om jeg foretar en liten hjemliggjørende meningsforskyvning og oversetter *передовицы* med ”forsidene”.

Jeg har ved noen anledninger gjort endringer i teksten, der det opprinnelige ordvalget ville vært fullt ut forståelig, men likevel virket unaturlig for den norske leser. Jeg har da latt hensynet til den tekstens naturlighet, dens akseptabilitet, gå foran den bokstavelige betydningen. Et eksempel her er ordet *брат*, som brukes i overført betydning to ganger i den russiske teksten, og som jeg mente det ville være svært unaturlig å gjengi med det vanligste motstykket – ”bror”. Når Viktor Borisovitsj snakker med hunden, spør han: ”Что, брат, холодно?” (Senčín, 2010, s. 239). Dette spørsmålet har jeg valgt å oversette slik: ”Hva er det, broder, fryser du?” Jeg var lenge i tvil om jeg skulle omskrive, og velge ”kompis” som oversettelse for *брат*. Det ville etter min mening vært bedre – i betydningen mer naturlig – i en norsk tekst. Men ”broder” inneholder originalens konkrete innhold, og er samtidig såpass markert at det får et snev av ironi over seg og dermed tydelig viser at det ikke er bokstavelig ment. Mitt valg falt derfor til slutt på det alternativet.

Et par sider lenger ut i novella sikter Viktor Borisovitsj til hønsene og kaninene da han sier til kona si: ”И-ну, пойду, однако, меньшим братьям налаживать.” (Senčín, 2010, s. 241). Her er min oversettelse mye fjernere fra originalen: ”Tja, da får jeg vel gå og lage i stand for våre små venner.” Senčín *mener* jo ikke at Viktor Borisovitsj er, eller tror han er, bror til hunden og de andre dyra. Ordet er ikke brukt i sin bokstavelige betydning, som betegnelse på et faktisk slektskapsbånd, men forteller noe om forholdet mellom menneskene og dyra. Det stemmer at det i russisk folkløse finnes en idé om et slektskap mellom hund og menneske, og det er relativt vanlig på russisk å omtale hunder (og muligens dyr generelt) som

”brødre”. Men det viktige her er å formidle at forholdet er preget av respekt og omsorg, derfor har jeg byttet ut ordet med ord jeg føler er mer naturlige i de respektive kontekstene i en norsk tekst. Mitt valg har også sammenheng med at bruken av bror/brødre ikke er like overraskende på russisk og norsk, og i dette tilfellet har jeg altså latt hensynet til lik effekt veie tyngst.

En løsning oversetteren kan ty til når det i teksten dukker opp ”uoversettelige” ord, eller referanser som ikke vil gi noen – eller ikke den tilsiktede – mening uten at leseren får den nødvendige bakgrunnsinformasjon, er å føye til en forklarende fotnote. Til forskjell fra franske oversettelser, som ofte er smekkkfulle av fotnoter og kommentarer, er det mitt bestemte inntrykk at norske oversettelser svært sjelden inneholder slikt. Det later til å være en utbredt oppfatning at fotnoter i skjønnlitterære oversettelser nærmest er et tegn på at oversetteren har kapitulert. Jeg er tilbøyelig til å være enig – til en viss grad. Men mindre av hensyn til leseren enn av hensyn til teksten. Det bekymrer meg ikke så mye at leseren må anstrenge seg litt ekstra, altså litt mer enn kildetekstleseren. Men det kan ikke være tvil om at fotnoter fjerner noe av det skjønnlitterære ved teksten, og på sett og vis gjør den til en annen type tekst. Gjør den mer ”dokumentarisk”. Ikke desto mindre har jeg ved ett tilfelle tydd til fotnote under arbeidet med ”Før snøen”. Vi får vite at barnebarnet til Viktor Borisovitsj har fått ”to firere, ellers bare femmere”. Jeg vurderte først å tilpasse teksten til norske forhold, og ”oversette” med bokstavkarakterene M og S. Teksten ville da vært relevant for måltekstleseren, og strengt tatt ville jeg formidlet den viktigste meningen: Jenta har bare beste og nest beste karakter. Men jeg kom fort til at dette ville vært en grov form for hjemliggjøring, som ville gitt misvisende kunnskap om det russiske skolesystemet – nemlig at de også har bokstavkarakterer. Men om jeg ga korrekt informasjon – at jenta fikk firere og femmere – ville likevel ikke fortalt leseren hvor disse karakterene befant seg på skalaen. Norsk skala går jo til seks. Til og med en leser med kunnskap om det russiske systemet ville ikke vite det – siden han jo ikke kunne være sikker på at jeg ikke hadde konvertert karakterene til norsk ”en til seks”-skala. Den eneste løsningen – slik jeg så det – var altså å avverge misforståelsen med fotnote.

5. Oppsummering og avslutning

I denne kommentaren til min oversettelse av ”Før snøen” har jeg belyst en del av novellas stilistiske særtrekk, og hvordan disse er forsøkt formidlet i oversettelsen. Jeg har vist hvordan forfatteren varierer det stilistiske nivået – fra dagligspråk til det mer høystemte – og blander inn elementer av dialekt og sosiolekt inn i sitt ellers standard russisk. Jeg har også vært inne

på hvilke utfordringer det kan by på når teksten er lagt til et miljø eller omhandler fenomener og aktiviteter som oversetteren ikke har noen kjennskap til, samt problemstillinger som kan oppstå som følge av forskjellene i verbsystemene i norsk og russisk. Videre har jeg problematisert en del kulturspesifikke elementer i teksten, og vist hvilke fremmedgjørende og hjemliggjørende strategier jeg har valgt. Det sier seg selv at det innenfor rammene av en så liten oppgave kun har vært mulig å belyse en brøkdel av alle de dilemmaene og vanskelighetene jeg støtte på underveis i oversettelsen. Som det klart har fremgått, har jeg dratt stor nytte av de teoretiske arbeidene til ikke minst Eugene Nida, Ernst-August Gutt og Lawrence Venuti: Jeg har – så langt det har vært mulig – bestrebet meg på å produsere en flytende, lesbar og relevant norsk tekst, men har også vært bevisst på ikke å legge skjul på at min tekst faktisk er en oversettelse. Samtidig har jeg i denne kommentaren ikke lagt skjul på min ”sunne skepsis” til teorier som sådan. Ingen praktisk anvendbar teori kan romme hele virkeligheten, hele spekteret av muligheter. Så oversetteren må lese og lære, søke råd hos ekspertene om nødvendig, men til syvende og sist, når valget skal tas – må hun bare stole på seg selv og lytte til sin samvittighet.

Litteraturliste

- Bellos, D. 2011, *Is That a Fish in Your Ear?: Translation and the Meaning of Everything*, [Kindle Edition], Faber & Faber, New York.
- Berman, A. 1985, "Translation and the trials of the foreign", i Venuti, L. 2004, *The Translation Studies Reader*, 2. utg., Routledge, New York and London, s. 276-289.
- Bulgakov, M. 2003, *Fatale egg*, Gyldendal, Oslo.
- Frolov, I. 2010, "«Novyj realizm» kak diktatura chamstva", [online], Literaturnaja gazeta, tilgjengelig fra: <<http://www.lgz.ru/article/12025/>> [14.05.12]
- Gutt, E-A. 2000, "Translation as Interlingual Interpretive use", i Venuti, L., 2000, *The Translations Studies Reader*, Routledge, New York and London, s. 376-396.
- Kolesnikov, D. 2010, "V zaščitu Novogo realizma", [online], Literaturnaja Rossija, tilgjengelig fra: <<http://www.litrossia.ru/2010/34-35/05521.html>> [14.05.12]
- Kundera, M. 1993, *Les testaments trahis*, Gallimard, Paris.
- Malmkjær, K. 2004, "Translational stylistics: Dulcken's translations of Hans Christian Andersen", *Language and Literature* 2004, 13; 13, tilgjengelig fra <<http://lal.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/1/13>> [23.02.10]
- Munday, J. 2008, *Introducing Translation Studies: Theories and applications*, 2. utg., Routledge, London/ New York.
- Schleiermacher, F. 2004, "On the Different Methods of Translating", i Venuti, L. 2004, *The Translation Studies Reader*, 2. utg., Routledge, New York and London, s. 43-63.
- Senčín, R. 2010, Pered snegom, i *Idzhim*, Eksmo, Moskva, s. 236-279.
- "Senčín, Roman Valer'evič", 2012, *Wikipedia*. [online], tilgjengelig fra <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD_%D0%A1%D0%B5%D0%BD%D1%87%D0%B8%D0%BD> [12.05.12]
- Toury, G. 1978, "The nature and role of norms in translation", i Venuti, L. 2004, *The Translation Studies Reader*, 2. utg., Routledge, New York and London, s. 205-218.

Venuti, L. (red.) 2004, *The Translation Studies Reader*, 2. utg., Routledge, New York and London

Ordbøker

Berkov, V. 1994, *Russisk-norsk ordbok*, 2. utg., Universitetsforlaget, Oslo.

“Bokmålsordboka“, 2012, [online], Universitetet i Oslo i samarbeid med Språkrådet, tilgjengelig fra <<http://nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi>>

Kuznecov, S.A. (red.) 1998, *Bol'shoj tolkovyj slovar' russkogo jazyka*, Norint, Sankt-Petersburg.

“Multitran“, 2012, [online], tilgjengelig fra <<http://multitran.ru/>>

Rey-Debove, J. og Rey, A. (red.) 1993, *Le Nouveau Petit Robert*, Dictionnaires Le Robert, Paris.

ПЕРЕД СНЕГОМ

Весь сентябрь и первую неделю октября стояла необыкновенная для этих мест, удивительная теплынь. Ребятня и молодежь загорали, даже плескались в озере, взрослые торопились закончить до зимы неотложные, неубывающие дела, а всякое повидавшие на своем веку старухи, собравшись на скамейке возле чьих-нибудь ворот, вяло, с привычной тревогой пророчили: «Не к добру это, о-ох, не к добру. Страшной зимы надо ждать...»

Но, казалось, зимы не будет. Зацвела по второму разу смородина, взошло новое поколение лебеды и крапивы; отжившие было, засохшие огуречные плети и те вдруг выбросили свежие побеги, зажелтели цветочками.

Удивительно.

И все же в этой непредусмотренной, второй за год, весне угадывалась худосочность, какая-то пародийность на весну настоящую. Дни, хоть и теплые, становились все короче, земле не хватало соков питать растения. Люди тоже устали и, радуясь новому погожему утру, хватаясь за работу, в душе ждали мороза и снега, что закроет собой недоделки, убелит грязь, даст передышку.

Девятого октября наконец-то подул с Саян, с уже белых, но далеких отсюда, еле различимых взгля-

ПЕРЕД СНЕГОМ

дом вершин, пахнувший снегом ветер; солнце то и дело заслонялось летящими тяжелыми тучами, их становилось все больше, и вот они закрыли солнце совсем, не пропуская к земле горячие пики лучей, окрашивая мир коричневато-серым...

Люди заторопились, забегали по дворам, собирая какие-то тряпки, пряча под навесы ящики, доски, ведра, всякую мелочовку; докапывали на огородах чеснок и морковь, рубили капусту. Казалось, вот-вот тучи прорвутся и обрушится снег.

Но снова обманула природа. Наверно, слишком быстро гнал ветер тучи, не дал им разродиться над этим селом, увел куда-то на юг, в степи. А здесь опять голубое, словно бы летнее, небо, солнце слепит глаза, чирикают воробьи — внеочередная весна продолжается. Только вот в воздухе нет больше жизни. Знаменитая хрустальность сковала его, каждый звук сопровождается еле уловимым перезвоном, предметы видятся до странности четко, выпукло. И, значит, скоро уже нагрянет мороз, вытравит аромат перезрелых трав, земляного пара, запах киснувших озерных водорослей. Превратится хрустальность в толстое ледяное стекло.

Зима, зима-то будет, но вот поспеет ли снег... Опытные хозяева забеспокоились, — стали пригибать к земле и укрывать сеном ветви садовой малины, обматывать мешковиной плодовые деревца, прятать под сеном же (листвы-то, как назло, до сих пор не нападало) клубнику — «викторию». Так бы закрыл, одновременно закалив и согрев, снег, но если мороз без снега — могут вполне повимерзнуть культурные, невыносливые растения. А под защитой, может, и обойдется...

Еще во сне, лежа под толстым верблюжьим одеялом, Виктор Борисович понял, что — случилось — зима схватила землю, сжала, добила полумертвые травы, истребила разную насекомую живность, какая не схоронилась в надежных норках и щелках. Кончилась удивительная, незапланированная теплынь, теперь же будет новая, не летняя жизнь.

Вставать не хотелось, при каждом движении под одеяло втекала колючая стылость, прижигала, пускала по коже стайку мурашек.

Виктор Борисович кутался, прятал себя в нагретый мирок, на какое-то время задремывал, но вспоминалось о делах, и он снова шевелился, готовясь подняться... Наконец собрался с духом, сел на кровати, нашел взглядом будильник.

Половина восьмого. Охо! На полтора часа позже летнего распорядка. Сам организм, кажется, в одну ночь перестроился, понял, что теперь спешить особенно некуда. Можно слегка расслабиться...

— Что там? Как? — всполошилась разбуженная скрипом кроватной сетки жена.

Виктор Борисович успокоил:

— Лежи, лежи, все нормально.

— У-ух, а колотун-то какой! — Она поежилась всем телом: — Бр-р-р!

— Дождали-ись. — Виктор Борисович почувствовал, что сказал это двусмысленно — и как бы расстроенно, и удовлетворенно.

Оделся в домашнее, потом достал из шифоньера лохматый, плотной вязки свитер; вместо резиновых бот, в которых ходил летом, обул ботинки. Снял

бушлат с вешалки, на голову натянул выцветшую от стирок и пота спортивную шапочку.

— Ты лежи пока, — велел жене, — чего зря морозиться... Сейчас печечку раскочегарю.

Включил плитку, посмотрел, как закраснели круги спирали, поставил чайник. Вышел на улицу.

Сперва показалось, что вместе с морозом подоспел ночью и снег. Нет, это всего лишь иней такой. Густо облепил траву, доски, бревна, шифер на крышах. Переливается синеватыми, алыми, золотистыми точками в косых лучах солнца. Жутковатая, бездыханная красота. И недолговечная — сейчас солнце поднимется чуть выше, соберется с силами, растопит, слижет ее без остатка, эту красоту. Нет, кое-что все же останется. Убитая, пожухлая трава, почерневшие листья приозерных ив, останется запах зимы.

Виктор Борисович постоял на крыльце, невольно любясь изменившимся миром, вдыхая чистый, бодрящий, щекочущий ноздри морозцем воздух.

Старый, полуседой Шайтан, услышав хозяина, вылез из будки, заскрипела жалобно цепь. Потянулся, расправляя затекшее тело, встряхнулся, словно бы после купания.

— Что, брат, холодно? — спросил Виктор Борисович и тут же успокоил: — Ничего, супчику сейчас тебе сварганю, согреешься.

Пошел по двору, заметил кадку под стоком крыши... Поставил ее сюда с месяц назад, когда лили дожди, чтоб набралась водой, замочила, — сильно рассохлась она за лето, даже обручи не держались, — а сейчас того и гляди разорвет ее льдом.

Ткнул костяшками пальцев в стеклянисто-белесый блин на поверхности, тот, хрустнув краями, нырнул, выпустил на поверхность черноватую воду. Ничего, значит, не сильно приморозило. Но все-таки надо слить воду, — завтра может и всерьез прихватить. Это уже не шутки.

Первым делом растопил печь в летней кухне, поставил на нее бак, кастрюли. Принес в избу охапку дров, растопил и там.

И очень быстро, с готовностью, воздух ожил, задвигался, превращаясь из стылого в теплый и мягкий. Теплый, крепчая, давил холодный ниже, ниже, и, только б в печке работа не утихала, в конце концов размажет по полу, отыщет в самых потаенных углах.

Встала жена, умылась под рукомойником, накрыла на стол к чаю.

— Вот и лето кончилось, — вздохнула, глядя в окно.

Виктор Борисович хлебнул крепкого, до вяжущей оскоминки в горле, чуть подслащенного чая, бодро ответил:

— Ну, оно неплохое нынче выдалось. Грех жаловаться.

— Да-а...

Этим летом гостили у них и сын, и дочь со своими половинками и ребятишками. Семья сына пробыла почти весь июль, а семья дочери в конце июля — начале августа две с лишним недели. Несколько дней удалось и всем вместе пожить. Девять человек в общей сложности, за столом сидели впритык, не повернуться; дочь с мужем на вышке ночевали, где

сеновал. Зато — самые лучшие дни, самые светлые, если всякие малоприятные мелочи не вспоминать... И по хозяйству молодые помогли очень — на грядках ни травинки лишней, помидоры, огурцы подвязаны, «виктория» обобрана, усы срезаны. Но и увезли с собой огородного добра вдоволь, по лесу пошуровали, по полянам, набрали и жимолости, и грибов, и дикой клубники, а она ни в какое сравнение с садовой не идет — меленькая, вроде полусохшая, зато варенье — от одного аромата сладко становится.

В прошлом году лишь сын в одиночку на неделю заскакивал, дела у всех были, а нынче — вот, полная чаша. И хорошо, и можно еще теперь жить, вспоминая и ожидая, готовясь к новому такому же лету.

Виктор Борисович поставил пустую чашку на стол, поднялся:

— Н-ну, пойду, однако, меньшим братьям налаживать. Хлебца Шайтану выделишь?

Жена отрезала от буханки ломоть, подсказала:

— Там жир-то старый не забудь бросить. А то и так сколько лежит.

— Угу, угу, хорошо, что напомнила!

Еще в мае купили по дешевке три литра комбижира, но сами на нем готовить не смогли — будто пластмасса расплавленная, — добавляют теперь в собачье варево. Собака ведь на одном хлебе да дробленке не протянет.

Вдавлив красную кнопчку, стал крутить валик настройки, выискивая «Радио России». Вместо него лишь треск, писк, ни «России», ни какой другой станции.

— Да я уж пробовала, — говорит жена. — Опять, что ли, ретранслятор отключили... Садись, не мучайся.

Виктор Борисович снова нажал на кнопку радиолы, та выскочила, треск смолк.

В соседней комнате телевизор — громоздкий фанерный «Рубин», но он сломался. Лампа, наверно, перегорела какая-нибудь. Сделали запись в журнале вызова мастеров, что висит в магазине, уже месяца два назад. Пока глухо, даже слухов нет, что собирается телемастер в их село. Да и собирается ли вообще... Информацию, как там, в большом мире, получают из районной газеты «Надежда». Приносят ее два раза в неделю, когда бывает почтовая машина из города, сразу по три номера...

На столе гречневая каша, сдобренная куриным кубиком «Магги», соленые огурцы, сметана, несколько вчерашних пирожков с луком, яйцами. Едят не спеша, основательно, чтоб подольше голод не отвлекал от дел, не мешал.

— Ты как с капустой-то думаешь? — подает голос Виктор Борисович. — Будешь солить? Я тогда воду из кадки солью. Ее так и так надо освободить, а то дождемся — лопнет ото льда.

— Собираюсь, конечно, собираюсь, — отвечает жена, — тянуть некуда. Как раз и день сегодня свободный.

Они на пенсии. Виктору Борисовичу Чащеву шестьдесят три, его жене пятьдесят девять. Оба родом орловские, познакомились в Орловском культпросветучилище; Чащев учился на отделении духовых инструментов по классу трубы, а Елена, его будущая супруга, на театральном.

В шестьдесят втором году, окончив училище, поженившись, уехали на тогда еще неокультуренную, необжитую целину. Родные с обеих сторон особо не отговаривали — с жильем было неважно, на отдельную квартиру в скором времени рассчитывать не приходилось, да и не принято было тогда отговаривать — сотни тысяч молодых людей срывались с мест и ехали строить свои города в Сибирь, на Север, в Забайкалье, на целину... За тридцать лет пожил и поработали Чащевы в Петропавловске, Целинограде, Кокчетаве. Виктор Борисович в оркестрах играл, руководил самодеятельным ансамблем, Домами культуры, клубами, жена его организовывала массовые мероприятия, праздники, вела театральные студии и кружки.

Декабрь девяносто первого застал их в Павлодаре, где они собирались, выйдя на пенсию, спокойно доживать свои дни. Но вдруг Казахстан сделался самостоятельным государством, с таможнями на границах, своей валютой, своим президентом. С юга покатались волны коренного народа, а русские потихоньку подались на север, в омские, челябинские, красноярские земли, на Алтай. Оставшиеся оптимистически поговаривали, что вот-вот северные области отделятся, потому что они почти, дескать, и не Казахстан, а скорее Россия; мужчины вступали в казачьи сотни, митинговали. Некоторых из них арестовывали, судили как заговорщиков-экстремистов, разжигателей розни.

Неуютно и тревожно, зыбко стало на новой родине (да нет, какой новой? — тридцать лет ведь здесь прожили), и в конце концов Чащевы решили

перебраться в Россию. Сын и дочь уже давно там устроились, еще с институтов, — сын в Томске, дочь в Екатеринбурге. А Россия-то, вот она, в двух сотнях километров от Павлодара... Со своими орловскими родственниками Виктор Борисович и его жена отношения давно не поддерживали, да и привыкли к Сибири; стали выбирать место неподалеку, куда переехать.

В июне девяносто третьего Виктор Борисович попал под сокращение (закрыли тот Дом культуры, которым руководил) и, получив свободу, правда, не радостную, с кое-какими деньгами отправился в Красноярский край. Нашел в одном сельце подходящий домишко, большой участок земли при нем, а через месяц привез сюда жену, пригнал пульман с необходимыми вещами. Часть мебели, квартиру и дачку удалось неплохо продать; на эти деньги отремонтировали избу, стайки, переделали баню, поставили новый, надежный забор.

Этот переезд совпал с подступившей старостью, и, хоть еще есть силенки, но немощь не за горами. Успокаивает сознание, что осели они здесь накрепко, надежно, есть хозяйство, ухоженная земля, пенсия. Пришлось, конечно, побегать, оформляя бумаги, пришлось показать свою твердость, утверждаясь, — даже с вилами в руках по ночам во дворе дежурить, приучая местное деревенское ворье, что получают отпор.

Появились знакомые и приятели, жена поработала в школе, вела уроки музыки и рисования, а теперь бесплатно, по собственной инициативе, руководит театральным кружком и даже грамоты на

районных смотрах получает; две девочки из кружка в этом году в училище искусств поступили. Виктор Борисович перед пенсией три года был директором местного клуба, наладил его работу (до того в клубе только кино крутили да танцы устраивали по субботам), собрал самодеятельный хор, с городским театром договорился, чтоб со спектаклями приезжали, для библиотеки новые книги закупил. Но вышел на пенсию, с работы уволился, и снова клуб большую часть времени на замке. Управляющий — так сказать, начальник села, — предлагал вернуться, только, сам чувствует Виктор Борисович, нет у него прежней энергии, кончилось что-то в нем; теперь он вообще с неохотой выходит за ворота, предпочитая копаться в огороде, ухаживать за животиной.

Семь лет как они здесь. Переняли местную речь, научились многому, чего не умели в своей прежней городской жизни, и уже почти не вспоминают о прошлом, занятые повседневными делами, проблемами, хозяйством.

— Может, слушай, курицу тяпнем? — спрашивает-предлагает Виктор Борисович. — Ну, ту, которая нестись перестала. Чего зря кормить? И мяса что-то давно не ели...

Все лето мясо им заменяли караси, которыми полно озеро. Виктор Борисович чуть не каждое утро ходил рыбачить, приносил по два-три десятка. И жарили их, и уху варили, пироги жена рыбные стряпала. Но последнее время, как обычно осенью, клев стал неважный. И вспомнилось мясо.

— Давай, чего ждать, — легко согласилась жена, — все равно ведь придется.

— Да, морозы установятся, будет мне работенки...

У Чащева намечено на убой штук сорок кроликов, с десятков кур, семь пятимесечных петушков, еще и свинья томится в тесной клетушке, того и гляди стены обрушит своими заплывшими жиром боками.

— Н-ну-у, — по привычке выдыхает Виктор Борисович, поднимаясь из-за стола. — Спасибо, Елена Петровна, за завтрак!

Целует ее в щеку и идет к печке курить и пить чай. Жена убирает посуду.

— Что на обед сварить, — советуется, — щи или гороховый суп?

— Да я и то и то с удовольствием, — Чащев пожимает плечами. — Можно гороховый, он посытнее как-то.

— Ладно, а на ужин тогда курицу с картошкой. Заруби, я ощиплю.

— Ладно.

— И в магазин бы надо сходить. Сегодня хлеб привезут, а у нас две буханки всего осталось. Соль еще... Сходишь? А я капустой займусь.

— Схожу, — без особой охоты говорит Виктор Борисович, глядя в приоткрытую дверцу топки на тающие угольки прогоревших дров.

Начало десятого. Заметно потеплело, но солнце заслонено жиденькой хмарью. Да и нежелательна теперь ясная погода: при прояснении хо-

лодней будет ночь. Пусть лучше пасмурность, тучи, снег. Пора.

Виктор Борисович окунает руку в кастрюлю с облепленной комбикормом вареной картошкой, загребает добрую пригоршню, вываливает в кормушку. Наполняет водой примотанную к сетке консервную банку-поилку. Одни кролики, когда он открывает дверцу, отскакивают в дальний угол, сидят там, затаившись, наблюдая за человеком исподлобья; некоторые еще и угрожающе притопнут задними лапами, другие же, в основном старые племенные крольчихи, просят ласки, лезут под ладонь и блаженно жмурятся, когда гладишь их шерстку, почесываешь за длинными, вечно приятно-прохладными ушами.

Три года назад случилась у Чащевых в кроличьем хозяйстве беда. Мор напал. По пять-семь кроликов за день пропадало, а то и больше... Вроде бегает, резвится, ест хорошо и вдруг заскучает, мордочка становится сырой, глаза мутнеют, и вот повалился на бок, забился и вытянул тельце в мертвом оцепенении.

Сперва на овес грешили, что по случаю купили у местных алкашей, думали, протравленный. Стали кормить только травой, в воду марганцовки добавляли, но все равно... В две недели клетки опустели до последней, стояли открытыми, темными, жутковато тихими. Чащев собирался их разломать и больше с кроликами не связываться, а на следующую весну снова завел. Не по необходимости даже, — на мясо вполне достаточно свиньи и кур, — а как-то грустно без них, точно не хватает важного...

Поначалу, как сюда переехали, собирались занять и корову, но в первые годы много времени уходило на клуб и школу, а теперь боязно: справятся ли? — ведь опыта маловато и возраст уже не тот...

— Кыш вы, кыш отсюда! — отгоняет Виктор Борисович от кастрюли настырных кур. — Я ж вам пшеницы насыпал. Идите, клуйте.

Куры отвечают обидчивым квохтаньем, отходят на несколько своих куриных шагов и, как только человек перестает обращать на них внимание, снова лезут к кастрюле, норовят вытянуть дольку картошины. И если какой-нибудь повезет, бегают за ней всем скопом, галдят, дерутся. Молодые петушки, появившиеся на свет в июле, только еще начавшие украшаться гребешками, серьгами и настоящими петушиными хвостами, то и дело схватываются друг с другом, подпрыгивают, как заправские бойцы, хлопают крыльями. А старый петух степенно прохаживается в стороне, грозно поглядывая то на кур, то на ерпенистых своих сыновей, то на человека. В его походке и взгляде гордость собой, уверенность, готовность навести порядок, если домочадцы слишком расшались. Будто знает, что решили его люди помиловать, оставить и на будущий год управлять куриным семейством.

В отличие от других кур та, которую Виктор Борисович с женой задумали пустить на еду, держится поодаль. А ведь обычно она — самая наглая. Предчувствует, что ли, опасность?.. Что ж, надо было яйца нести, дорогая, а то вон — вышагивает царицей,

перья блестят, как жиром смазанные. Ясно, не на что ей себя растрчивать, вот и жиреет...

Но изловчился Виктор Борисович, без особой беготни и шума схватил тунядку, и хоть та не особо кричала, петух тут как тут налетел, ударил Чащева в ногу выше колена, всполошил свое семейство, перепугал кроликов; даже свинья в клетушке тревожно засопела.

Чащев поскорей вышел на задний двор, захлопнул калитку, в которую тут же врезался петух, взял курицу за лапы, голову опустил на колоду, где рубил дрова. Тунядка захлопала крыльями, выгнула шею, истошно стала звать муженька на помощь. Но вот мягко вошло в дерево сквозь ее шею лезвие топора, крик оборвался, на глаза напозли сизые пленочки век. А тельце еще живет, еще напрягается, крылья бьются, желая взлететь, вырваться... Секунда, другая, и вот обмякла, стала безвольной и словно бы тяжелой.

И петух, больше не слыша криков подруги, успокоился, подбежал к миске, где лежала пшеница, принялся, делая вид, что с аппетитом клует, собирать вокруг тех, кто остался.

Огород гол, одноцветен, безрадостен. Чудом уцелевший ствол подсолнуха только подбавляет тоски. Кажется, никогда не зеленели здесь пушистые косы морковки, не торчали перья лука, не вытягивался вверх по подвязкам сочный горох; совсем не верится, что бурели, поспевая, здоровенные помидоры «бычье сердце»; огуречный парник сейчас напоминает какой-то разоренный склад, вокруг не-

го, как истлевшие саваны, раскиданы перегоревший навоз и солома.

Да, нет веселости для глаза, но нет и уныния. И земля, и человек хорошо поработали: земля вскормила семена и рассаду, дала пропитание человеку, а человек помогал земле. Теперь нужно им отдохнуть, набраться новых сил и весной снова сажать, питать, полоть, удобрять, поливать...

Сидя на перевернутом вверх дном ведре, Чащев курит не спеша сигарету, размышляет, оценивает прошедшее лето. «Сезон», как любит он называть активный, не зимний период года.

Никак нельзя назвать сезон этот легким. Не произошло и особых событий, кроме, конечно, приезда детей с семьями, не выдавалось и вот таких минут, когда можно сидеть, никуда не торопясь, не подгоняя себя, хоть на чуток отключиться от насущных забот, покуривать в свое удовольствие... Весна, лето, ранняя осень промелькнули в беготне, спешке, вечном неумении. Но были мелкие, вроде бы не такие уж и большие радости. Как съели первый огурец восьмого июня, на три дня перекрыв свое прошлогоднее достижение, как, когда уже и не надеялись, села курица парить яйца и вывела четырнадцать цыплят. Как не успевали даже вдвоем собирать рясную «викторию», варенье варить, как продали заезжим скупщикам кроличьи шкурки на две с лишним тысячи, купили обувь зимнюю, жена себе в городе костюм хороший приобрела — жакет и юбку, — она ведь кружок ведет, время от времени со школьниками на смотры ездит, надо ей на уровне выглядеть...

И плохого, в принципе, тоже не было. Град их в этом году миновал, а он здесь, в отрогах Саян, частый гость; однажды так исхлестал все, от посадок одни лохмотья остались, кабачки, арбузики, тыквы точно пулями пробитые лежали. А нынче как на заказ — с неделю солнце, жарница, а потом гроза, короткий, теплый, как душ, ливень, и снова жара, духота парная, от которой растения как на дрожжах поднимаются, бухнут силой, сочностью.

Сын, помнится, с какой-то хорошей завистью, грустинкой признался: «Эх, поменяться б с вами... и возрастом бы, прошлым...» «В смысле?» — не понял Виктор Борисович. Сын, глядя на вялую, будто разморенную жарой рябь озера, ощупью полез за сигаретами. «Счастливые вы, — сказал через силу, но, видно, искренне. — И тогда, там... ну, в Целинограде том же, знали, как жить, для чего работать. И вот теперь тоже. А у нас не так как-то все...» Виктор Борисович с той ласковой, неосознанной снисходительностью, с какой отцы часто беседуют с сыновьями, ответил: «Ну, каждое поколение думает, что живет не совсем так, не совсем в то время, в какое бы надо...» «Нет, не «совсем», — перебил сын, и в голосе уже ни следа от той хорошей, доброй зависти, а одна неприкрытая горечь, — нет, не «совсем», а совсем, понимаешь, не так. Всё не так». — «Погоди, — Виктор Борисович встревожился, — с женой, что ль, нелады?» — «Да при чем здесь она. Не в ней дело, и не во мне... то есть... А-а...» Сын бросил окуроч, наступил на него подошвой старой кроссовки, что носил еще в юности, а теперь нашел на чердаке, в

коробке, среди привезенных из Казахстана вещей, зачем-то надел... «Ладно, пап, — улыбнулся, встряхнул руками, как после зарядки, — давай лучше дрова пилить. А то, ха-ха, расфилософствовались...» И стали дальше работать, а потом рыбачили на вечерней зорьке, и Виктор Борисович не решался продолжать разговор, выяснять, советовать, — видел, что сын не хочет, а если не хочет, то ничего и не скажет, не услышит совета. Решил, наверняка позже еще будет момент...

Так, надо курицу жене отдать, и в магазин пора собираться.

Село тесно, двор ко двору, собралось вокруг озера Талое. В озеро впадает на севере речка Талая, неширокая, — в некоторых местах, разбежавшись, перепрыгнуть можно, — зато торопливая, горная; и покидает она озеро такой же узенькой, быстрой змейкой, бежит дальше. Одна из тысяч жилочек, что питают жилу великую — Енисей.

Название у села — Захолмово. Потому, наверное, такое, что отделено от райцентра, старинного сибирского города, цепью холмов. Коренных захоловцев, таких, у кого на местном кладбище лежит не одно поколение родственников, в селе почти нет. Нынешние жители на две трети люди пожилые, подобно Чашевым, приехавшие сюда незадолго до пенсии или выйдя на нее. Купили за бесценок избышки, занимаются хозяйством, проводят на природе остаток жизни. За счет таких приезжих и сохранилось Захолмово.

До шестьдесят какого-то года был здесь, говорят, колхоз, поля довольно большие, правда, не особенно урожайные на пшеницу, овес, зато по молоку одними из первых обычно шли по району. Потом объединили три соседних колхоза в один совхоз, центр оказался не здесь, а в Ильичеве, это километров пятнадцать отсюда, и Захолмово стало хиреть, обезлюдеть. А вот с середины восьмидесятых потекли в него пожилые бывшие горожане.

Выбирая место для переезда, Виктор Борисович зашел в маленький, при школе, краеведческий музейчик в райцентровском городе и увидел на стене карту юга Красноярского края 1884 года. Стал разглядывать, читать благозвучные названия сел и деревень: Ермаковское, Тигрицкое, Богородское, Арадан, Григорьевка... И вот наткнулся глазами на кружок с надписью «Захолмово», рядом — крестик, означающий церковь, и полумесяц — мечеть. От города недалеко, уже сто с лишним лет назад, судя по карте, была здесь дорога. И он поехал в это Захолмово.

Ни от церкви, ни от мечети, ясное дело, и следа не осталось; что село старинное, угадывалось лишь по зданию местной школы — двухэтажный кирпичный дом с замысловатой кладкой вокруг окон, под кровлей, да несколько изб из толстенных, чернящих бревен, с высоким каменным фундаментом.

На многих воротах известкой было написано «Продается!», а в конторе Чашеву с готовностью дали несколько городских адресов хозяев продающихся усадеб. Он присмотрел дом на берегу озера, определил на глаз, что огород соток двадцать, что

сараяшки в неплохом состоянии. Да, поселиться можно. И отправился назад в город искать продавца. Без особого торга и волокиты купил. Перевез жену, вещи, книги...

На центральной площади почти все учреждения. Контора, где сидят управляющий и бухгалтерши, почта, фельдшерско-акушерский пункт, магазин (вообще-то магазинов два — промтоварный и продуктовый, — но еще до приезда сюда Чашевых все товары собрали в одном, разделив его на две половины, а второй магазин стоит на замке, с побитыми окнами, снятым шифером и ободранной со стен вагонкой); здесь же — клуб и библиотека, школа, окруженный ранетками памятник погибшим в Великой Отечественной войне, автобусная остановка, водонапорная башня; чуть в стороне — детский сад.

Хоть и бывает в центре Виктор Борисович по два раза на неделе, но всегда чувствует неудобство, неуютность какую-то. Вот шагают по площади несколько человек, и они кажутся толпой, рычащий у магазина «Беларусь» оглушает, а от дыма сгоревшей солянки из его выхлопной трубы перехватывает дыхание... Попади сейчас в город, сразу голова кругом пойдет, и забудешь, зачем там оказался. Да и что делать в городе? Давно не возникало нужды, и слава богу...

Первым делом надо зайти на почту.

Открывая дверь, успел заметить, как связистка Люда сворачивает газету, а почтальонша Светлана, обернувшись, тревожно стрельнула глазами на входящего... Почитывают барышни чужую прессу, пер-

выми знакомятся с новостями. Ну да ладно, и Виктору Борисовичу хватит.

— Здравствуйте! — приветливо улыбается он. — Как жизнь?

Люда, смущенно хохотнув, ответила:

— Да ничего, ничего, спасибо. — И, пошуршав бумагой на своем столике, подала Чашеву три номера «Надежды». — Вот, только что привезли.

— У... А писем-то нет?

— Нет, к сожалению.

— М-да...

Тянет посетовать вслух, что давненько не получали вестей ни от сына, ни от дочери, что очень неспокойно от этого на душе, тягостно. Виктор Борисович сдерживается, не подает вида, прощается и степенно выходит на улицу.

Навстречу, со стороны магазина, шагает Тернецкий, высокий, сухощавый мужчина в клетчатой кепке и светло-серой штормовке, в обрезанных по щиколотку кирзовых сапогах. На спине, в растянутой сетке-авоське, буханок десять хлеба, меж ними сияют пачки «Беломора».

— Салют! — приподнял левую, свободную, руку, увидев Виктора Борисовича.

— Добрый день, Николай Станиславович!

Остановились на скрипучих плахах тротуарчика, что протянут от почты до магазина, поручкались. Не сговариваясь закурили. Чашев «Приму», а Тернецкий — «Беломор».

— Привезли-таки «явской» фабрики! — похвалился он, показывая на папиросной пачке значок «Ява». — Сейчас покупал, Майя так и сказала: «Спе-

циально для вас». Заставила двадцать штук сразу взять. А чего ж — я с радостью. Лучшее курево.

— Канская «Прима» все-таки лучше, — шутливо не согласился Чацев.

— Не-ет, не скажи...

Разговоры во время таких вот встреч у них обычно шуточные, простенькие, и отношения тоже бесхитростные, почти дружеские. Лишь однажды, два с лишним года назад, побывли они противниками. Во время выборов губернатора края. Николай Станиславович был наблюдателем от кандидата-коммуниста Романова, а Виктор Борисович — от тогдашнего губернатора Зубова. В клубе, где стояла урна, и не смотрели друг на друга, вид оба имели серьезный, чуть не воинственный, но победил третий кандидат — бывший генерал и малоудачливый московский политик, путавший в своих речах названия «Красноярский край» и «Краснодарский край». И вскоре после выборов Чацев и Тернецкий, успокоившись, примирившись с поражением, снова стали тепло здороваться, вернулись к таким вот разговорчикам и совместным перекурам.

— Вчера трактор нанял, — говорит Николай Станиславович, — привез сена копейку. Клубнику вот накрываю, сливы, яблоньки. Мороз обещают, а снег-то... где он?..

— Да-а, — кивает Чацев, — осень дурная в этом году...

Тернецкому за семьдесят пять, хотя выглядит, наверно, из-за высокого роста и природной сухощавости, намного моложе. Успел он повоевать — в неполных восемнадцать ушел в ополчение, когда

осенью сорок первого немцы прорвались к окраинам Москвы. Сам он, как рассказывал, родом из столицы, отец преподавал минераловедение в Горном институте; позже там учился и Николай Станиславович, стал геодезистом. Но было это уже после войны... На фронте Тернецкий пробыл совсем недолго — в первом же серьезном бою посекали осколки, контузило. Три месяца провел в госпиталях в Мичуринске и Тамбове, а потом его комиссовали. Работал чертежником, в сорок шестом поступил в Горный. После войны искал тех, с кем уходил в ополчение, кое-кого отыскал, но из своей роты — ни одного. Ни единого, говорит, человека.

По распределению отправили его на Урал, в Нижний Тагил, а через три года, в пятьдесят четвертом, он перебрался в Иркутск. Изыскивал место для строительства Братской ГЭС, позже — Красноярской, бывал на том месте, где стоит сейчас Саяно-Шушенская. Но об электростанциях, о буровых он рассказывать не любитель, зато с удовольствием (несколько раз Виктор Борисович и Николай Станиславович с женами вместе отмечали праздники, тогда-то Чацев и узнал его биографию), подробно описывает, как бродили, увешанные футлярами, рюкзаками, со штативами на плечах, по якутской тайге, работали на Становом нагорье, как зимовали однажды, заблудившись, в заброшенном староверском скиту, а особенно, на каждом застолье, вспоминает Тернецкий случай на своей свадьбе.

«Идем, значит, расписываться в сельсовет. Мы впереди так с Ниной Матвеевной, под ручку, понятно, а за спиной наши ребята из экспедиции, ее род-

ня, подруги. Гармошка шпарит. Люди все улыбаются, которых по дороге встречаем, здоровья желают, счастья. Нина-то первой красавицей в поселке была, долго мне пришлось ее добиваться. И с кулаками, бывало. Ухажеров-то — у-ух-х! — На этом месте Николай Станиславович неизменно обхватывал свою пышную, улыбчивую супругу, подтягивал к себе, точнее — сам к ней накренился, звонко чмокал в румяную, не по-старушечьи тугую щеку. — И тут из переулка, у меня — верите, нет? — сразу колени подогнулись, женщина с коромыслом... Уж насколько я вроде немаленький, метр девяносто два, а она еще на полголовы, да и в теле. Гора горой! И выпшагивает так не спеша, плечи прямые, ведра плавно покачиваются, ничего в них не плещется... Всё, думаю, вот и свадьба. Вот и счастье впереди, туды-т твою... Ведь примета есть — бабу с пустыми ведрами встретишь, и день пустой получится. А здесь свадьба, первый день новой жизни, считай!.. Остановились мы с Ниной, сзади тоже стоят, притихли, гармошка играть перестала. Ошалели все от этой горы с ведрами, всех, думаю, мурашки продрали. А она перед нами, как символ, скажи, будущих пустых лет, будущей пустоты. С пустыми-то ведрами... И тут вдруг так улыбнулась, до последнего зуба, а они белые, большие, как рафинадины, улыбнулась и говорит: «Не бойтесь, полные ведра, полные». Так коромысло поднагнула, а в ведрах-то песок сахарный! По верхнюю зарубку сахара. «Ведра, — говорит, — купила, и в них сахара заодно. Малины натру!.. Идите, идите, милые, не бойтесь». Да-а, — Николай Станиславович снова поворачивался к жене, обнимал и цело-

вал ее. — Нельзя, понятно, сказать, что вся жизнь у нас сахарной получилась, но и не пустой. Совсем не пустой. Двое сыновей, дочка, все с высшим образованием, у всех семьи, детишки. Шесть ведь внуков, у! Мы с Ниной Матвеевной хорошо, считаю, поработали, ребята тоже работают, не прозябают. Стоит выпить за них, за детей. Давайте-ка!..» — Он поднимал фигуристую бутылку со своей любимой водкой «Серебро Сибири», разливал по хрустальным патрончикам.

Елена Петровна, жена Чащева, чтоб уточнить тост, напоминала: «И наши тоже не подвели. Сын — начальник цеха, а ему и тридцати семи еще нет. Дочь — замдекана в пединституте. Теперь в ранг университета его перевели... И трое внучат...» Тернецкий кивал одобрительно: «Молодцы, молодцы! Ну, давайте, дорогие, за детей наших, за внуков!». Виктор Борисович тогда тоже что-то говорил, хвалился детьми и внуками, с удовольствием чокался и пил, стараясь не думать, что не все так просто, так ясно, хорошо и безоблачно...

— А вы как? — затягиваясь беломориной, шурясь от дыма, спросил Тернецкий. — К зиме-то готовы?

— Да уж давно, — Виктор Борисович махнул рукой, — устали ждать. Свинью бы резать пора, а тут чуть не весна.

— Скоро, скоро дадут морозы. Утро-то было какое!..

— Я сперва подумал — снег. А это иней такой, толщиной с палец...

Поговорили еще о дровах и угле, который никак

не везут, даже ветеранам, и постепенно переключились на неизменное — на политику.

— На днях в «Комсомолке» вычитал, — стал рассказывать Николай Станиславович. — Создали, оказывается, новый союз. Как-то там... ЕврАзЭС, что ли... Путин в Казахстан съездил, подписал договора. Валюту единую планируют сделать. Хм, — предложил он разделить иронию и Чащеву, — то расходимся, то обратно. Как дурные супруги, скажи... А сколько ведь денег туда идет, на эти союзы, переговоры пустые, бумаг сколько штампуют, структуры всякие, бюрократов плодят... Ох, намывают себе денежки, намывают...

— М-да, — соглашается Чащев, — и не видно конца. Наоборот, вроде только начинается... черт знает что.

— А вот слушай, — перебил Николай Станиславович, и голос его сделался вкрадчивым, будто важный секрет собрался он передать. — Помнишь, была шестнадцатая республика? Не Карельская тогда называлась, а как-то... А, вот — Карело-Финская. Шестнадцатая республика СССР. Потом ее в автономную переделали... Хм, а если б осталась союзной, и тоже бы — отдельное государство. А, представляешь, Виктор Борисыч?

— Да уж, — без особого удивления отозвался Чащев.

С недавних пор он как-то перестал искренне интересоваться политикой, перестал понимать ее, чему-либо удивляться, возмущаться, негодовать. Даже смелу президентов, неожиданную, шокирующую, встретил почти равнодушно. Ну, устал Ельцин, взял

и ушел... И Виктор Борисович тоже устал, выдохся, перегорел, нанегодовался за последние пятнадцать лет.

Да, помнит, как ругал в компании таких же, как он сам, провинциальных интеллигентов, «Софью Власьевну» (так в их кругу называли советскую власть), давал неизвестно кому, но кому-то наверх, из своей тесной кухни советы государственного масштаба; ходил на митинги против наших войск в Афганистане, шестой статьи Конституции; смотрел по телевизору с блокнотом в руках первый съезд Верховного Совета, не пропуская ни одного заседания; повесил на стену фотографию Сахарова, восхищался смелостью Ельцина, потом пытался понять реформы Гайдара, смысл выражения «либерализация цен» и мучился вопросом: то ли он, Чащев, дурак, то ли его дураят. Потом были Первое мая и октябрь девяносто третьего года, когда по телевизору, на экране, показывали одно, а комментировали совсем другое; был ноябрь девяносто четвертого, когда непонятно чьи танковые колонны шли на Грозный и непонятно куда сгинули, а через месяц российские пацаны «умирали с улыбками на губах» под стенами дудаевского дворца... Много чего было. И постепенно в мозгу и душе Виктора Борисовича расширялись черные, мертвые пятна, словно бы выжигалось там кислотой, отравой. И не хотелось больше ничего видеть, знать, думать, кроме того, чем сам он живет, чем живут его близкие. Подворье, изба, здоровье, запасы еды и топлива, погода, известия от детей и внуков... Последняя искра похнула, слабо, неярко, как и положено последней ис-

кре, на тех выборах губернатора края, но, во-первых, неудачно для Чащева они закончились, а во-вторых, честно говоря, согласился он быть наблюдателем только из-за того, что работал тогда директором клуба (общественная фигура как-никак), и, выполнив свои обязанности, встретил результаты выборов спокойно, почти равнодушно. По крайней мере — не особо расстроился. Тем более, на нем лично и на жизни села смена губернатора никак не отразилась: пенсию выплачивают, автобус в город ходит так же три раза в неделю, в магазине художественно кое-что есть, а рабочих мест в Захолмове как не было, так и не предвидится...

Тернецкий порассуждал еще о республиках автономных, союзных, о «субъектах Российской Федерации», Чащев ему покивал, а затем они попрощались и разошлись, зная, что встретятся еще не раз, не раз еще постоят покурят и поговорят...

К доске объявлений, что возле автобусной остановки, приколоты, приклеены разного размера бумажки. Крупными, печатными буквами на них лаконичные тексты: «продается супоросная свинья...», «дом с участком 15 соток...», «мотоцикл «Иж»...», «пила-циркулярка...». Везде «продается» и ни одного, чтоб искали что-либо купить.

Чащев пробежал взглядом по объявлениям. Нужного — когда же придет мастер чинить телевизоры — не нашел. Раньше мастер чуть ли не каждый месяц бывал в их селе, сам ходил по дворам, предлагал кому антенну усилить, кому профилактический осмотр телевизора произвести, а теперь вот уж с

полгода как не заглядывает, с самой весны... Да и давно не было сообщений о других мастерах — по холодильникам, моторам для закачки воды, даже парикмахер приезжать перестал. То ли клиентов нет, то ли перевелись мастера...

Сбоку от магазина кое-как сколоченный навес и прилавок для заезжих и своих торговцев, но на деле он в основном пустует, лишь вечерами сидит здесь немногочисленная местная молодежь. Щелкают семечки или пьют спирт.

— Бо!.. Виктор Борисович! — окликнули из-под навеса. — Погоди минуту! Я, это...

Оттуда выбрался Юрка Пичугин, воровато озираясь, подбежал к Чащеву.

— Слушай, купи, а! Совсем дешево отдаю, за тридцатку. — Юрка распахнул ватник, показал зажатую под мышкой электродрель. — Возьми, возьми, Борисыч, в хозяйстве же пригодится...

Провод дрели выскользнул, размотался, вилка упала на землю. Пичугин скорее стал запихивать его обратно между рукой и ребрами.

В позапрошлом году он вернулся из армии и с тех пор болтается без дела. Выпивать он и до армии был не прочь, а теперь видит его Виктор Борисович лишь в двух состояниях — или уже невменяемым, или с похмелья. Сегодня Юрка с похмелья, аж колотит всего. Лицо опухшее, рыхлое, в капельках пота. Ноющим голосом умоляет:

— Возьми, а, ради бога! Дырку проделать, еще там чего... Тридцать рублей — копейки ведь. А? Дядь Витя, пожалуйста, подыхаю...

— Нет, Юр, не возьму, — отвечает Чащев. — Спёр ведь.

— Да моя! Моя! От бати осталась...

— Ай, ну чего ты... Гляди, поймают, повесят ведь на этом же шнуре. — Виктор Борисович кивнул на торчащий провод дрели. — Отдай иди лучше обратно. Извинись.

Летом, в июне, уже спас его Чащев если не от смерти, то от серьезных побоев. Копался на огороде и слышал топот за забором, пыхтение, а потом удары, как если б несколько кулаков стали тыкать в набитый крупной мешок... Подтянулся на заборе, увидел — трое мужиков молотят валяющегося посреди дороги Юрку Пичугина, бьют основательно и молча, а тот закрыл ладонями голову, скрючился и только коротко, пискляво выдыхает после очередного удара.

Может, да почти наверняка, не вступился бы Виктор Борисович за ненавистного всем алкашаворюгу, но один из бивших, что помоложе, вдруг подпрыгнул и, как в американских боевиках, смачно приземлился на Юркины ребра. Соскочил, перевел дух и примерился прыгнуть еще... Чащев, не помня себя, перемахнул через забор, растолкал мужиков, что-то стал орать про срок за убийство, про самосуд (всплыло вот словечко из комсомольской юности), еще какую-то чушь нес без остановки. И мужики очухались, — слава богу, трезвые были, — отошли в сторону, закурили, почти спокойно уже рассказали Чащеву, как заглянул к ним Юрка в дорожную мастерскую, стрельнул сигарету, похвалился, что берут его на ферму скотником, а когда мужи-

ки занялись работой, сунул под неизменный свой ватник паяльную лампу и пошел. На счастье, быстро хватились пропажи, погнались, догнали вот... Паялку Юрка по дороге бросил, когда понял, что догоняют.

Отведя душу хоть не расправой, так разговором, мужики ушли в мастерскую, а Пичугин еще часа два лежал — то ли боялся, то ли не мог подняться.

— Прибьют ведь тебя, дурачок, — говорит ему и сейчас Виктор Борисович, но, увидев в глазах парня непереносимую муку похмелья, машет рукой: — А, чего тебе объяснять... Пошли, куплю пива хоть, немного поправишься. И верни ты дрель, пока не поздно.

— Что-то долгонько ты, — встретила во дворе жена.

Оборудовала себе место у стены летней кухни, режет вилки. Весь стол в горках бело-зеленой капустной стружки.

— Пока на почту зашел да Тернецкого встретил, поговорили, то, сё, — отвечает Виктор Борисович. — Я тут тебе подарочек принес. — Достал из пакета шоколадку. — Вот, послати душу.

— О-о! — Жена обрадовалась то ли искренне, то ли понарошку. — Спасибо, дорогой! А я только подумала: хочется такого чего-нибудь...

— Ну, видишь, какой я догадливый.

Обедали густым гороховым супом с кусочками соленого сала, закусывали колбасой и хлебом. Виктор Борисович передавал подробности своего по-

хода. Когда рассказал про Юрку Пичугина, жена горестно вздохнула:

— И ведь молодой совсем парень. Сколько ему? Лет двадцать пять, не больше...

— Да меньше, ты что! Ме-еньше.

— О-хо-хох...

Виктор Борисович промолчал, сосредоточенно хлебал суп... Ну, чего сокрушаться? Много повидали они таких парнишек. Лет в десять — открытый, талантливый, жизнерадостный; из Дома культуры не выходит, во всех кружках занимается, и рисует отлично, и танцует, и стихи так читает со сцены, что у слушателей слезы в глазах, а потом — бац! — и что-то ломается в нем, моментально и неожиданно, и вот уже в беседке где-нибудь напротив Дома культуры с компанией оболтусов портвейн глушит, травку курит. А потом услышишь мельком, случайно: или посадили за драку, за кражу, или убили...

— Что, Вить, подлить еще супчика? — спрашивает жена.

— Нет, все, спасибо. Наелся.

По традиции поцеловал ее, пересел в единственное у них дома кресло, которое купили лет тридцать назад, возили с места на место, из города в город, и, когда переезжали сюда, не решились оставить, взяли с собой, словно бы талисман, или друга, вернее.

Прихлебывая горячий, крепкий чай, Виктор Борисович стал просматривать газеты — четырехполосную районную «Надежду».

Тернецкий выписывает «Комсомольскую правду», время от времени предлагает Чащеву заходить,

брать у него издающиеся в Москве, толстенькие, обильные статьями номера, но Виктор Борисович теперь благодарит и отказывается. Последний раз, когда взял, посмотрел на передовицы четырех номеров и поморщился, и захотелось подальше отбросить их... На одной большими буквами, от края страницы до края: «Ротвейлер убил хозяйку своей любовью», на следующей: «Фильм, который их убил» (о Дворжецком, Глебова и Ромашине, которые снимались в «Саге о древних булгарах» и умерли почти в одно время); на третьей передовице — «Охотник Василий нашел золото Колчака», на четвертой — «Ту-144 утонул в Германии»... Так и прет желание завлечь читателя сенсацией, скандалом, ужасиком. И сами статьи написаны без чувства, без боли, с иронией какой-то поганенькой. Местная газета хоть и скучнее, зато человечней. Бывает, и наивно совсем написан материал, а трогает. Да и ужасов меньше, — стараются журналисты найти светлое, поднять настроение, а если уж затрагивают мрачные темы, то по делу, не за ради щекотания нервов... Так, что у нас тут сегодня?..

«В прошлом году за девять месяцев в родильном отделении Центральной районной больницы белый свет увидели 766 малышей. В нынешнем году это число гораздо скромнее — 688. Не потому, что в наших краях разразилась демографическая катастрофа, просто женщинам в городе негде было производить младенцев — родильное отделение было закрыто на капитальный ремонт. Теперь, когда ремонт позади...» Да-а, ну и язык! Хорошо хоть, что от-

деление отремонтировали, а то, говорят, потолок бревнами подпирать приходилось, чтоб не рухнул.

А вот эта заметка Тернецкого бы порадовала: «В Нижнем Новгороде прошел 3-й Всероссийский слет юных геологов. В составе команды Красноярского края участниками слета были двое наших ребят: Иван Михалев (8 класс, лицей) и Алексей Покровский (9 класс, школа № 9)».

«Замечательная новость!

Оргкомитет национального театрального фестиваля «Золотая маска» принял решение о выдвижении творческого коллектива спектакля «Циники» по повести А. Мариенгофа (Городского драматического театра) на Государственную премию России».

Время бежит, время уже к четырем. Скоро и темнеть начнет. Ладно, газеты подождут, а поработать не мешает. Дрова надо колоть, перегной разбросать по огороду, животину покормить. Ночь-то на пустой желудок любому неуютной покажется.

Елена Петровна, наскоро убрав со стола после обеда, снова была во дворе, крошила капусту.

— У-у, много уже, — заглянул Чащев в кадку. — Поди сегодня успеешь и всю уработать.

— Куда уж! Сейчас пойду курицу готовить. Как ее, отварить или пожарить?

— Лучше свари. Помягче будет.

— Ладно, — жена удовлетворенно кивнула; понятно, что сварить легче и выгоднее — бульон получится для будущего супа.

— Пойду дровишки колоть, — Виктор Борисо-

вич взял из сенок топор, — а то снег нагрянет, и до чурок не докопашешься.

— Давай, давай, Вить. Зима суровая, говорят, обещается.

Чащев вспомнил слышанные в последнее время старушечьи пророчества, усмехнулся...

Размеренно, неторопливо, но стараясь при этом вложить в каждый удар всю силу, Виктор Борисович орудует увесистым, со стальной длинной ручкой колуном. Легкие на колку сухие сосновые поленья чередует с плотными, неподатливыми березовыми. И складывает в поленницу вперемежку, чтоб потом, по морозу, схватить зараз и тех, и других. Сосновые на растопку, а березовые — для жара.

Натюкав горку дровишек, сложив их в поленницу, решил закругляться. Через час-полтора стемнеет, а дел перед ночью — еще достаточно... Перво-наперво бушлат надо надеть, — разогрелся на дровах, распотел, а воздух холодает, ветер усиливается, вполне можно простыть.

Снегом пахнет все явственней. Неужели пойдет... Да уж хоть бы — пора, пора.

Топор поставил на предназначенное для него место в сенках, рядом с другими инструментами. Зашел в избу.

Жена чистит картошку. Тут же сообщила, как важную и радостную новость:

— Курицу целиком сделать решила, в жаровне.

— У-у, — кивает Виктор Борисович, но для порядка высказывает сомнение: — А не жестковата будет? Зубы-то не молодые.

— Да ты что! В ней жир один, совсем обленив-

шаяся была... Я часть жира срезала, для супа или в кашу... Ничего-о, сжжем и не заметим.

— Сжжем... — И Чащев объявляет свое известие: — Приближается вроде снежок. Сегодня в ночь должен. У тебя-то всё убрано, а то завалит.

— Сто лет как убрано, перебрано... Единственное, кадку надо в сенки бы закатить. Там где-то три четверти. Завтра уж докрошу.

Потихоньку, ступенька за ступенькой, подняли кадку на крыльцо, с крыльца — в сенки. Поставили в угол. Жена накрыла ее деревянным кругляшом, а Виктор Борисович водрузил сверху тяжеленный, заранее омытый кипятком булыжник.

— Готово...

Потом кормил животину. Кроликам дал сена и по маленькому куску черствого, посыпанного солью хлеба. Свинье, псу Шайтану наладил того же, что и утром. Сонным курицам сыпанул горсть дробленки (они и так, видно, сытые, наклевались под клетками).

Солнце, наполовину скрывшись за поросшими березняком и осинником холмами, шлет селу напоследок жиденькие лучи. Ничего они уже не в силах обогреть, расцветить, сделать веселым. Наползают сумерки. Снеговая, тяжелая полоса все ближе. Теперь это даже не полоса, а стена скорее. Стена из плотных, спрессованных туч. И ветер не порывистый, не игривый, а серьезный, размеренный, деловитый. Он не торопится, не балует с деревьями, травой, проводами, он идет со спокойной решительностью, не обращая внимания на пустяки.

Дела переделаны. Три охапки дров лежат в избе за печкой — это на утро, чтоб не бегать за ними по холоду. Вот-вот жена позовет ужинать. Виктор Борисович предложит пропустить по рюмочке. У нее, он знает, припасено. Под курятинку.

Поедят, почитают газеты, потом поделятся друг с другом впечатлениями о прочитанном. Кого-то поругают, кого-то похвалят. Попереживают, как там дети, внучата, подосадают, что давненько не было писем. Только, в общем-то, летние телеграммы: доехали до дому нормально. А ведь уже прошло-то два месяца... Потом Виктор Борисович выйдет на крыльцо, перекурит, проверит, какая погода. Если почувствует, что крепко ниже нуля, скажет жене: пора, однако, готовиться резать свинью. И жена, как всегда, забеспокоится, кого звать помочь, а Виктор Борисович отмахнется: да справлюсь один, силенки есть пока. Потом будут укладываться спать, нехотя, словно бы по чьему-то велению. А там и новый день, новые дела, события. Мелкие, малозначительные на первый взгляд, но из них и складывается жизнь. Конечно, хочется, чтоб было больше событий хороших, хотя без плохих и хорошие не так радостны. Как бог даст...

Снова вспомнился разговор с сыном. Не тот, когда дрова пилили, а позже, уже в последний вечер перед отъездом. Выпили тогда, вот он, видимо, и разговорился... Сидели на завалинке, как раз здесь же, где сейчас сидит Виктор Борисович. Перед глазами, в низине, озеро, на том берегу домишки, огороды; дальше — холмы, за которые так же почти, но по-другому, по-летнему, уползало солнце. Приятная

свежесть волнами накатывала с озера, тесня дневную жару... Сын начал с незначительного вроде, напоминающего анекдот:

«Тут с Юлей после работы встретились у подъезда, случайно, в одно время как раз вернулись. Решили пива взять, кассету, чтоб фильм перед сном посмотреть. У нас видеопрокат в соседнем доме... Купили четыре бутылки легкого, Юля в прокат зашла, а я задержался что-то... да, сигарету докуривал. И так смотрю, люди из троллейбуса выходят и к киоску за пивом, а потом — в видеопрокат. Как, понимаешь, сговорились. И я тогда понял. Да, понял и испугался, жутко стало. У всех позади день на работе, а теперь пиво, видик и сон, а утром завтрак на скорую руку, работа и дальше опять пиво, видик, сон. В выходные, если силенки есть — на дачу, а лучше — на диване валяться, сил набираться для новой недели... И, понимаешь, отец, ничего особенного я, например, не делаю на работе, а усталость, как будто... На троллейбусе пять остановок проехать и то каторга...»

«Город так действует, — объяснил Виктор Борисович. — Я тоже как в город съезжу, потом голова сутки гудит». И он хотел в полушутку, но и с тайной серьезностью предложить: «А перебирайтесь сюда! Избу купим, отремонтируем, бычков разводить будем или, лучше, кроликов». Но не сказал вслух. Догадался, что сын лишь поморщится и отмахнется. Нет, это надо говорить не сейчас, а позже. Но и позже... Когда? Сыну сейчас тридцать шесть. Должность у него хорошая, место надежное, завод их пережил все эти катаклизмы переходные, закрывать его не собираются. Наоборот, расширяют производство.

Значит, работать там сыну до пенсии. А потом, может, и переберутся со своей Юлей сюда, квартиру оставят дочери. Хм, только самому-то Виктору Борисовичу сколько тогда будет-то? Под девяносто. Н-да, какие уж бычки тогда, кролики...

Сын же продолжал негромко, не спеша, но с напряжением, будто говорил через силу, по какой-то внутренней необходимости, когда слова, хоть и принося боль, все же дают некоторое облегчение:

«Спираль такая, отец, получается, понимаешь... Как вон у вас в плитке. И по ней вращаешься изо дня в день, изо дня в день. И любая мелочь, которая не ежедневна, она до неразрешимой проблемы, чуть ли не до беды разрастается... Тут дверь в ванную отвалилась. Шарнир верхний лопнул, она упала, и нижним шарниром кусок косяка вырвало... Ну, полчаса работы, если соберется. А я просто охренел, понимаешь... Такая растерянность вдруг, безвыходность. Стою, смотрю на эту дверь, на косяк, и ступор какой-то... В итоге вынес ее на балкон, вместо нее тряпку повесили. И месяца два так жили, потом Юля начала постепенно: «Дверь надо наладить». Я отмалчивался, она сильнее: «Наладь дверь, в конце концов. Невозможно же!» Вплоть до скандалов доходило, даже дома один раз не ночевал. А чем кончилось, хм... Иду как-то по улице, и мужичок разные вилки, розетки, шурупы продает, ну и шарниры есть. Купил я две пары и сделал... И не то что я лентяй какой-нибудь, а просто не входит ремонт двери или там еще подобное в набор моих ежедневных дел, вот и... Понимаешь?»

Виктор Борисович молча кивнул. Он и сам всю

жизнь сталкивался с этим, пытался бороться, зная за собой, как подчиняется графику, распорядку, автоматизму. Этот автоматизм и в деревенской жизни есть, но когда работаешь на производстве, когда знаешь расписание троллейбуса и рассчитываешь свои дела по его прибытию и отбытию, автоматизм заслоняет остальное. И жизнь становится узенькой, да, как вот действительно проволочка плиточной спирали... А сын выдавливал слово за словом, забытая сигарета тлела меж пальцев.

«Вот говорят — друзья, любовь, круизы, романы, любовницы... М-м, у нас, я как-то уже рассказывал, традиция такая, еще с института... Собираемся раз в месяц, во вторую субботу, в бане. У нас там есть хорошая и недорогая... Человек пятнадцать было сначала... Ну, парились, пивко пили с воблочкой, рассказывали, что за месяц произошло, анекдоты, само собой... Хорошо, по-простому... А вот последние года три почти никто не приходит, да и я пару раз в год — если вспомню, и то хорошо. И сидим, пиво сосем и молчим. И вроде не стали чужими, а просто, понимаешь, нечего рассказывать, анекдотов на языке нет... Женщины... Женщины тоже... даже и не замечаешь их. Тогда вот с Юлей у подъезда столкнулся, и в голове: «У-у, какая женщина!» Бац! — да это жена ведь моя! Подошел и не в щеку, как обычно, поцеловал, а в губы. Она аж испугалась: «Что случилось?» — «Мадам, — говорю, — разрешите пригласить вас в бильярд-клуб на партию американки». А она ведь здорово в бильярд играла когда-то... «Ох, голова раскалывается, — говорит, — устала, трудный день был. Давай лучше дома. Пива возьмем,

чипсов, фильм хороший... Тем более, я Наташу к подруге с ночевкой отпустила. Завтра у них двух первых уроков нет». Ну, купили пива, чипсов, фильм хороший так и не выбрали, взяли, какой по телевизору рекламируют, а он совсем дерьмо оказался... Тихий, уютный вечер вдвоем провели, необычный такой... Только, понимаешь, от этого еще как-то тоскливее. Хорошо — это значит необычно. Синонимы, да!.. И ведь все же, отец, так живут. По крайней мере, кого вижу...». — «Хорошо... — Виктор Борисович, произнес это слово, замялся и кашлянул — не очень оно подходило к тому, что собирался дальше сказать, но другого не нашел и повторил: — Хорошо, что видишь. Многие, большинство, и не видят, и не чувствуют. Наоборот, рады, что так все течет. Надо сильным, очень сильным быть, чтобы жизнь разнообразить, из спирали этой выбираться узенькой».

Сын усмехнулся: «А как? Вы вот с матерью как-то разнообразили. И работали с душой, и сколько городов сменили, а каждый все равно был родным, и дачи заводили, и дома по вечерам не было скучно. Откуда энергию брали, а? Фантазию? — Он опять усмехнулся и, помолчав, заговорил вроде спокойней. — Наталья, вот, я считаю, хорошая у нас дочь получилась, хотя и не воспитывали особо. Ужины готовит, по дому там, уборка, стирка на ней в основном. Учится нормально. Восьмой класс вот с двумя четверками закончила, по остальным «пять». А тоже — вечером, когда дел нет, на тахту упадет и лежит с плеером, в потолок часами глядит. Может, и музыку даже не слушает, а так — отключается, копит силы на завтра. Ни подруг у нее что-то, ни парня...».

«Рановато бы парню еще», — заметил Виктор Борисович.

«Да почему... четырнадцать лет... Нет, я не в том плане, я о том, что одиночество. Одиночество и усталость у всех. И как избавиться, встряхнуться?.. Вот я о чем».

Ничем этот разговор не закончился, — пришли женщины, муж дочери, дети, среди которых и Наталья, девочка милая и работающая, но слишком уж молчаливая, хмуроватая. Пришли, и женщины стали возмущаться шутливо, что их бросили, сломали застолье. И разговор потонул в общении с другими людьми.

Да и что мог бы ответить сыну Виктор Борисович? Как он мог что-то советовать, когда сам не понимал, не находил причины, почему вдруг и его работа, любимая, полезная — его призвание, — казалась под конец жизни тягостной, почти напрасной... Вот руководил бы и сейчас клубом, да, нервничал, ругался бы с управляющим, с администрацией района, но это стоит результатов, — за те неполных три года, что поработал директором, возродил клуб, заметил, как посветлели лица людей, голоса их стали мягче, в очередях за хлебом ругались даже меньше; от желающих в хоре петь, в спектаклях участвовать отбоя не было. Ребятишки какие талантливые занимались... А он взял и ушел, и теперь за ворота выходит скрепя сердце, фальшиво радуется встречам со знакомыми, лишь ради приличия поддерживает разговор...

Да, что он мог тогда сказать сыну? Что посоветовать? И теперь, размышляя, ничего дельного не на-

думал. Для него самого лучшие минуты, это когда он один. Когда никто не говорит над ухом и сам он молчит. И он не тяготится молчанием, отсутствием человека... Сегодня получился богатый общением день. Почтальонши, Тернецкий, Юрка Пичугин, продащица. Жена... жена, ясно, не в счет, она давно, давным-давно как часть его, неотделимая и необходимая; они обычно понимают друг друга с полуслова, по одному взгляду; ссорятся теперь очень редко и тут же мирятся, понимая, что никого-то ближе у них нет, кроме друг друга... Дети далеко, и видятся редко, нужно время, когда приезжают, чтобы почувствовать, возродить родство, на одном языке заговорить...

Чашев сунулся в карман бушлата за сигаретами. Под ноготь иголкой впиалась острая боль.

— Ч-черт! — ругнулся, выдергивая руку.

Под ногтем среднего пальца — черная скорлупка семечки. Вошла неглубоко, но все равно болезненно, и заживать будет долго... Виктор Борисович, ворча, вытащил эту занозу, закурил, принялся вычищать карманы от сора. Много там всякого. Семечки, табак, гвоздики, засохшие хлебные крошки, болтики... Гвозди и болтики пригодятся, а остальное прочь.

Тут как тут подлетели стайкой не по-осеннему бойкие воробьи. Запрыгали в метре от человека, то ли угадав, то ли почуяв, что бросает он на землю съедобное.

— У, здорово, здорово! — улыбнулся им Чашев. — Зимовать, гляжу, здесь настроились. Да куда вам лететь. Здесь будете.

Сейчас он их жалеет, и не вспоминается, как го-

нял наверняка этих же самых воробьев летом, когда обклеивали они подсолнухи, а еще раньше, в апреле-мае, разоряли только что засеянные морковкой и редиской грядки... Жалко их, им, бедолагам, скоро мерзнуть где-нибудь на чердаках, копаться в стилом конском навозе, голодать. И Виктор Борисович бросает крошки подальше, чтоб клевали безбоязненно, приговаривает:

— Давайте, ребятки, давайте. Последние дни такие, скоро засыплет ваш корм... Это вон перелетным удобно. Одно лето здесь, потом откочевал на юг и — новое лето. А вам все здесь и здесь. Вот, держите, — сыпанул щепотку крошек, выуженных из угла кармана. — Шайтанку угощал, да вот осталось. Клюйте, клюйте, только без драки.

— Ты с кем это? — встревоженный голос жены. Стоит у крыльца, недоуменно щурится.

— Да вот с воробьями беседуем. Тоже зимовать готовятся...

— А я через стекло слышу — будто пришел кто, — успокаиваясь, с улыбкой произносит Елена Петровна. — Думала, опять Юрка, что ли, выбежала тебя выручать... Что, ужин готов, если что...

— Пойди сюда, — поманил ее Чащев. — Садись вот на досочку, она теплая.

Присела. Виктор Борисович обнял ее, прижал к себе, крепко, по-молодому поцеловал в губы. Мелькнул в памяти рассказ сына, как он так же неожиданно поцеловал свою Юлию, и Чащев со страхом приготовился увидеть изумление в глазах жены. Но она с готовностью приникла к нему, положила голову на плечо, как-то облегченно вздохнула... Надо ска-

зать слова, теплые, ласковые слова, а может, совсем и не надо. Может, они будут лишними и только разрушат. Ведь, наверно, и так все понятно.

Чащев посмотрел на темнеющее, сердитое небо, на багровую полосу заката; хотел затянуться сигаретой, но передумал, бросил ее, придавил ботинком... В стайке нехотя, сонно прокукарекал петух, ему ответили с края улицы, потом еще, из-за озера, и потянулась цепью их перекличка.

«Наш — первый», — с удовольствием отметил Виктор Борисович, а вслух сказал:

— Хорошо.

— Да, — еле слышно согласилась жена. Посидели еще, и она добавила с сожалением:

— Но зябко. Я-то испугалась, только кофту накинула, думала, Юрка опять наседает.

— Замерзла?

— Есть немножко.

— Пойдем тогда. Курочка, говоришь, готова... Может, и по рюмашке-другой пропустим. Для сугреву. Если позволишь, конечно.

Жена отстранилась, с ненастоящей строгостью предупредила:

— Только для сугреву, не больше!

— Ох, и на этом спасибо.

Они поднялись и, пересмеиваясь, пошли домой по отжившей, но пока еще не засыпанной снегом траве.

2001 г.